

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ERGENLERDE BAĞLANMA VE KİMLİK STATÜLERİ: TEMEL PSİKOLOJİK
İHTİYAÇLARIN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ**

SAVAŞ KARATAŞ

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER PROGRAMI**

DOÇ. DR. İLKAY DEMİR

TEZ DANIŞMANI

İSTANBUL-2016

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ERGENLERDE BAĞLANMA VE KİMLİK STATÜLERİ: TEMEL PSİKOLOJİK
İHTİYAÇLARIN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ**

SAVAŞ KARATAŞ

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER PROGRAMI**

DOÇ. DR. İLKAY DEMİR

TEZ DANIŞMANI

İSTANBUL-2016

2501130144 Öğrenci numaralı Savaş KARATAŞ tarafından hazırlanan bu çalışma 08/06/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler programında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

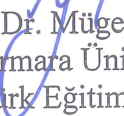
Tez Jürisi

Doç. Dr. İlkay DEMİR (Danışman)
İstanbul Üniversitesi
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN
İstanbul Üniversitesi
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. A. Esra ASLAN
İstanbul Üniversitesi
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. A. Esra İŞMEN GAZİOĞLU
İstanbul Üniversitesi
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. Müge YÜKSEL
Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi

Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliğinin 51453 numaralı projesi ile desteklenmiştir.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın tamamlanmasında beni yetiştiren ve geliştiren öğretmenlerimin katkısı çok büyük ve değerlidir. Bu vesile ile bölüm hocalarım başta olmak üzere tüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans ve yüksek lisans derslerini büyük bir ilgiyle takip ettiğim, bu çalışmanın yapılandırılmasında ve sonraki aşamalarında çok değerli bilgiler sunan ve desteğini, genç bir araştırmacı olarak, her zaman hissettiğim değerli insan tez danışmanım Doç. Dr. İlkey DEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Hocam iyi ki gençlik araştırmaları ile tanıştırdınız beni.

Bu çalışmanın yanında hayatımda geçirmiş olduğum zor dönemlerde her zaman yanımda olan, desteğini benden hiçbir biçimde esirgemeyen ve değerli olduğumu her zaman hissetmemi sağlayan hocam Doç. Dr. Esra İŞMEN GAZİOĞLU, iyi ki varsınız.

Bu tezin kurgusunda ve yapılandırılmasında çok değerli katkıları bulunan sayın hocam Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN ve çalışmanın istatistiksel analizlerinde her zaman yanımda olan sayın hocam Doç. Dr. Ömer Faruk ŞİMŞEK sizlere sonsuz teşekkürler. Zorlu bir dönem olan tez yazım sürecinde benden ve çalışmamdan hiçbir desteği esirgemeyen başta Yrd. Doç. Dr. Ali TEMEL, Yrd. Doç. Dr. Alper ÇUHADAROĞLU ve Yrd. Doç. Dr. Z. Çiğdem ÖZCAN olmak üzere tüm çalışma arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler.

İş disiplininin ve destekleyici yaklaşımının hayranı olduğum Dr. Melita PUKLEK LEVPUŠČEK, aday olduğum akademik hayatımda yeni bir pencere açmamda yardımcı olduğunuz için sonsuz teşekkürler.

Benim ben olmamı sağlayan, her an yanımda olan ve her zaman ulaşılabilir olduğunu hissettiğim, güvenli sığınağım ailem. Aldığım her kararda yanımda olduğunuzu ve bana güvendiğinizi bilmek, hissetmek müthiş bir duygu. Size minnettarım. İyi ki varsınız.

Hayatımda olduğu her saniye için kendimi şanslı hissettiğim, yüzündeki küçük bir tebessümün tüm gerçekliği alıp götürdüğü, kendimi şanslı insan olarak tanımlamamı sağlayan Aylin DÜZEN, oldukça zorlu geçen bu süreçte varlığını, içtenliğini, küçük tebessümlerin ve sevgin için sonsuz teşekkürler. İyi ki varsın.

Bu çalışmayı içimizi ısıtan Güneş'e armağan ediyorum.

Savaş KARATAŞ

ÖZET

ERGENLERDE BAĞLANMA VE KİMLİK STATÜLERİ: TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARIN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Bu çalışmanın iki farklı amacı bulunmaktadır. Çalışmanın ilk amacı Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) adlı ölçme aracının anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarının Türk ergenler için psikometrik özelliklerinin incelenmesidir. İkinci amacı ise temel psikolojik ihtiyaçların anneye bağlanma ile kimlik statüleri arasındaki ilişkideki aracı rolünün incelenmesidir. İkinci temel amaç kapsamında incelenen bir diğer amaç da, alternatif bir model olarak, temel psikolojik ihtiyaçların anneye bağlanma ile sadece başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkideki aracı rolünün incelenmesidir.

Çalışma 1 üç farklı çalışma grubu ile gerçekleştirilmiştir. YİYE-İY'nin yapı geçerliğini test etmek amacıyla açımlayıcı faktör analizi 219 kişilik bir gruptan, doğrulayıcı faktör analizi ise 283 kişiden oluşan ikinci bir gruptan toplanan veriler aracılığıyla test edilmiştir. YİYE-İY'nin test-tekrar test güvenilirliğini test etmek amacıyla yapılan analizlerde ise 52 katılımcıdan oluşan üçüncü bir çalışma grubundan toplanan veriler kullanılmıştır. Bağlanma ve kimlik statüleri arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün yapısal eşitlik modellemesi aracılığıyla incelendiği Çalışma 2'de ise 245 katılımcıdan toplanan veriler kullanılmıştır. Katılımcılar Çalışma 1'de kişisel bilgi formunu, YİYE-İY anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarını, Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri-Kısa Formu'nu cevaplandırmışlardır. Çalışma 2'de ise kişisel bilgi formunu, YİYE-İY Anne formunu, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği Lise Formu'nu ve Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası Geliştirilmiş Formu'nu cevaplandırmışlardır.

Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ve güvenilirlik çalışmaları YİYE-İY'nin tüm formlarının iki boyutlu bağlanma modelinin (Kaçınan bağlanma ve kaygılı bağlanma) ergenler için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. YİYE-İY'nin Anne ve Romantik partner formlarının Baba ve Yakın arkadaş formlarına oranla daha yüksek düzeyde uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Çalışma 2'nin sonuçları incelendiğinde, anneye bağlanma ve kimlik statülerinin tümü arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün incelendiği modelin düşük uyum iyiliği değerlerine sahip olmasından dolayı test edilemediği görülmüştür. Bununla birlikte Çalışma 2'de test edilen alternatif model kapsamında yapılan analizler sonucunda ise, ergenlerde kaçınan bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkinin temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlandığı, ergenlerde kaygılı bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkide ise temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün olmadığı görülmüştür. Çalışma sonuçları güncel modeller ve diğer çalışma sonuçları kapsamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Bağlanma, Anneye Bağlanma, Kimlik, Kimlik Statüleri, Temel Psikolojik İhtiyaçlar, Lise Öğrencileri.

ABSTRACT

ATTACHMENT AND IDENTITY STATUS AMONG ADOLESCENTS: EXAMINING THE MEDIATING ROLE OF THE BASIC PSYCHOLOGICAL NEEDS

The aim of the present study is twofold: The first purpose is to test the psychometric properties of the Experience of Close Relationships-Relationship Structures scale (ECR-RS) mother, father, romantic partner, best friend forms among Turkish adolescents (Study 1). Second purpose is to analyze the mediating role of the basic psychological needs in the relationship between attachment to mother and identity status relationship (Study 2). A further purpose of Study 2 is to test the mediating role of the basic psychological needs in maternal attachment to identity achievement relationship as an alternative model.

Study 1 consisted of three different samples. In order to test the structure validity of the ECR-RS, a principal component analysis with oblique rotation (direct oblimin) is performed on a sample of 219 participants. To investigate further structure validity, a confirmatory factor analysis is performed on a second sample of 283 participants. To test the test-retest reliability of the ECR-RS, test-retest values were calculated on a third sample of 52 participants. In order to test the mediating role of the basic psychological needs in attachment to mother and identity status relationship, a structural equation modeling is performed on a sample of 245 adolescents in Study 2. Participants filled in personal information form, ECR-RS (father, mother, romantic partner, best friend forms) and the Short Form of Inventory of Parent and Peer Attachment in Study 1. Moreover, the participants responded to personal information form, mother form of the ECR-RS, Basic Psychological Needs Scale and the Extended Version of Objective Measure of Ego Identity in Study 2.

The results of the explanatory and confirmatory factor analysis and internal consistent reliability and test-retest reliability revealed that the fit of the two-factor model (attachment avoidance and attachment anxiety) to the data was satisfactory for all forms of the ECR-RS. Mother and Romantic partner forms of the ECR-RS revealed more satisfactory fit values compared to Father and Best friend forms for Turkish adolescents. The results of the Study 2 showed that the mediating role of the satisfaction of the basic psychological needs between attachment to mother and identity statuses were not tested because of the low fit values. Besides, the results of the alternative structural equation model in Study 2 demonstrated that satisfaction of basic psychological needs fully mediated the relationship between attachment avoidance to mother and identity achievement. However, satisfaction of the basic psychological needs did not mediate the relationship between attachment anxiety to mother and identity achievement. Results were discussed within recent models and empirical findings on attachment and identity statuses in adolescence.

Key Words: Adolescence, Attachment, Maternal Attachment, Identity, Identity Statuses, Basic Psychological Needs, High School Students.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. PROBLEM DURUMU	1
1.2. AMAÇ/HİPOTEZLER	9
1.3. ÖNEM	10
1.4. SAYILTILAR (VARSAYIMLAR)	12
1.5. SINIRLILIKLAR	12
1.6. TANIMLAR	13
BÖLÜM II : KAVRAMSAL ÇERÇEVE / ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	15
2.1. BAĞLANMA KURAMI	16
2.1.1. Bağlanma Sistemi	16
2.1.2. İçsel Çalışan Modeller	18
2.1.3. Yabancı Ortam Çalışmaları	20
2.1.4. Çocukluk Döneminde Bağlanma	21
2.1.5. Yetişkinlik Döneminde Bağlanma	23
2.1.6. Ergenlik Döneminde Bağlanma	24
2.1.7. Tarihsel Süreçte Bağlanmanın Ölçümü	26
2.2. ERGENLİK DÖNEMİNDE KİMLİK	32
2.2.1. Kimlik Kavramı	32
2.2.2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	33
2.2.3. Marcia'nın Kimlik Statüleri Yaklaşımı	38
2.3. TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR	41
2.3.1. Öz-Belirleme Kuramı	41
2.3.1.1. İçsel Motivasyon	43
2.3.1.2. Dışsal Motivasyon	44
2.3.1.3. Dışsal Düzenleme	45
2.3.1.4. İç Yansıtılmış Düzenleme	45
2.3.1.5. Özdeşimsel Düzenleme	46
2.3.1.6. Özümsemiş Düzenleme	46
2.3.2. Temel Psikolojik İhtiyaçlar	47
2.4. BAĞLANMA ve KİMLİK STATÜLERİ	49
2.5. TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR VE BAĞLANMA	50

2.6. TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR VE KİMLİK STATÜLERİ	51
BÖLÜM III: YÖNTEM	53
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	53
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	53
3.2.1. Birinci Çalışma Grubu	53
3.2.2. İkinci Çalışma Grubu	54
3.2.3. Üçüncü Çalışma Grubu	54
3.2.4. Dördüncü Çalışma Grubu	54
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	55
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	55
3.3.2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY)...	55
3.3.3. Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği Lise Formu (TPIÖ-LF)	56
3.3.4. Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası Geliştirilmiş Formu (EOM-EİS)	57
3.3.5. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formu (EABE).....	58
3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ	59
BÖLÜM IV: BULGULAR	63
4.1. ÇALIŞMA I: YİYE-İY ANNE, BABA, ROMANTİK PARTNER VE YAKIN ARKADAŞ FORMLARININ TÜRKÇE UYARLAMA ÇALIŞMASI	63
4.1.1. YİYE-İY Anne, Baba, Romantik Partner ve Yakın Arkadaş Formlarının Dil Geçerliği Çalışması	63
4.1.2. YİYE-İY Anne Formu'nun Geçerlik Çalışması	64
4.1.2.1. YİYE-İY Anne Formu'nun Açıklayıcı Faktör Analizi....	64
4.1.2.2. YİYE-İY Anne Formu'nun Doğrulamalı Faktör Analizi....	65
4.1.2.3. YİYE-İY Anne Formu'nun Benzer Ölçek Geçerliği	69
4.1.2.4. YİYE-İY Anne Formu'nun Madde Analizi	70
4.1.3. YİYE-İY Anne Formu'nun Güvenirlik Çalışması	70
4.1.4. YİYE-İY Baba Formu'nun Geçerlik Çalışması	71
4.1.4.1. YİYE-İY Baba Formu'nun Açıklayıcı Faktör Analizi....	71
4.1.4.2. YİYE-İY Baba Formu'nun Doğrulamalı Faktör Analizi....	72
4.1.4.3. YİYE-İY Baba Formu'nun Benzer Ölçek Geçerliği.....	76
4.1.4.4. YİYE-İY Baba Formu'nun Madde Analizi	77
4.1.5. YİYE-İY Baba Formu'nun Güvenirlik Çalışması	77
4.1.6. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Geçerlik Çalışması	78
4.1.6.1. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Açıklayıcı Faktör Analizi	78
4.1.6.2. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Doğrulamalı Faktör Analizi	79
4.1.6.3. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Madde Analizi....	83
4.1.7. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Güvenirlik Çalışması.....	84
4.1.8. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Geçerlik Çalışması	84

4.1.8.1. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Açımlayıcı Faktör Analizi	84
4.1.8.2. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Doğrulayıcı Faktör Analizi	85
4.1.8.3. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Madde Analizi	87
4.1.9. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Güvenirlik Çalışması	88
4.2. ÇALIŞMA II: BAĞLANMA ve KİMLİK STATÜLERİ: TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARIN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ	88
4.2.1. Ölçme ve Yapısal Model Analizleri	88
4.2.1.1. "Anneye kaygılı ve kaçınan bağlanma ile başarılı kimlik ipotekli kimlik, kimlik karmaşası ve moratoryum olarak tanımlanan kimlik statülerinin tümü arasındaki ilişkiler temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmaktadır." Hipotezine Ait Bulgular	89
4.2.1.1.1. Tüm Grup Ölçme Modeli Testi	90
4.2.1.2. "Anneye kaygılı ve kaçınan bağlanma boyutları ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkiler temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmaktadır." Hipotezine Ait Bulgular	92
4.2.1.2.1. Tüm Grup Ölçme Modeli Testi	94
4.2.1.2.2. Tüm Grup YEM Testi	97
BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	102
5.1. TARIŞMA	102
5.1.1. "YİYE-İY Anne, Baba, Romantik Partner ve Yakın Arakdaş Formları ergenler için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır." Hipotezine Ait Bulguların Tartışılması	102
5.1.2. "Anneye kaçınan ve kaygılı bağlanma ile kimlik statüleri arasındaki ilişki temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmaktadır." Hipotezine Ait Bulguların Tartışılması	107
5.1.3. "Anneye kaçınan ve kaygılı bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişki temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmaktadır." Hipotezine Ait Bulguların Tartışılması	109
5.2. SONUÇ	111
5.3. ÖNERİLER	113
5.3.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	113
5.3.2. Uygulamacılara Yönelik Öneriler	115
KAYNAKLAR	117
EKLER	132
ÖZGEÇMİŞ	147

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2-1:	Yabancı Ortam Çalışmaları.....	20
Tablo 2-2:	Bartholomew ve Horowitz (1991)'in Dörtlü Bağlanma Modeli.....	28
Tablo 2-3:	İki Boyutlu Bağlanma Modeli	29
Tablo 2-4:	Psikososyal Gelişimde Temel Evreler.....	34
Tablo 2-5:	Marcia'nın (1966, 1993a) Kimlik Statüleri.....	38
Tablo 3-1:	Model Uyumunu Değerlendirme Ölçütleri.....	60
Tablo 4-1:	YİYE-İY Anne Formu'nun Maddelerinin X, SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri.....	65
Tablo 4-2:	YİYE-İY Anne Formu'nun Standardize Edilmiş λ , t ve R ² Değerleri.....	66
Tablo 4-3:	YİYE-İY Anne Formu'nun Model Uyum İstatistikleri.....	67
Tablo 4-4:	YİYE-İY Anne Formu'nun Düzeltme Sonrası Standardize Edilmiş λ , t ve R ² Değerleri.....	68
Tablo 4-5:	YİYE-İY Anne Formu'nun Düzeltme Sonrası Model Uyum İstatistikleri.....	69
Tablo 4-6:	YİYE-İY Anne Formu Boyutları ile EABE Puanları Arasındaki İlişki.....	70
Tablo 4-7:	YİYE-İY Anne Formu'nun Madde Toplam Korelasyonları.....	70
Tablo 4-8:	YİYE-İY Baba Formu'nun Maddelerinin X, SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri.....	72
Tablo 4-9:	YİYE-İY Baba Formu'nun Standardize Edilmiş λ , t ve R ² Değerleri.....	73
Tablo 4-10:	YİYE-İY Baba Formu'nun Model Uyum İstatistikleri.....	74
Tablo 4-11:	YİYE-İY Baba Formu'nun Düzeltme Sonrası Standardize Edilmiş λ , t ve R ² Değerleri.....	75
Tablo 4-12:	YİYE-İY Baba Formu'nun Düzeltme Sonrası Model Uyum İstatistikleri.....	76
Tablo 4-13:	YİYE-İY Baba Formu Boyutları ile EABE Puanları Arasındaki İlişki.....	77
Tablo 4-14:	YİYE-İY Baba Formu'nun Madde Toplam Korelasyonları.....	77

Tablo 4-15:	YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Maddelerinin $\bar{X}$, SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri.....	79
Tablo 4-16:	YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Standardize Edilmiş λ , t ve R^2 Değerleri.....	80
Tablo 4-17:	YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Model Uyum İstatistikleri.....	81
Tablo 4-18:	YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Düzeltme Sonrası Standardize Edilmiş λ , t ve R^2 Değerleri.....	82
Tablo 4-19:	YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Düzeltme Sonrası Model Uyum İstatistikleri.....	83
Tablo 4-20:	YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Madde Toplam Korelasyonları.....	83
Tablo 4-21:	YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Maddelerinin $\bar{X}$, SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri.....	85
Tablo 4-22:	YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Standardize Edilmiş λ , t ve R^2 Değerleri.....	86
Tablo 4-23:	YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Model Uyum İstatistikleri.....	87
Tablo 4-24:	YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Madde Toplam Korelasyonları.....	87
Tablo 4-25:	Örtük Değişkenlerin $\bar{X}$, SS ve Aralarındaki İlişkiler.....	89
Tablo 4-26:	Tüm Grup Ölçme Modelinin λ , t ve R^2 Değerleri.....	90
Tablo 4-27:	Tüm Grup Ölçe Modelinin Uyum İstatistikleri.....	91
Tablo 4-28:	Gözlenen Değişkenlerin $\bar{X}$, SS ve Aralarındaki İlişkiler.....	93
Tablo 4-29:	Örtük Değişkenlerin $\bar{X}$, SS ve Aralarındaki İlişkiler.....	92
Tablo 4-30:	Tüm Grup Ölçme Modelinin λ , t ve R^2 Değerleri.....	94
Tablo 4-31:	Tüm Grup Ölçe Modelinin Uyum İstatistikleri.....	94
Tablo 4-32:	Düzeltme Sonrası Tüm Grup Ölçme Modelinin λ , t ve R^2 Değerleri.....	96
Tablo 4-33:	Düzeltme Sonrası Tüm Grup Ölçe Modelinin Uyum İstatistikleri.....	96
Tablo 4-34:	YEM'in λ , t ve R^2 Değerleri.....	97
Tablo 4-35:	YEM'e Ait Uyum İstatistikleri.....	99
Tablo 4-36:	Yapısal Eşitlikler ve R^2 değerleri.....	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2-1:	Bağlanma Sisteminin Temel Bileşenleri.....	17
Şekil 2-2:	Motivasyon Türleri ve Dışsal Motivasyonu Düzenleme Biçimleri.....	42
Şekil 3-1:	Araştırma Kapsamında Önerilen Birinci Yapısal Eşitlik Modeli.....	61
Şekil 3-2:	Araştırma Kapsamında Önerilen İkinci Yapısal Eşitlik Modeli.....	61
Şekil 4-1:	YİYE-İY Anne Formu'nun Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	66
Şekil 4-2:	YİYE-İY Anne Formu'nun Düzeltme Sonrası Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	68
Şekil 4-3:	YİYE-İY Baba Formu'nun Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	73
Şekil 4-4:	YİYE-İY Baba Formu'nun Düzeltme Sonrası Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	75
Şekil 4-5:	YİYE-İY Romantik Partner Formu Doğrulayıcı Faktör Analizi...	80
Şekil 4-6:	YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Düzeltme Sonrası Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	82
Şekil 4-7:	YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	86
Şekil 4-8:	Yapısal Model.....	98
Şekil 4-9:	Aracılık İlişkisini Test Eden Model.....	100
Şekil 4-10:	Yapısal Model - Örtük Değişkenler.....	101

KISALTMALAR

YİYE	Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri
YİYE-İY	Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları
TPIÖ-LF	Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği Lise Formu
EOM-EİS	Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası Geliştirilmiş Formu
EABE	Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri
ABABE	Ana Baba ve Akran Bağlanma Envanteri
YEM	Yapısal Eşitlik Modeli
TDK	Türk Dil Kurumu
ÖBK	Öz Belirleme Kuramı
KMO	Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Katsayısı
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU

Bireylerin kendileri için önemli ve özel gördükleri diğer bireyler için geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlanan bağlanma konusunda yapılan çalışmalar, bağlanma davranışının 6 ay dolaylarında ortaya çıkmaya başladığını ve çocuğa bakım veren kişinin onu koruma ve ona bakım verme konusunda ne kadar istekli olduğuna bağlı olarak gelişim gösterdiğini belirtmektedir (Bowlby, 1969, 1973, 1980; Hazan ve Shaver, 1994).

Bağlanma kuramı yaşamın ilk yıllarında bireyin, bakımını üstlenen kişi ile kurduğu ilişkinin niteliğinin, yaşamının ilerleyen dönemlerinde onun benliğine ve diğer bireylerle olan ilişkilerine yönelik algısını, bireylerin uyumunu ve diğer davranışlarını etkilediği varsayımına dayanmaktadır (Bowlby, 1969, 1973, 1980). Bu varsayım doğrultusunda, temel bakım veren figürle kurulan ilişkinin bireyin güvende hissetme, yakınlık hissi gibi ihtiyaçlarını karşılaması durumunda, birey kendisini güvenli ve değerli, diğer bireyleri ise güvenilir ve sevgi dolu bireyler olarak göreceği belirtilmektedir. Aksi durumda ise bireyin kendisini değersiz ve güvensiz, çevresindeki bireyleri ise güvenilmez ve tehditkâr olarak kavramsallaştıracığı belirtilmektedir. Yani bağlanmanın, çocukluk döneminde bakıcı ile ilişkilerin niteliğine bağlı olarak bireylerin benliğine ve başkalarına yönelik, görece tutarlı ve zaman içinde değişime direnç gösteren, içsel modeller geliştirmesine yol açtığı görülmektedir (Bowlby, 1969; Bartholomew ve Horowitz, 1991; Johnson vd., 2010).

Bağlanma konusunda yapılan çalışmalar çoğunlukla yaşamın ilk yıllarında bakım veren kişi ile çocuk arasında kurulan ilişki üzerine odaklansa da (Bowlby, 1969; Ainsworth vd., 1978), Bowlby (1979, s. 129) bağlanma davranışının beşikten mezara dek görüldüğünü belirtmiştir. Bu bilgi doğrultusunda yetişkin ve ergen bağlanması üzerine yapılan araştırmalar bağlanma ve onun etkilerinin yaşam boyu olduğunu, yaşam dönemleri içerisindeki gelişimsel farklılıklardan etkilenebileceğini ve bu gelişimsel farklılıklara göre değişiklik gösterebileceğini belirtmektedir (Waters vd., 2000; Thompson, 2008).

Gelişimsel dönemlere göre bağlanma konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde çocukluk döneminde yapılan araştırmaların çoğunda bağlanma figürü

ve çocuk arasındaki ilişkinin niteliğinin ve bağlanma örüntülerinin ilerleyen dönemde çocuğun sosyal ilişkilerine ve benlik algısına yönelik etkilerinin (Ainsworth vd., 1978; Waters vd., 2000; Sümer ve Anafarta-Şendağ, 2008) incelendiği, yetişkinlik dönemine yönelik olarak yapılan çalışmalarda ise genel olarak yetişkinlerin romantik ilişkilerinin incelendiği yani yetişkinlerin yalnızlığına ve aşkına odaklanıldığı (Hazan ve Shaver, 1987; Levy ve Davis, 1988) görülmektedir.

Bağlanma davranışlarının incelendiği bir diğer gelişim dönemi olan ergenlik döneminde ise bireylerde görülen özerklik ve bağımsızlık ihtiyacındaki artışın, hem aile ilişkilerinde hem de akran ilişkilerinde bazı değişiklikleri beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu dönemde ergenlerin ebeveynlerine yönelik bağlanma ihtiyaçlarının çocukluk yıllarına göre azalmakta olduğu ancak onların yine de ebeveynleriyle ilişkilerini sıcak ve güvenli bir biçimde sürdürmek ve aynı zamanda ihtiyaçları olduğunda ya da istediklerinde ebeveynlerine ulaşarak onlardan destek almak istedikleri görülmektedir (Allen ve Land, 1999). Tüm bunlara karşın bu dönemde ergenlerin akranlarını, özellikle son ergenlik döneminde romantik partnerlerini yakınlık ve güven kaynağı olarak tercih etmeye başladığı görülmektedir (Allen ve Land, 1999; Güngör ve Bornstein, 2010). Kısacası ergenlik döneminde değişen ve gelişen sosyal, duygusal, fiziksel ve bilişsel yapıyla birlikte, ergenlerin ebeveynleriyle olan bağlanma ilişkilerinin, onların umutları, amaçları ve ihtiyaçları tarafından yönetilen ve bağımlılıktan karşılıklı paylaşımına doğru değişen amaç yönelimli bir yapıya büründüğü, aynı zamanda yakınlık ve güvenlik kaynağı olarak ise akranların ya da romantik partnerlerin tercih edilmeye başlandığı görülmektedir (Larson vd., 1996; Alan ve Land, 1999; Allen, 2008).

Çocukluk ve yetişkinlik döneminden farklı olarak bireyde meydana gelen değişimlerin niceliği ve niteliği nedeniyle özel bir yaşam dönemi olarak tanımlanan ergenlik döneminde bağlanma davranışı üzerine yapılan çalışmaların çocukluk ve yetişkinlik döneminde yapılan çalışmalara oranla oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda çoğunlukla bağlanmanın kimlik gelişimine ve ergenlerin akranlarıyla ve ebeveynleriyle ilişkilerine etkisinin incelendiği görülmüştür (Quintana ve Lapsley, 1987; Matos vd., 1999; Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002; Buist vd., 2002; Faber vd., 2003; Morsünbül ve Tümen, 2008; Güngör

ve Bornstein, 2010). Diğer yandan, ülkemizde bağlanma konusunda yapılan çalışmalarda kullanılan ölçme araçları incelendiğinde yetişkin bağlanmasını ölçmek amacıyla farklı kavramsallaştırmalar bağlamında geliştirilmiş ölçme araçlarının kullanıldığı görülmektedir (Sümer ve Güngör, 1999; Sümer, 2006; Selçuk vd., 2005), ergen bağlanmasını incelemek için sadece Armsten ve Greenberg (1987) tarafından önerilen ve bağlanmayı iletişim, güven ve yabancılaşma olarak kavramsallaştırılan üç boyut üzerinden ölçmekte olan modelin kullanıldığı görülmektedir (Kocayörük, 2010; Günaydın vd., 2005). Ülkemizde ergen bağlanmasını ölçmek amacıyla Armsten ve Greenberg (1987) tarafından önerilen üç boyutlu model kapsamında geliştirilmiş olan ölçme araçlarına ait Türkçe uyarlama çalışmaları incelendiğinde çalışma sonuçlarının birbirinden farklılaştığı görülmektedir. Günaydın ve diğerleri (2005) ile Kocayörük (2010)'ün Löker (1999) ve Kumru (2002)'dan aktardığı üzere belirtilen iki çalışma sonucunda ölçeğin üç boyutlu orijinal faktör yapısının Türkiye'de karşılanmadığı görülmektedirken, bir grup çalışma sonucu ise ölçeğin Türkçe uyarlama çalışmasında orijinal faktör yapısının karşılandığını göstermektedir (Hortaçsu, Oral ve Yasak Gültekin, 1992; Kocayörük, 2010). Son dönem çalışmalar incelendiğinde bağlanmayı araştırmayı amaçlayan çalışmalarda dayanılan kavramsal temelin değişim gösterdiği, bağlanma stilleri yerine, daha güvenilir sonuçlar verdiği tespit edilen boyutsal ölçümlerin daha fazla tercih edildiği ve kullanımının önerildiği görülmektedir (Brennan, Clark ve Shaver., 1998; Sümer, 2006). Nitekim bağlanmanın ölçümü üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde de hangi gelişim döneminde olursa olsun kaygı ve kaçınma boyutlarının bağlanma davranışlarını tanımlayan en temel iki boyut olduğu ve bağlanma davranışının dinamiklerini kategorik ölçümlere oranla daha iyi yakalayabildiğini ortaya koymaktadır (Fraley ve Waller, 1998; Akt., Sümer, 2006). Dolayısıyla, son dönemde ilişkilerde reddedilmeye ve terk edilmeye ilişkin duyulan yüksek düzeyde endişe ve korku ile karakterize edilen kaygı boyutu ile ilişkilerde yakınlıktan ve bağlılıktan rahatsız olma, başkalarıyla ilişki kurmada isteksizlik, başkalarına güvenmede sıkıntı çekme gibi özelliklerle karakterize edilen kaçınma boyutuna ilişkin kavramsallaştırmalardan hareketle bağlanma davranışını ölçmeyi amaçlayan ve yüksek ölçüm duyarlılığına sahip birçok ölçme aracı geliştirilmiştir (Brennan, Clark ve Shaver, 1998; Fraley, Brennan ve Waller, 2000; Fraley vd., 2011). Geliştirilen ölçme araçları incelendiğinde bağlanmayı kaçınma ve kaygı boyutlarında ölçen Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri I-II (YİYE-I; Brennan,

Clark ve Shaver, 1998; YİYE-II; Fraley, Waller ve Brennan, 2000) ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY Fraley, vd., 2011) adlı ölçme araçlarının son dönem çalışmalarda sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Hem yetişkin örneklemini hem de ergen örneklemini için birçok kültürde uyarlaması yapılmış olan (Hünefeldt vd., 2013; Donbaek ve Elklit, 2014; Moreira vd., 2015) ve bu çalışma kapsamında ergen bağlanmasını ölçmek amacıyla Türkçe uyarlaması yapılacak olan YİYE-İY'nin, bağlanmayı kategorik ölçümlere göre daha yüksek ölçüm duyarlılığına sahip olan boyutsal temelde inceliyor olması, geçmiş dönem ilişkilerine değil de devam eden ilişkiler üzerine odaklanıyor olması, romantik ilişkilerin yanında ebeveynlerle ve yakın arkadaşlarla ilişkiler gibi diğer ilişkilerdeki bağlanma örüntüleri üzerinde durması ve geçmiş ölçüm araçlarına göre çok daha kısa ve kullanışlı bir ölçüm aracı olması bakımından geçmiş yıllarda kullanılan ölçme araçlarından farklılaştığı ve kullanılan ölçme araçlarına göre birçok avantaja sahip olduğu görülmektedir (Shaver ve Fraley, 2004; Fraley vd., 2011).

Ülkemizde ergen bağlanmasını incelemek amacıyla uyarlaması yapılan ölçme araçlarının bağlanmayı sadece Armsten ve Greenberg (1987) tarafından önerilen üç boyutlu model üzerinden incelediği ve söz konusu model kapsamında geliştirilen ölçme araçlarının Türkçe uyarlama çalışmalarının bir bölümünde üç boyutlu orijinal faktör yapısının ortaya çıktığı ancak bazı çalışmalarda da orijinal faktör yapısının ortaya çıkmadığı görülmüştür. Diğer yandan ülkemizde ergen bağlanmasını incelemek amacıyla alternatif yeni bir modele ihtiyaç bulunmasından dolayı bağlanmayı boyutsal temelde inceleyen, yüksek ölçüm duyarlılığına sahip olan, var olan ölçme araçlarına göre çok daha kısa bir ölçüm aracı olan ve bağlanmayı anneyle, babayla, romantik partnerle ve yakın arkadaşla olan ilişkiler temelinde ayrı ayrı ölçebilen YİYE-İY'nin, literatürdeki örneğinden hareket ederek (Donbaek ve Elklit, 2014), ergen bağlanmasını ölçmek amacıyla Türkçe uyarlama çalışması yapılacaktır ve ölçeğe ait tüm formların psikometrik özellikleri incelenecektir.

Bağlanma kuramına göre çocuğa bakım veren bağlanma figürleri, çocuğun duygusal ve fiziksel ihtiyaçları konusunda hassas bir biçimde hareket ettiklerinde çocuk ile aralarında güvenli bağlanma ilişkisi oluşmaktadır. Çocuk ve bağlanma figürü arasında kurulan güvenli bağlanma ilişkisi de çocukların sağlıklı bir kimlik gelişimi için önemli görülen arayış ve bağlanım süreçlerini olumlu yönde

etkilemekte ve dolayısıyla çocukların sağlıklı bir kimliğe sahip olmasında kolaylaştırıcı bir etken olmaktadır (Marcia, 1988; Matos vd., 1999; Pittman vd., 2011). Kimlik kazanımında ergenlik döneminin önemine odaklanan ve Erikson (1968, 1977, 1982) tarafından geliştirilen Psikososyal Gelişim Kuramı'nda belirtilen sekiz evrenin her birinde çözülmesi gereken belirli kriz durumları bulunmaktadır. Kuram dahilinde yer alan her kriz durumu olumlu ve olumsuz sonuçları olan birer boyut olarak ele alınmaktadır ve çocukluk döneminde yaşanan krizlerin olumlu ya da dengeli bir biçimde atlatılmasının ardından, ergenlik döneminde temel vurgunun kimlik oluşumu sürecine yönelik olduğu görülmektedir (Erikson, 1968; Miller, 1993). Nitekim bu döneme kadar aşılması gereken kriz durumlarını temsil eden güven, özerklik, girişkenlik ve çalışkanlık gibi özellikler de ergenlik döneminde bireyin kimlik gelişimine olumlu yönde katkıda bulunmaktadır. Her ne kadar ergenlik dönemine kadarki gelişimsel süreçler içerisinde yer alan tüm kriz durumları başarılı bir şekilde aşılmış olsa da, kuram kapsamında kimlik gelişiminin zorlu bir süreci kapsadığı ve başarılı bir kimlik oluşumunun da ergenlik döneminin en temel ve en zorlu görevi olduğu belirtilmektedir (Erikson, 1968, 1982; Miller, 1993; Steinberg, 2005). Ergenlik döneminin başlamasıyla birlikte birey kim olduğu üzerinde düşünmeye ve bu soruyu cevaplandırmak için yaşamsal denemeler yapmaya başlamakta, çocukluk özdeşimlerine bağlanım göstermekte ya da onları reddetme kararı almakta ve yer aldığı sosyal süreçlerin kendilerini nasıl tanımladığı konusunda farkındalık sahibi olmak için arayışa girmektedir (Erikson, 1982). Kimliğin kalıplarını oluşturan bağlanım ve arayış (bunalım) olarak tanımlanan iki temel olgunun yanında ergenlerin temel görevi bu dönemde görülen biyolojik, bilişsel ve toplumsal alanlarda meydana gelen temel değişikliklere uyum sağlamak ve bu değişikliklerle bir bütünlük sağlamaktır. Bütünlüğün sağlanabildiği durumlarda ergenlerde kimlik duygusunun kazanımı görülmekte, bütünlüğün sağlanamadığı hallerde ise ergenlerin kimlik karmaşası yaşadığı görülmektedir (Erikson, 1968, 1982; Miller, 1993; Steinberg, 2005).

Ergenlik döneminde kimlik konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu alana en belirgin katkının Marcia (1966) tarafından geliştirilmiş olan Ego Kimlik Statüleri paradigması aracılığıyla yapıldığı görülmektedir. Marcia (1966, 1993a) ergenlerin bilinçli bir şekilde alternatif iş, inanç, dünya görüşü, arkadaşlık ilişkileri ve politik görüşlerine ilişkin sorgulamalar yapması ve yeni deneyimlerde bulunması

olarak tanımlanan arayış boyutu ve bireyin belirtilen alanlarda farklı alternatifleri seçmesi ve bu seçimlere uygun bir şekilde hareket etmesi olarak tanımlanan bağlanım boyutu arasındaki ilişki sonucunda ortaya çıkan dört kimlik statüsü tanımlanmıştır. Yapılan tanımlamalara göre ergenlerin belirtilen alanlarda kimlik arayışı içerisinde olması ve kendi yaptığı seçimlere bağlanması başarılı kimlik statüsü olarak tanımlanmaktayken, ergenlerin herhangi bir arayış göstermeden ebeveynlerinin ya da otorite figürlerinin amaçlarına, değerlerine ve inançlarına bağlanım göstermesi sonucunda ortaya çıkan kimlik statüsü ise ipotekli kimlik statüsü olarak tanımlanmaktadır. Ek olarak, ergenlerin kimlik yapılarını oluşturmak için belirli hedeflere büyük oranda bir bağlanımın olmadığı ancak yüksek düzeyde arayışla karakterize olan moratoryum ve herhangi bir bağlanımın ya da aktif bir arayışın olmadığı kimlik karmaşası statüsü de kuram dahilinde kavramsallaştırılan kimlik statüleri arasında yer almaktadır (Marcia, 1966, 1993b).

Kimlik gelişimini en iyi biçimde açıklayan ve birçok kimlik kuramı için başlangıç noktası olarak görülen Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı (1968, 1977, 1982) ve Bowlby'nin (1969, 1973, 1980) Bağlanma Kuramı arasındaki ilişki incelendiğinde her bir kurama ait kavramların birbirini etkileyen ve zenginleştiren yapılar olduğu görülmektedir (Benson, Harris ve Rogers, 1992; Meeus, Oosterwegell ve Vollebergh, 2002; Pitmann vd., 2011). Çocukluk döneminde, çocuklarıyla daha fazla zaman geçiren, onlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olan aynı zamanda ergenlerin daha fazla paylaşımda bulunmayı tercih ettiği (Montemayor ve Brownlee, 1987; Youniss ve Ketterlinus, 1987) ve bağlanma kuramında da temel bakım veren figür olarak tanımlanan (Bowlby, 1969, 1973, 1980) anneler başta olmak üzere ebeveynlerine güvenli bağlanan çocukların çevrelerini daha çok araştırma eğilimi içerisinde olduğu belirtilmektedir (Ainsworth vd., 1978). Nitekim ergenlik döneminde yapılan çalışmalar da ebeveynlerle kurulan güvenli bağlanma ilişkilerinin, ergenlerin sağlıklı ve güçlü bir kimlik edinimi için gerekli olan duygusal koşulları yaratacak, ergenlerin özerk, destekleyici, güven verici ve tutarlı davranışlar göstermesini kolaylaştırdığını ve kimlik gelişimi için en önemli süreç olarak tanımlanan seçenekleri etkili bir biçimde araştırma davranışını desteklediğini göstermektedir (Benson, Harris ve Rogers, 1992; Matos vd., 1999; Meeus, Oosterwegell ve Vollebergh, 2002; Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002). Ayrıca Marcia (1988) da güvenli bağlanma geçmişinin ergenlerin başarılı kimlik kazanımı

için önemli görülen bağlanım yeteneğini geliştirdiğini ifade etmektedir. Kuramsal olarak birbirleriyle ilişkisi açık bir biçimde belirtilen iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan çalışma sonuçlarına bakıldığında, sonuçların öngörüldüğü gibi ortaya çıkmadığı ve çalışma sonuçlarının birbirinden farklılaştığı görülmektedir.

Bağlanma ve kimlik statüleri arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların bir bölümü değişkenler arasında ilişkinin bulunduğunu belirtmektedir (Kroger, 1985; Kroger ve Haslett, 1988; Benson, Harris ve Rogers, 1992; Matos vd., 1999; Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002; Morsünbül, 2005; Morsünbül ve Tümen, 2008; Arseth vd., 2009; Baş, 2013). Bu çalışmalar ebeveynlerle ilişkilerinde en az güvenli bağlanma deneyimi yaşayan ergenlerin kimlik karmaşası yaşadığını belirtmektedir (Matos vd., 1999; Faber vd., 2003). Anne ile ilişkilere yönelik olarak yapılan çalışmalar ise anneye güvenli bağlanmanın başarılı kimlik kazanımı ile güçlü ilişkilerinin bulunduğunu göstermektedir (Benson, Harris ve Rogers, 1992; Faber vd., 2003). Son dönemde ülkemizde ergen örnekleminde yapılan kapsamlı bir çalışma sonucunda ise moratoryum kimlik statüsünde bulunan ergenlerin saplantılı bağlanma stiline, ipotekli kimlik statüsünde bulunanların kayıtsız bağlanma stiline ve kimlik karmaşası statüsünde bulunan ergenlerin ise korkulu bağlanma stiline sahip oldukları, başarılı kimlik statüsünde bulunan bireylerin ise bağlanma stilleri açısından farklılık göstermediği görülmektedir (Morsünbül ve Tümen, 2008). Tüm bunların yanında belirtilen çalışmalardan farklı olarak literatürde, ebeveyne bağlanma ve kimlik arasında ilişkinin bulunmadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Quintana ve Lapsley, 1987; Kroger ve Haslett, 1988 Çalışma 1).

Görüldüğü gibi her ne kadar her iki kuram arasında kuramsal olarak birçok ortak noktanın varlığı belirtilse de ergenlik döneminde ebeveyne bağlanma ve kimlik statüleri arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların öngörülenin aksine birbirlerinden farklı sonuçlar gösteriyor olmasından ve anneye bağlanmanın babaya bağlanmaya oranla başarılı kimlik gelişimine daha fazla etki ettiğinin çeşitli araştırmalar tarafından belirtilmesinden (Benson, Harris ve Rogers, 1992; Faber vd., 2003) hareketle anneye bağlanma ve kimlik statüleri arasındaki ilişkinin aracı bir değişken vasıtasıyla sağlanabileceği düşünülmüştür.

Öz-Belirleme Kuramı (ÖBK) kapsamında özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçların, içsel motivasyonu, öz düzenlemeyi

ve iyi oluşu yükselttiği ve içsel motivasyonun sürdürülmesi ve dışsal motivasyonun içselleştirilmesi aracılığıyla da sağlıklı kimlik oluşumuna etki ettiği belirtilmektedir (Deci ve Ryan, 1985; Ryan ve Deci, 2000a; Ryan ve Deci, 2000b; La Guardia, 2009; Ryan ve Brown, 2003). ÖBK'ye göre bireyler, onları eyleme geçirmeyi sağlayan ve bireylerde doğuştan var olan içsel motivasyona sahiptirler fakat bazı durumlarda bireylerin sahip olduğu içsel motivasyon harekete geçmek için yeterli olmamakta ve bireyler harekete geçmek için dışsal kaynaklı bir motivasyon kaynağına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu noktada ÖBK, içsel motivasyonun sürdürülmesinin ve dışsal motivasyonun içselleştirilmesinin önemine dikkat çekmekte ve bunları sağlamak için bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlar olarak tanımladığı bazı destekleyici şartlara gereksinim duyduğunu belirtmektedir (Deci ve Ryan, 1985; Ryan, 1995). Tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçlar arasında yer alan özerklik ihtiyacı, bireyin davranışı başlatma, iradeli bir biçimde sürdürme ve bu davranış ya da davranışlara iradeli bir biçimde son verme olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin özgür seçimler yapmasına ve sorumluluk almasına olanak tanıyan özerklik her ne kadar bağımsızlıkla benzeşiyor gibi görünse de öz yönetim ile ilgili olması açısından bağımsızlıktan farklılaşmaktadır (Deci ve Ryan, 1985; Ryan ve Deci, 2000a; Ryan ve Brown, 2003). Temel psikolojik ihtiyaçlar içerisinde yer alan ikinci ihtiyaç olan ilişkisellik ihtiyacı ise bireyin ait olma ve ilişkide olma durumunu temsil etmektedir. Bu ihtiyacın karşılanması ise bireyin tatmin edici, karşılıklı, sıcak, kabul edilebilir yakın ilişkilere sahip olmasını kolaylaştırmaktadır (Ryan ve Brown, 2003). Yeterlik ihtiyacı ise bireyin çevresiyle etkili bir etkileşime sahip olması ve etkileşimlerinde kendisini yeterli ve etkili hissetmesi biçiminde tanımlanmaktadır. Yeterlik ihtiyacının karşılanması ise bireyin çevreyle etkileşimini, öğrenmelerini, çevrede yaptığı araştırmaları, çevreye uyumunu kolaylaştırmakta ve bireye yeni öğrenmeler için güç sağlamaktadır (Ryan ve Brown, 2003).

Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması durumunda bireylerde öz motivasyonun, motivasyonun, zihinsel sağlığın ve iyi oluşun artış gösterdiği bilinmektedir. Bununla birlikte temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının bireylerde içsel motivasyonun sürdürülmesi ve dışsal motivasyonun içselleştirilmesi aracılığıyla da sağlıklı kimlik oluşumuna etki ettiği de görülmektedir (Ryan ve Deci, 2000a, 2001; Faye ve Sharpe, 2008; Luyckx vd., 2009; La Guardia, 2009). Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının sağlıklı kimlik gelişimine olumlu yönde etki

ettiğini gösteren çalışma sonuçlarının yanında, yapılan çalışmalar ebeveyn-çocuk arasında kurulan güvenli bağlanmaların özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçların karşılanma ihtimalini arttırabileceğini göstermektedir (Ryan, 1995; Ryan ve Deci, 2000a; La Guardia vd., 2000). Dolayısıyla bu çalışma kapsamında bağlanma ve kimlik statüleri arasındaki ilişkinin temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanabileceği düşünülmüştür.

Yapılan açıklamalar ışığında çalışma kapsamında ülkemizde ergenler ve yakın çevresinde bulunan bireyler arasında kurulan bağlanma ilişkilerinin nasıl geliştiğini ve bu ilişkilerin ergenlerin zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerini nasıl etkilediğini incelemek amacıyla kullanılmak üzere alternatif ve yeni bir ölçme aracı olan YİYE-İY'nin anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarının ergen örnekleme için Türkçe uyarlaması yapılacak ve ölçeğe ait tüm formların psikometrik özellikleri incelenecektir. Sonrasında ise iki kuram arasındaki paralellığe rağmen bağlanma ve kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen çalışmaların birbirlerinden farklı sonuçlar gösteriyor olmasından ve literatürde böyle bir çalışmanın bulunmamasından hareketle ergenlerde anneye bağlanma boyutları ile kimlik statüleri arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolü incelenecektir.

1.2. AMAÇ/ HİPOTEZLER

Bu araştırmanın temel amacı ergenlik dönemindeki bireylerin anneye bağlanma boyutlarıyla, kimlik statüleri arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünü incelemektir. Bu temel amaca ek olarak çalışma kapsamında bağlanmayı kaygı ve kaçınma boyutunda ölçmeyi amaçlayan YİYE-İY'nin 14-19 yaş aralığındaki ergenler için Türkçe uyarlama çalışması yapılacaktır ve ölçeğe ait tüm formların psikometrik özellikleri incelenecektir. Bu doğrultuda aşağıda belirtilen soruların cevapları aranmıştır.

1. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Anne-Türkçe formu ergenler için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı mıdır?
2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Baba-Türkçe formu ergenler için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı mıdır?

3. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Romantik Partner-Türkçe formu ergenler için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı mıdır?
4. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Yakın Arkadaş-Türkçe formu ergenler için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı mıdır?
5. Anneye kaygılı bağlanma ile başarılı kimlik, ipotekli kimlik, kimlik karmaşası ve moratoryum olarak tanımlanan kimlik statülerinin tümü arasındaki ilişkiler temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmakta mıdır?
6. Anneye kaçınan bağlanma ile başarılı kimlik, ipotekli kimlik, kimlik karmaşası ve moratoryum olarak tanımlanan kimlik statülerinin tümü arasındaki ilişkiler temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmakta mıdır?
7. Anneye kaygılı bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişki temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmakta mıdır?
8. Anneye kaçınan bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişki temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmakta mıdır?

1.3. ÖNEM

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde ergenlikte bağlanma ilişkilerini ele alan çalışmaların ve ölçme aracı sayısının çocukluk ve yetişkinlik dönemi bağlanma araştırmalarıyla karşılaştırıldığında oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde ise ergen bağlanmasının araştırılması için geliştirilmiş ölçme araçları içerisinde sıklıkla Günaydın ve diğerleri (2005) tarafından Türkçe'ye kazandırılmış olan Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE)'nin ve Kocayörük (2010) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmış olan Ana Baba ve Akran Bağlanma Envanteri (ABABE)'nin kullanıldığı görülmektedir. Ancak ergen bağlanmasını ölçmek amacıyla geliştirilmiş olan her iki ölçme aracının uyarlama çalışmaları kapsamında yapılan faktör analizleri incelendiğinde, yapılan bazı çalışmalarda ölçeğin orijinal formunun ölçtüğü alt boyutlarının Türk örnekleminde ortaya çıkmadığı, bazı çalışmalarda ise ortaya çıktığı görülmüştür. Uyarlama çalışmaları sonucunda ortaya çıkan çelişkili sonuçların yanında, her iki ölçme aracının da ergen bağlanmasını Armsten ve Greenberg (1987)

tarafından ortaya atılan ve bağlanmayı güven, iletişim ve yabancılaşma alt boyutları aracılığıyla ölçmeyi amaçlayan kavramsallaştırmadan hareketle geliştirilmiş olması nedeniyle, ülkemizde ergen bağlanmasını ölçmek amacıyla kullanılacak alternatif bakış açılarına ve alternatif kavramsallaştırmalardan hareketle hazırlanmış yeni ölçme araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Son dönemde bağlanmayı ölçmek amacıyla geliştirilmiş ölçme araçları incelendiğinde, ölçme araçlarının bağlanmayı yüksek ölçüm duyarlılığına ve güvenilirliğine sahip olduğu kanıtlanmış olan boyutsal ölçümler çerçevesinde geliştirildiği görülmektedir. Dolayısıyla, bu çalışma kapsamında Türkçe uyarlaması yapılacak olan ve bağlanmayı kaygı ve kaçınma boyutlarında ölçmekte olan YİYE-İY'nin ergen bağlanmasını incelemek amacıyla alandaki alternatif ölçme aracı ihtiyacını karşılayabilecek olmasından dolayı çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan Türkçe uyarlama çalışması yapılacak olan YİYE-İY'nin bağlanmayı anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş bağlamında ölçüyor olması, ergen bağlanması konusunda yapılan çalışmalara yenilik kazandırması açısından önemli görülmektedir. Ayrıca bu çalışma sonuçlarının ergenlik dönemindeki yakın ilişkiler özellikle de romantik ilişkilerin ergenlik dönemindeki konumu hakkında yeni bilgiler sunabilecek olması nedeniyle de önemli olduğu düşünülmektedir.

Bireyler yaşamlarının çeşitli alanlarında “ben kimim?” sorusunun cevaplarını aramaktadır. Birey olmanın tarifini veren bu soru özellikle de ergenlik döneminde sorulmaktadır ve bu konuda yapılmış çalışmalar, çeşitli değişkenlerin kimlik gelişimine etki ettiğini göstermektedir. Bu çalışmalardan bazıları (Quintana ve Lapsley, 1987; Benson, Harris ve Rogers, 1992; Matos vd., 1999; Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002; Morsünbül, 2005; Morsünbül ve Tümen, 2008; Baş, 2013) kimlik statüleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir ve çalışmalar sonucunda, başta başarılı kimlik statüsüne ilişkin bulgular olmak üzere, kimlik statülerine ilişkin bulguların birbirinden farklılaştığı görülmüştür. Bu durum da değişkenler arasındaki ilişkiye etki edebilecek bir aracı değişkenin var olabilme ihtimali hakkında fikir vermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, önceki çalışmalardan farklı olacak bir biçimde, bağlanma ve kimlik statüleri arasındaki ilişkinin temel psikolojik ihtiyaçlar olarak tanımlanan bir aracı değişken vasıtasıyla dolaylı olarak incelenmiş olması, çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran bir özellik olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte araştırmalar incelendiğinde Türkiye’de hem

bağlanma hem de kimlik statüleri konusunda çok fazla sayıda çalışma olmasına rağmen (Morsünbül, 2005; Morsünbül ve Tümen, 2008; Baş, 2013) bu araştırma kapsamında oluşturulan bağlanma, temel psikolojik ihtiyaçlar ve kimlik statüleri ile ilgili modelin Türkiye’de ilk defa kullanıldığı ve bu çalışmanın ardıl çalışmalara kaynaklık etme açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Son olarak Milli Eğitim Bakanlığı (2014) tarafından yapılan çalışmalar sonucunda ülkemizde yaklaşık olarak 5.5 milyon ortaöğretim öğrencisinin bulunduğu görülmektedir. Böylesi büyük ergen nüfusunun öğrenim gördüğü bir toplumda, ergenliğin temel konularından olan kimlik gelişimi, temel psikolojik ihtiyaçlar ve bağlanma ile ilgili yapılan bu çalışma sonucunda elde edilecek bilgiler ışığında ortaya çıkacak olan teorik çerçevenin okullarda uygulanan rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerine kuramsal ve kavramsal yönden katkı yapacağı, ergenlerle çalışma yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere yeni bir bakış açısı kazandıracığı ve özellikle de gelişimsel rehberlik çerçevesinde yapılan çalışmalara önemli bir katkı yapacağı düşünülmektedir.

1.4. SAYILTILAR (VARSAYIMLAR)

1. Öğrencilerin araştırmada kullanılan ölçme araçlarını içten ve doğru bir biçimde yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.5. SINIRLILIKLAR

1. Araştırma İstanbul ili Beşiktaş ve Fatih ilçelerinde öğrenim gören lise öğrencileriyle yapılmıştır. Bu sebeple bu araştırmadan elde edilen bulgular, bu örnekleme benzeyen örneklemler kapsamında genellenebilir.
2. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan bağlanma, ergen bağlanmasını ölçmek amacıyla Türkçe uyarlaması yapılan Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY)’nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
3. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan kimlik statüleri, Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası Geliştirilmiş Formu (EOM EİS)’nin meslek seçimi, arkadaşlık ve boş zaman uğraşları alt boyutlarının ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

4. Araştırmanın aracı değişkeni olan temel psikolojik ihtiyaçlar, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği Lise Formu (TPIÖ-LF)'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Ergenlik: Bireylerin bedensel, bilişsel ve toplumsal açıdan değişime uğradığı çocukluktan erişkinliğe geçişin temsil edildiği bir yaşam dönemidir.

Bağlanma: Bireylerin kendileri için önemli ve özel gördükleri diğer bireyler için geliştirdikleri güçlü duygusal bağlardır (Bowlby, 1969, 1973, 1980, 1998).

Kaygılı Bağlanma: Temelde bireylerin kendileri için önemli ve özel gördükleri diğer bireyler tarafından reddedilmesi ve terk edilmesine ilişkin endişeli olma durumunu temsil eden bağlanma örüntüsüdür (Fraley vd., 2011).

Kaçınan Bağlanma: Bireylerin ilişkilerinde yakınlık ve bağlılıktan rahatsız olması, başkalarına kendini açmada ve onlara güvenmede sıkıntı çekme, diğerleriyle ilişki kurmada isteksizlik gibi özelliklerle karakterize edilen bağlanma örüntüsüdür (Fraley vd., 2011).

Temel Psikolojik İhtiyaçlar: Öz Belirleme Kuramı içerisinde bulunan içsel motivasyonu sürdürmek, dışsal motivasyonu içselleştirmek, kişisel bütünlük, gelişim ve iyi oluşun sağlanması için karşılanması gereken özerklik, yeterlik ve ilişkisellik olarak tanımlanan, temel ve evrensel psikolojik ihtiyaçlardır (Deci ve Ryan, 1985; Ryan, 1995; 2000a).

Özerklik: Bireyin kendi eylemlerini başlatması, bitirmesi ya da sürdürmesi konusunda karar vermesi, seçim yapabilmesi ve verdiği kararın sorumluluklarını alabilmesi ile temsil edilen temel psikolojik ihtiyaçlardan biridir (Deci ve Ryan, 1985; 2000a).

Yeterlik: Bireyin çevresiyle etkili bir etkileşime sahip olma ve etkileşimlerinde kendisini yetkin ve etkili hissetme ihtiyacıdır (Deci ve Ryan, 1985; 2000a).

İlişkiselik: Bireyin sıcak, karşılıklı saygının bulunduğu, kendisini ait hissettiği, tatmin edici, destekleyici, sosyal ilişkiler içerisinde olma ihtiyacıdır (Deci ve Ryan, 1985; 2000a).

Kimlik Statüleri: Marcia (1966) tarafından ideolojik ve kişilerarası alanda bireylerin seçenekleri araştırması ve bu alanlardaki bağlanım durumlarını göz önünde bulundurarak yaptığı sınıflamadır.

Başarılı Kimlik: Bireylerin ideolojik ve kişilerarası alanda belirli bir arayışa girme ve belirli hedeflere bağlanım ile karakterize olan kimlik statüsüdür (Marcia, 1966).

Moratoryum: Belirli hedeflere büyük oranda bir bağlanımın olmadığı ancak yüksek düzeyde arayışla karakterize olan kimlik statüsüdür. Moratoryum bireylerin kimlik yapılarını oluşturmaları için aktif rollerinin olduğu bir arayış sürecidir (Marcia, 1966).

İpotekli Kimlik: Bireylerin ideolojik ve kişilerarası alanda belirli bir arayışa girmeden bazı hedeflere bağlanım gerçekleştirilmesiyle karakterize olan kimlik statüsüdür (Marcia, 1966).

Kimlik Karmaşası: Bireylerin ideolojik ve kişilerarası alanda herhangi bir bağlılığın geliştirilmediği ve herhangi bir aktif arayış içerisinde olmadığı kimlik statüsüdür (Marcia, 1966).

BÖLÜM II : KAVRAMSAL ÇERÇEVE / ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. BAĞLANMA KURAMI

Çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkiyi inceleyen yapılmış çalışmalar içerisinde önemli bir yere sahip olan Bowlby'nin Bağlanma Kuramı başlangıçta psikanalitik yaklaşıma ve anne çocuk arasındaki ilişkilerin önemine vurgu yapmış olsa da, Bowlby (1969) bu kuramsal temeli, etoloji ve evrim kuramlarının oluşturduğu bir zemine dayandırmıştır. Bununla birlikte Bowlby (1969) bağlanma sisteminin de tıpkı yemek ve cinsellik gibi güdü kökenli sistemlerle benzer fonksiyonlara sahip, bağımsız bir davranışsal sistem olduğunu belirtmiştir.

Bağlanma kuramını açıklamak amacıyla başlangıçta öne sürülen dört ana teori üzerinde yapılan çalışmalar (Harlow, 1958) birincil bağlanma figürünün (anne, baba, büyük kardeş, büyük anne, büyük baba gibi) çocuğun sinyallerine cevap vermedeki duyarlılığının ve çocuk ile bağlanma figürü arasındaki etkileşimin niteliğinin ve boyutunun bağlanma davranışı için önemli değişkenler olduğunu göstermiştir (Bowlby, 1969, 1998; Hazan ve Shaver, 1994). Aynı zamanda bağlanma kuramı, yaşamın ilk yıllarında bireyin bakımını üstlenen kişi ile kurduğu ilişkinin niteliğinin onun yaşamının ilerleyen dönemlerinde kendi benliğine ilişkin algısını, ilişki içerisinde olduğu diğer bireylere ilişkin algısını, davranışlarını ve uyumunu etkilediği varsayımına dayanmaktadır (Bowlby, 1969, 1973, 1980).

Bağlanma davranışını diğer davranışlardan ayıran üç temel özellik bulunmaktadır. Bunlardan ilki bağlanma figürüne olan yakın ilişki ve iletişimi sürdürme eğilimi, ikincisi tehdit, korku ve stresli anlarda bağlanma figürünün güvenli sığınak olarak kullanılması ve üçüncüsü ise araştırma keşif sırasında bağlanma figürünün güvenli üs olarak kullanılmasıdır (Fraley ve Shaver, 2000).

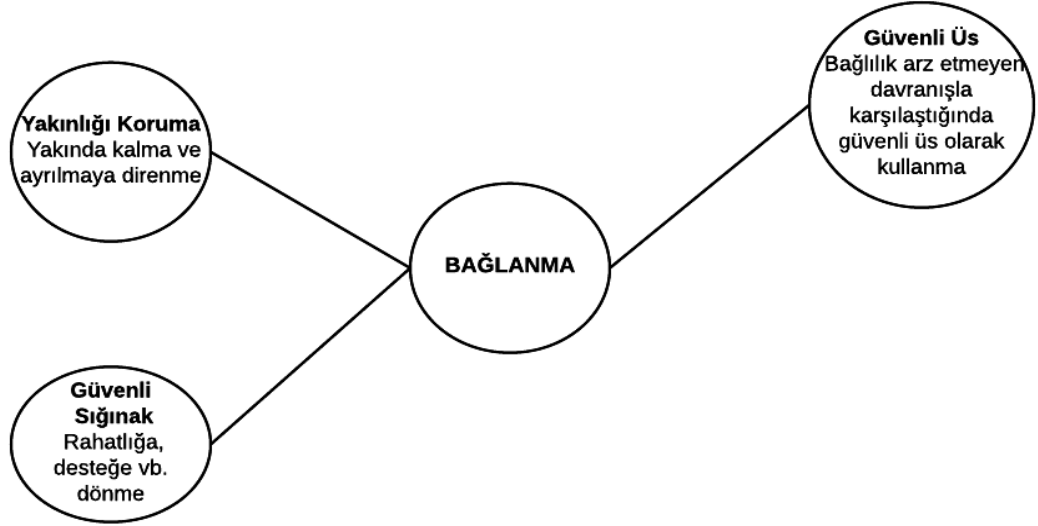
Özetle bireylerin kendileri için önemli ve özel gördükleri diğer bireyler için geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlanan bağlanma kuramı, her canlı türünde doğuştan var olan bağlanma sisteminin oluşum sürecini, bu sistemin önemini ve işlevini açıklamayı amaçlamaktadır (Bowlby, 1969, 1973, 1980, 1998).

2.1.1. Bağlanma Sistemi

Bağlanmayı açıklayan ilk teoriler incelendiğinde, çocuğun anneye yakın bir bağ geliştirmesinin sebebinin annesinin onu beslemesi olduğu görüşünün yoğun bir biçimde benimsendiği görölmüşür. Ancak geçen zaman içerisinde yapılan ardıl çalışmalar tek bir anne figürü ile kurulan güçlü bağın yiyeceğin aracılığı olmadan geliştiğini göstermiştir (Hazan ve Shaver, 1994; Bowlby, 1998). Nitekim Harlow (1958)'un bir primat türü olan makakların bebekleriyle yaptığı çalışma sonucunda, bebeklerin kendilerine yiyecek sağlamamasına rağmen yine de yumuşak bir kukla biçimindeki 'anne'yi tercih etmeleri de bağlanma konusundaki geleneksel anlayışın değişimini sağlamıştır. Buna ek olarak, bebek babunlar üzerinde yapılan bir çalışma sonucu da sağlanan yiyeceğin, sağlanan güvenliğe göre çok daha az değerli olduğunu göstermiştir (Rowell, 1965; Akt., Bowlby, 1973).

Birey için önemli ve özel görünen diğer bireyler, çoğunlukla bakıcı için, geliştirilen bağlanma 6 ay dolaylarında ortaya çıkmaya başlamaktadır ve ortalama 2 ya da 3 yıllık bir süreyi almaktadır (Bowlby, 1969, 1979, 1980). Bu süre bakım verenin çocuğu koruma ve ona bakım verme konusunda ne kadar istekli olduğuna göre değişebilmektedir (Hazan ve Shaver, 1994).

Bağlanma sistemi de tıpkı vücut ısısı ya da kan basıncı gibi düzenlenebilen sistemlere benzemektedir. Yakınlığı sürdürmede algılanan herhangi bir engel, bu sistemde kaygı ve öfke yaratmaktayken, yakınlığın kurulması ve sürdürölmesi ise güvenlik ve sevgi hissi yaratmaktadır (Hazan ve Shaver, 1994). Bebeğin bakıcısıyla kurduğu ilişkide gözlemlenen davranışlar bize bağlanma sisteminin temel bileşenlerini göstermektedir. Bebek kendisini tehlike ya da tehdit altında hissettiğinde yakınlık arayışına ya da yakınlığı korumaya yönelmektedir. Nitekim böyle anlarda bakıcı bebek için güvenlik ve rahatlık sağlayan bir "güvenlik sığınağı" konumunda bulunmaktadır. Bu şekilde güvenlik duygusu sağlayan bebek daha sonra bağlanma içermeyen davranışlara yönelmek için bakıcıyı yani bağlanma figürünü güvenli üs olarak kullanmaktadır (Hazan ve Shaver, 1994). Bowlby de "yakınlığı koruma", "güvenli sığınak" ve "güvenli üs"sün bağlanma ve bağlanma ilişkisinin üç temel özelliği olduğunu belirtmiştir (Akt., Hazan ve Shaver, 1994).

Şekil 2-1: Bağlanma Sisteminin Temel Bileşenleri (Hazan ve Shaver, 1994)

Bebek ve bağlanma figürü arasındaki söz konusu yakınlık sağlandığında çocuk çevreyi keşfetmeye yönelik aktivitelerde bulunmayı tercih etmektedir. Ancak bu yakınlığın sağlanamadığı durumlarda ise çocuğun ayrılığa karşı tepkisi 3 evrede açıklanmıştır (Bowlby, 1980):

1. **Protesto:** Bu evrede çocuk, annenin yokluğuna yüksek sesle ağlayarak ve onu bulmaya çalışarak tepki verir. Çocuk tarafından sergilenen bu davranışların amacı, çocuğun bu davranışlarla annesinin geri gelmesini sağlamak ve tekrar yakınlığı kurmaktır.
2. **Umutsuzluk:** Bu evrede ise çocuk annesinin geri dönüşüne ilişkin umudu, ağlamanın sıklığı ve tonu ile paralel bir şekilde azalır. Çocuk bu evrede sessiz ve içe dönük bir görüntü sergiler ve çevresine ilgi göstermez. Bu davranışlar aracılığıyla çocuk annesinin yokluğuna ilişkin üzüntüsünü gösterir ve annesinin geri gelmesine yönelik olarak devam eden beklentisini temsil eder.
3. **Çekilme:** Çocuk tarafından ayrılığa tepki olarak gerçekleştirilen son evre olan bu evrede çocuk dış dünyaya tekrar ilgi göstermeye başlar, çevresindeki objelere ve kişilere ilgi gösterir. Kendisine yönelik olarak çevreden gelen bakım verme tepkilerini kabul eder ve bazı durumlarda dostça davranışlar sergiler. Ancak annenin geri dönüşleri sırasında çocuk onu tanıımıyormuş gibi davranır ve ona ilgi göstermez, ondan uzaklaşır ve farklı şeylere ilgi gösterir. Ayrılığın hala öfke ve endişe kaynağı olduğunu gösteren bu davranışlar aracılığıyla çocuk annenin yeniden kaybedileceği durumlarda ortaya çıkacak

olan kaygıyla baş edebilmek için bu şekilde davranmayı tercih etmektedir. Annenin geri dönüşünden bir süre sonra (bu süre saatler ya da günler alabilmektedir) çocuk tutarsız davranışlar geliştirmeye başlar. Yani annenin geri dönüşünden sonra çocuk hem annesine yakınlık gösterir, onu takip eder ve ondan uzaklaşmasına ağlayarak tepki gösterir, hem de annesine karşı bir parça sinirli ve reddedici davranır. Bu süre sonunda çocuk normale dönse bile belirli aralıklarla çocuk beklenmedik durumlarla karşılaştığında kaygı belirtileri gösterir (Lieberman, 1987; Akt., Saymaz, 2003).

Bağlanma figürünün ayrılığına ilişkin tepkilerle birlikte bu figür ile bebek arasındaki ilişkinin niteliğinin de onun yaşamının ilerleyen dönemlerinde kendi benliğine ve ilişki içerisinde olduğu diğer bireylere ilişkin algısını, davranışlarını ve uyumunu etkilediği belirtilmiştir ve bu durumun açıklanabilmesi için içsel çalışan modeller kavramı geliştirilmiştir (Bowlby, 1973, 1998).

2.1.2. İçsel Çalışan Modeller

Bağlanma, çocuk için sıkıntılı durumlarda bakım veren kişinin davranışlarıyla düzenlenen ve kendi kendini organize eden içsel bir sistemdir (Bowlby, 1969). Bakım veren kişi ile çocuk arasında ayrılma ve tekrar bir araya gelme durumlarında yaşanan ortak deneyimler, çocukların kendilerine ya da başkalarına ilişkin bazı zihinsel temsillerin oluşmasına yol açmaktadır (Ainstworh, 1978; Hazan ve Shaver, 1994). Birbirleriyle ilişkili olan bu şemalar benlik modeli ve başkaları modeli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Güven veren, sevgi dolu ve tutarlı davranışlar sergileyen bir bakıcıya sahip olan çocuklar kendilerini değerli, yeterli ve sevilmeye layık olarak görmelerini sağlayacak bir benlik modeli geliştirirken, başkaları için ise onların iyi, güvenilir, ulaşılabilir ve destek alınabilir bireyler olarak görmelerini sağlayacak olan başkaları modelini geliştirirler. Bakıcısı ile arasındaki ilişkide güven sağlama ihtiyacı karşılanmayan çocuklar ise kendilerinin değersiz olduklarına ve sevilmeyi hak etmediklerine dair bir benlik modeli geliştirirken, başkalarının da güvenilir ve kötü bireyler olduğuna dair başkaları modelini geliştirmektedirler (Lopez vd., 1998).

Johnson, Dweck ve Chen (2007) tarafından 12-16 aylık güvenli ve güvensiz bağlanan toplam 21 çocuk için özel olarak hazırlanmış animasyon aracılığıyla yapılan çalışmada, çocukların animasyondaki 3 farklı durumu izleme süreleriyle

bakıcılarına güvenli ya da güvensiz olarak bağlanmaları arasındaki ilişki görülmek istenmiştir. Çalışma sonucunda bakıcılarına güvenli bağlanan çocukların, diğerlerine oranla bakıcının çocuktan ayrılmasına karşın çocuk tarafından verilen ağlama, titreme gibi tepkilerin hiçbirine tepki göstermeyen ve çocuktan uzaklaşmaya devam eden bakıcının bulunduğu animasyonu, bakıcının çocuğun tepkilerinden sonra geri döndüğü durumun gösterildiği animasyona göre daha uzun süre izledikleri görülmüştür. Nitekim güvenli bağlanan çocuklar için onların ihtiyaçlarına tepkisiz kalan bir bakıcının olduğu durum beklenmedik bir durum olarak görülmekteyken, güvensiz bağlanan çocuklar için tam tersi olan durum beklendiği bir durum olarak görülmektedir ve bu durum da izleme sürelerine etki etmektedir. Dolayısıyla çalışma sonuçlarından hareket ederek, bebeklerin kişisel bağlanma deneyimlerinin, onların sosyal etkileşimlerinin zihinsel temsillerini yansıttığını kanıtladığı da söylenebilir (Johnson, Dweck ve Chen, 2007; Johnson vd., 2010).

Bowlby (1969) çocukluk döneminde bakıcı ile ilişkilerin niteliğine bağlı olarak ortaya çıkan zihinsel temsillerin erken çocuklukta oluştuğunu ve yetişkin yaşamındaki ilişkilere etki ettiğini belirtmiştir. Nitekim yetişkin bağlanma üzerine yapılan çalışmalar (Bartholomew ve Horowitz, 1991), güvenli ve kayıtsız bağlanma stiline sahip olan yetişkinlerin kendilerini güvenilir ve sevilmeye layık bireyler olarak düşündüklerini yani olumlu benlik modeline sahip olduklarını göstermekteyken, kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerin olumlu başkaları modeline sahip olan güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin aksine diğer bireylerden kendilerini geri çektikleri ve yakın ilişkilere verdikleri önemin az olduğunu yani başkalarına ilişkin olumsuz bir modele sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca aynı araştırma sonuçları kaygılı ve korkulu bağlanma stiline sahip olan yetişkinlerin kendilerine ilişkin olumsuz benlik modeline sahip olduklarını ancak korkulu bağlanan bireylerin aksine kaygılı bağlanma stiline sahip yetişkinlerin başkalarına ilişkin olumlu bir modele sahip olduğunu göstermektedir (Akt., Lopez vd., 1998). Yine de çocukluk döneminde ebeveynlerinden yeterince güven ve destek alamayan, onlarla sıcak bir ilişkisi olmayan bireylerin ileriki yıllarında da zihinsel modellerinin aynı kalacağı konusunda ortak bir görüş bulunmamaktadır (Johnson vd., 2010).

2.1.3. Yabancı Ortam Çalışmaları

Yaklaşık 40 yıl önce, Ainsworth ve diğerleri (1978), 12 aylık bebeklerin bağlanma organizasyonundaki bireysel farklılıkları yansıtmayı amaçlayan deneylerini uygulamıştır. “Yabancı Ortam Çalışmaları” olarak bilinen bu çalışmalarda 12 aylık bebek, oyuncakların olduğu, rahat ve küçük bir odada 8 farklı durumda farklı uzunluklarda gözlemlenmiştir. Toplam 20 dakika sürecek şekilde planlanmış olan bağlanma konusundaki ilk sistemli çalışmadaki aşamalar Tablo 2-1’de özetlenmiştir (Ainsworth vd., 1978, s. 37):

Tablo 2-1: Yabancı Ortam Çalışmaları

Bölüm Numarası	Kişiler	Süre	Eylemlerin Kısa Açıklaması
1	Anne, bebek ve gözlemci	30 saniye	Gözlemci anneye ve bebeğe odayı tanıtır ve sonra odadan ayrılır.
2	Anne ve bebek	3 dakika	Çocuk keşif yaparken anne katılımcı değildir, eğer gerekli görülürse 2 dakika sonra oyun ya da oyuncaklar konusunda anne tarafından teşvik edici bir uyarı yapılır.
3	Yabancı, anne ve bebek	3 dakika	Yabancı selam vererek odaya girer. İlk dakikada sessizdir. İkinci dakikada anne ile sohbet eder. Üçüncü dakikada bebeğe yaklaşır. 3 dakika sonra anne eşyalarını sandalyesinde bırakarak, sıkıntı vermeden odadan ayrılır.
4	Yabancı ve bebek	3 dakika ya da daha az*	İlk ayrılık aşaması. Yabancının davranışları bebeğe yöneliktir.
5	Anne ve bebek	3 dakika ya da daha fazla**	Birinci bir araya gelme aşaması. Anne bebeğe selam verir, sonra çocuk oyun oynamaya çalışır. 3 dakika sonra anne yine eşyalarını sandalyesinde bırakır ve “bye bye” diyerek odadan ayrılır.
6	Bebek	3 dakika ya da daha az*	İkinci ayrılık aşaması. Bebek odada yalnız bırakılır.
7	Yabancı ve bebek	3 dakika ya da daha az*	İkinci ayrılık aşaması devam ediyor. Bu aşamada yabancı odaya girer ve bebeğe yönelik davranışlarda bulunur.
8	Anne ve bebek	3 dakika	İkinci bir araya gelme aşaması. Anne odaya girer, bebeğe selam verir sonra onu kucağına alır aynı anda yabancı sıkıntı vermeden odadan ayrılır.

*Bebek aşırı derecede kaygılandığında süre kısaltılmıştır.

** Bebeğin tekrar oyuna katılması için daha fazla zaman gerektiğinde süre uzatılmıştır.

Kaynak: Ainsworth ve diğerleri (1978, s. 37)

Bebeğin farklı durumlardaki kaygılı olma, ağlama ve araştırma gibi davranışları üzerinden bebeğin bağlanma sistemlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmanın başında çocuk ve anne odaya alındıktan sonra yabancı bir kadının bu

ortama dahil olarak onlara eşlik ettiği görülmektedir. Daha sonraki aşamalarda yabancı kişi bebekle oynadığı ve bu sırada annenin bir süre odadan ayrıldığı ve sonrasında geri döndüğü görülür. Çalışmanın sonlarına doğru annenin odadan bir kez daha ayrıldığı ve çocuğu odada yalnız bıraktığı ve sonrasında da yabancıнын odaya girerek bebekle yalnız kaldığı görülür. Annenin tekrar odaya gelmesiyle son bulan çalışma boyunca yaşanan ayrılıklar sonucunda bebeğin bağlanma sistemleri harekete geçmektedir. Ainsworth ve diğerleri (1978) tarafından yapılan bu deney sonucunda çocuklar tarafından sergilenen davranışlar 3 tür bağlanma stili içerisinde kendisine yer bulmuştur. Bunlar, Güvenli Bağlanma Stili, Kaygılı Kararsız Bağlanma Stili ve Kaçınan Bağlanma Stili şeklindedir.

Yapılan çalışma sonucunda “B Grubu” ya da “Güvenli Bağlanma” olarak sınıflandırılan bebeklerin oyun esnasında aktif oldukları, annelerinin kısa süreli ayrılıklarından sonra kısa süreli üzüntü yaşadıkları ve anne döndükten sonra kolaylıkla rahatladıkları ve oyunlarına devam ettikleri görülmüştür. Buna karşın, “A Grubu” ya da “Kaçınan Bağlanma” olarak tanımlanan bebeklerin ise anneleri ayrıldığında çok tepki göstermediği ancak kısa süreli ayrılıklardan sonra yeniden birleşme aşamasında kaçınma davranışı göstererek annelerine ilgi göstermedikleri saptanmıştır. Son olarak “C Grubu” ya da “Kaygılı Kararsız Bağlanma” olarak tanımlanan bebeklerin anneleri ile temas kurma ve temasa direnme arasında kararsız kaldıkları görülmüştür. Bu bebeklerin tekrar birleşme aşamasında ağlayarak ilgi istedikleri ve sonrasında anneleri tarafından gösterilen sarılma kucağa alma gibi davranışlar karşısında anneye vurma gibi davranışlarla göstererek yaşadıkları kararsızlıkları yansıtmışlardır (Bowlby, 1969, 1973; Ainsworth vd., 1978).

2.1.4. Çocukluk Döneminde Bağlanma

Çocukluk döneminde bağlanmayı incelemeyi amaçlayan çalışmaların bir bölümü (Waters vd., 2000) yaşamın ilk yıllarında gelişen ve ortaya çıkan bağlanma stillerinin, yaşamın ilerleyen yıllarında da değişim gösterip göstermediğini araştırmıştır ve yapılan çalışmalar sonucunda, güvenli bağlanma örüntülerinin değişmezliğine ilişkin güçlü bulgular elde edilmiştir. Waters ve diğerleri (2000) tarafından yapılan çalışmada 12 aylık çocukların yabancı ortam çalışması aracılığıyla bağlanma örüntüleri incelenmiştir. Aradan 20 yıl geçtikten sonra aynı örneklerle ancak “Yetişkin Bağlanma Görüşmesi” adı verilen farklı bir yöntemle yapılan

inceleme sonucunda ortaya çıkan bağlanma örüntülerinin bebeklik dönemi bağlanma sınıflandırılmasıyla %64 ile %72 arasında tutarlılık gösterdiği görülmüştür. Araştırmanın bir diğer bölümünde ise çocukluktan yetişkinliğe geçişte bağlanma örüntülerinde değişim olan bireyler üzerinde durulmuş ve yapılan çalışmalar sonucunda bağlanma sınıflamasında değişiklik gösteren bireylerin %44'ünün yetişkinliğe geçiş sürecinde ebeveyn kaybı, boşanma, ciddi bir hastalık, fiziksel veya cinsel taciz ve psikiyatrik bir rahatsızlık gibi yaşam olayları ile karşılaştığını göstermiştir. Ancak aradan geçen 20 yılın ardından bağlanma sınıflaması değişen bireylerin %22'sinin de herhangi bir olumsuz yaşam deneyimi ile karşılaşmadığı sonucuna da erişilmiştir. Bu noktada bağlanma örüntülerinin geçen zaman içerisinde olumsuz yaşamsal deneyimlerden etkilenebileceği görülmektedir (Saymaz, 2003).

Bağlanma davranışı çocuk 2 ya da 3 yaşına geldiğinde de hala güçlü olmakla birlikte, bağlanma figüründen ayrılma durumlarına verilen tepkilerin çocuğun bilişsel açıdan gelişmesi sebebiyle sürekli olarak ortaya çıkmadığı görülmektedir (Bowlby, 1969; Bee ve Boyd, 2007). Bu dönemde çocuğun bilişsel ve duygusal yapısında meydana gelen değişiklikler ayrılma durumlarında çocuk ve bağlanma figürü arasında sürekli fiziksel teması gerekli kılmamakta, çocuk ve bağlanma figürü arasında “amaç yönelimli bir ortaklık” ortaya çıkmaktadır. Özetle bu dönemde çocuğun yaşının büyümesiyle birlikte bağlanmanın etkisi ve önemi değişmemektedir ancak sıklığı ve derinliği geçen zamanla doğru orantılı olarak azalmaktadır (Dwyer, 2005; Bee ve Boyd, 2007).

Çocuğun sosyal dünyası başlangıçta sadece ailesinden oluşmaktayken zaman geçtikçe genişlemekte ve özellikle orta çocukluk döneminden itibaren çocuğun sosyal dünyasına arkadaşları da dahil olmaya başlamaktadır. Dolayısıyla bu dönemde çocuklar kısmen de olsa bağlanma figürüne odaklanmaktan uzaklaşmakta ve çocukların odak noktası akranları ve arkadaşları olmaya başlamaktadır (Kerns, 2008; Thompson, 2008). Bununla birlikte ebeveyne güvenli bağlanmanın etkileri üzerine yapılmış olan çalışmalar, bebeklikte ebeveynlere güvenli bağlanmanın, ilerleyen dönemlerde arkadaş ilişkileri kurma, bu ilişkileri derinleştirme, sürdürme ve akranlarından memnun olma gibi birçok değişkenle ilişkili olduğunu göstermektedir (Thompson, 2008). Sümer ve Anafarta Şendağ (2009) tarafından orta çocukluk döneminde bağlanma üzerine yapılmış olan bir çalışma ise ebeveynlere güvenli

bağlanma sayesinde çocukta gelişen olumlu benlik modelinin, çocukların öznel benlik algılarını olumlu yönde etkilediğini ve bu şekilde de çocuklarda kaygının azaldığını göstermektedir.

2.1.5. Yetişkinlik Döneminde Bağlanma

Her ne kadar bağlanma konusunda yapılan çalışmaların büyük bir bölümünde çocuğun yaşamının ilk yıllarında bakım veren kişi ile olan ilişkisi incelenmiş olsa da Bowlby (1979, s.129) çocukluk döneminde geliştirilen benlik ve başkaları modelinin bireyin yaşamına sürekli etki ettiğini belirtmiş ve “bağlanma davranışının beşikten mezara dek görüldüğünü” ifade etmiştir. Buradan hareketle birçok araştırmacı da yetişkinlerin yalnızlığı ve aşkı üzerine çalışmalar yapmıştır (Fraley ve Shaver, 2000). Ancak bu çalışmalar içerisinde Hazan ve Shaver (1987) tarafından yapılan ve romantik ilişkileri bağlanma kapsamında inceleyerek yetişkin bağlanması kavramının ortaya çıkmasını sağlayan bir çalışma yetişkin bağlanması ile ilgili olarak yapılacak çalışmalara kuramsal bir temel hazırlamıştır.

Hazan ve Shaver (1987) tarafından romantik ilişkiler üzerine yapılmış olan bu çalışmada romantik ilişkilerin geçmiş bağlanma örüntülerinden etkilenen bir bağlanma süreci olduğu görülmüştür. Yapılan çalışma sonucunda güvenli bağlanan bireylerin romantik ilişkilerini, dostça, mutlu, karşılıklı güvenin olduğu; kaygılı kararsız bağlanan bireylerin ise kıskançlık, inişli çıkışlı duyguların yaşandığı ancak karşılıklı isteğin olduğu; kaçınan bağlanan bireylerin ise yakınlık korkusunun yaşandığı bir süreç olarak tanımladıkları görülmüştür. Özetle güvenli bağlanan bireylerin güvensiz bağlanan gruptaki bireylere göre romantik partnerlere ve ilişki sürecine ilişkin daha fazla olumlu duygulara sahip olduğu ve bunları daha belirgin bir şekilde ifade ettikleri görülmüştür. Nitekim Levy ve Davis (1988) tarafından yapılan başka bir çalışma da güvenli bağlanmanın pozitif ilişki özelliğiyle, kaçınan bağlanmanın ilişkide tatminsizlik ve yakınlık kurmada sıkıntılar ile ve kaygılı karışık bağlanmanın da negatif ilişki karakteri ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Hazan ve Shaver (1987)'in ulaştığı sonuçları doğrulayarak, güvenli bağlanan bireylerin romantik ilişki sürecine dair daha fazla olumlu duygular geliştirdiğini gösteren Feeney ve Noller (1990) bir grup psikoloji öğrencisi ile yaptığı çalışmada yukarıdakinden farklı olarak bağlanma stillerinin romantik ilişkilerin uzunluğuna da

etki ettiğini belirtmiştir. Çalışmada güvenli bağlanan bireylerin, kaygılı ve kaçınan bağlanan bireylere oranla daha uzun süreli ilişkiler yaşadıkları görülmüştür.

Son olarak literatürde romantik bağlanma dışında yetişkin bağlanması üzerine yapılan çalışmalar yetişkinlerin birbirleriyle, yaşam koşullarına göre değişiklik gösterse bile, çoğunlukla çocukluktaki ilişkilerine benzeyen bağlanma ilişkileri kurduklarını (Wei vd., 2005) ve bu dönemde sahip olunan bağlanma stillerinin bireylerin kişiler arası ilişkilerine etki ettiğini göstermektedir (Saymaz, 2003; Erarslan Çapan, 2009).

2.1.6. Ergenlik Döneminde Bağlanma

Bireyde meydana gelen değişikliklerin niceliği ve niteliği nedeniyle özel bir geçiş dönemi olarak tanımlanan ergenlikte, ergenler tarafından çocukluk dönemindeki bağlanma figürüne olan bağlılığı azaltmak ve özerklik kazanmak için büyük çaba sarf edilmektedir (Allen ve Land, 1999; Bee ve Boyd, 2007). Ergenler tarafından gösterilen özerklik çabası, ergenlik döneminde ebeveynler ile çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır. Ancak ergenlerin özerklik sahibi olmak istemeleri onların ebeveynleriyle olan duygusal bağlanmalarının sona erdiğinin göstergesi değildir (Allan ve Land, 1999).

Ergenlik dönemindeki bireylerde, dönem içerisinde duygusal, sosyal, fiziksel ve bilişsel değişimler meydana gelmektedir. Bu dönemde meydana gelen değişimler içerisinde bağlanma ilişkilerine etki eden en önemli değişim bilişsel alanda meydana gelen değişimlerdir (Allen ve Land, 1999; Demir, 2010). Ergenlerin somut düşünceden soyut düşünceye geçmesiyle birlikte ebeveynleri ile olan ilişkilerinde farklılıklar meydana gelmekte ve ergenler bu dönemde ebeveynlerinin her biriyle ihtiyaçları, umutları ve amaçları tarafından yönetilen amaç yönelimli bir ilişki kurmak için çaba göstermektedirler. Soyut düşünme becerisinin gelişmesiyle birlikte ergenler ebeveynleriyle olan bağlanma ilişkilerine kendilerinin dışında ebeveynlerin ya da diğer bağlanma figürlerinin bakış açısından da yaklaşabilmekte, yaşananlar süresince ve sonucunda mantıksal çıkarımlarda bulunabilmekte, bağlanma sürecini ve örüntülerini değerlendirebilmekte ve davranışlarını bu değerlendirme sonuçlarına göre düzenleyebilmektedirler (Alan ve Land, 1999). Tüm bunların sonucunda, ergenlerin ebeveynleri ile “amaç yönelimli bir bağlanma ilişkisi” kurmalarının

ergenlik döneminde bağlanmanın temel karakteristik özellikleri arasında yer aldığı söylenebilir (Allen, 2008).

Ergenlik döneminde bağlanma örüntülerini incelemek amacıyla yapılmış olan çalışmalar, geçen süre içerisinde ergen ve ebeveyn arasındaki bağlanma ilişkisinin niteliğinin değiştiğini göstermektedir. Literatürde ergenlerin anneleriyle kurdukları bağlanma ilişkisinin babalarıyla kurduğu bağlanma ilişkisinin niteliğinden farklı olduğunu gösteren çalışmalara ek olarak özellikle son ergenlik dönemindeki bağlanma ilişkilerinde ebeveynden arkadaşına ve hatta romantik partnere doğru bir yönelimin olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Allen ve Land, 1999; Buist vd., 2002; Güngör ve Bornstein, 2010). Bu dönemde her ne kadar akranlara doğru bir yönelim olsa da ergenler ebeveynleri ile hala yakın ilişki içerisinde ancak ebeveynlerine yönelik bağlanma ihtiyaçları çocukluk yıllarına göre azalmaktadır ve ergenler bu dönemde çoğunlukla akranlarını yakınlık ve güven kaynağı olarak tercih etmeye başlamaktadır. Ancak akranlara yönelimin olmasına rağmen bu dönemde ergenler istedikleri zamanda ebeveynlerine ulaşarak onlardan destek almak ve ebeveynleriyle ilişkilerini güvenli ve sıcak bir biçimde sürdürmek istemektedirler (Allen ve Land, 1999).

Özetle ergenlik döneminde her ne kadar ergenin ebeveynleriyle ilişki içerisinde olduğu süre azalsa da aslında olan ergen ve ebeveyn ilişkilerinin niteliğinin bağımlılıktan karşılıklı paylaşıma doğru değişmesidir (Larson vd., 1996). Bu dönem içerisinde destekleyici ve tutarlı davranışlar ortaya koyan ebeveynler çocukları için güvenli-üs oluştururlar ve onların keşfetme ve araştırma davranışını pekiştirirler. Aynı zamanda aile içi iletişimin iyi olması ve ailede özerklik ve bağlılık arasında dengenin olması da çocukların keşfetme ve araştırma davranışını pekiştirmekte ve ergenin güvenli bağlanmalar içerisinde olmasını sağlamaktadır (Marcia, 1988; Akt., Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002). Tüm bu açıklamalar ergenlik döneminde akranlara bağlanmanın niteliğini belirleyen etmenlerden birisinin de ebeveynlerle olan ilişkinin niteliği olduğunu göstermektedir (Güngör ve Bornstein, 2010).

Güngör ve Bornstein (2010) tarafından Belçikalı ve Türk ergenler üzerinde yapılmış olan ve ebeveyn stilleri ile ergenlerin yakın arkadaşlarına ve romantik partnerlerine bağlanma davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen kültürler arası çalışma sonucunda, ebeveyn sıcaklığının Türk ve Belçikalı ergenlerde kaygılı ve

kaçınan bağlanma ile negatif bir ilişki içerisinde olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolün de bağlanma stilleri ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Özetle ebeveyn stillerinin arkadaş ve romantik ilişkilerle bağlanmaya olan etkilerinin incelendiği bu çalışmada hem Türk hem de Belçikalı ergenlerde yüksek düzeyde algılanan ebeveyn sıcaklığı ve algılanan düşük psikolojik kontrol, düşük düzeyde kaygılı ve kaçınan bağlanma boyutları ile ilişkili bulunmuştur.

Son olarak Çuhadaroğlu Çetin ve diğerleri (2010) tarafından bir grup lise öğrencisi örnekleminde yapılmış olan çalışma sonucunda öğrencilerin %33'ünün güvenli bağlanma stiline, %27'sinin kayıtsız bağlanma stiline (dismissing), %26'sının kaygılı bağlanma stiline (preoccupied) ve %14'ünün de korkulu (fearful) bağlanma stiline sahip olduğu görülmüştür. Yapılan çalışma sonucunda güvenli bağlanmanın benlik imgesinin alt boyutlarından olan sosyal ilişkiler ve çevre uyumuna pozitif yönde etki ettiği görülmüştür. Nitekim literatürde yer alan çalışmalar da güvenli bağlanan ergenlerin güvensiz bağlanan ergenlere oranla akranlarla ve ebeveynlerle daha kolay ilişki kurdukları, bu ilişkilerden daha fazla doyum elde ettiklerini ve çevreye uyumda daha az sorun yaşadıklarını, suç işlemeye eğilimlerinin daha az olduğunu ve başarılı kimlik kazanımına daha yakın olduklarını göstermektedir (Alan ve Land, 1999; Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002; McElhaney vd., 2006).

2.1.7. Tarihsel Süreçte Bağlanmanın Ölçümü

Tarihsel süreç içerisinde bağlanma örüntülerinin belirlenmesinde farklı yöntemlerin, tekniklerin ve ölçme araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Bebeklikten erken çocukluğa kadar olan dönemde bağlanmanın davranışsal boyutlarını ölçmek ve kavramsallaştırmak için gözleme dayalı tekniklerin kullanıldığı görülmektedir. Oysa yetişkinlerin bağlanma stillerinin ölçümüne yönelik olarak yapılan çalışmalar sonucunda Ainsworth ve diğerlerinin (1978) sınıflandırmasından hareketle oluşturulan iki temel ölçüm yönteminin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki Yetişkin Bağlanma Görüşmesi gibi örneği olan görüşmeye dayalı ölçüm iken, diğeri ise Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (Armsten ve Greenberg, 1987), İlişki Ölçekleri Anketi (Bartholomew ve Horowitz, 1991) ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri I ve II (Brennan, Clark ve Shaver, 1998; Fraley, Waller ve

Brennan, 2000) gibi örnekleri bulunan öz bildirim yoluyla ölçümdür (Buist vd., 2002; Solomon ve George, 2008).

Bağlanma örüntülerinin tespiti için geliştirilmiş olan ölçüm araçlarından olan ve bireyin çocukluk döneminde ebeveynleriyle ilişkileri hakkında anlattıklarından faydalanarak onların bağlanmaya ilişkin zihinsel temsillerini belirlemeyi amaçlayan Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (Adult Attachment Interview), bireyin içsel çalışan modellerinin dinamiklerine ilişkin çok güçlü ve önemli bilgileri ortaya çıkarmaktadır (Bartholomew ve Shaver, 1998; Hesse, 2008). Ancak bu güçlü yönüne rağmen uygulama süresinin uzunluğu (yaklaşık olarak 90 dakika) nedeniyle çok pratik bir araç değildir (Brennan, Clark ve Shaver, 1998). Sonuç olarak hem Yetişkin Bağlanma Görüşmesi'nin ekonomik olmaması hem de Hazan ve Shaver (1987)'in yaptığı çalışma sonucunda öz bildirim ölçekleri aracılığıyla ergenlik ve yetişkinlik döneminde bağlanmanın ölçülebileceğinin kanıtlanması bağlanmanın ölçümüne ilişkin yeni bir ölçüm grubunun oluşmasını sağlamıştır.

Bağlanmanın ölçümüne ilişkin olarak oluşturulmuş gruplardan ikincisi olan öz bildirim yoluyla ölçümün ilk örneklerinden biri Hazan ve Shaver (1987) tarafından oluşturulan üçlü modeldir. Hazan ve Shaver (1987) yetişkin bağlanma örüntülerinin çocukluk dönemindeki bağlanma örüntüleri ile benzer olduğunu gözlemlemiş ve geçmiş dönemde yapılan ölçme çalışmalarından ve özellikle de Ainsworth ve diğerleri (1978) tarafından yapılmış olan Yabancı Ortam Çalışmaları'ndan faydalanarak güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve kaygılı/kararsız bağlanma stilini ve bu bağlanma stillerinin özelliklerini temsil eden 3 paragraftan oluşan bir ölçme aracı geliştirmiştir (Collins ve Read, 1990; Fraley ve Shaver, 2000; Mikulincer ve Shaver, 2008). Her bir bölümün bir paragraf şeklinde düzenlendiği bu ölçme aracında, katılımcılara romantik ilişkilerinde hangi durumun kendi duygularını en iyi şekilde yansıttığı sorulmuş ve katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda bağlanma stilleri kategorileştirilmiştir. Bu kategorileştirme sonucunda romantik ilişkilerde bağlanma stillerinin, bireylerin aşk ve ilişkiye dair inançlarından ve erken ebeveyn ilişkilerinden etkilendiği görülmüştür (Hazan ve Shaver, 1987).

Hazan ve Shaver (1987) tarafından oluşturulan bu üçlü model üzerine yapılan çalışmalar sonucunda Collins ve Read (1990), yetişkin bağlanmasını ölçmek için

bağlılık, kaygı ve yakınlık alt boyutlarından oluşan 21 maddelik yeni bir ölçme aracı geliştirmiştir.

Bağlanmanın öz bildirim yoluyla ölçümüne örnek olacak bir diğer ölçek çalışması da Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından geliştirilmiş olan dört gruplu model sonucunda oluşturulmuştur. Bowlby (1973)'nin önerdiği benlik-başkaları modeli temel alınarak geliştirilmiş olan bu modelde, benlik modeli yakın ilişkilerdeki kaygı ve bağımlılık deneyimlerinin seviyesiyle ilişkiliyken, başkaları modeli ise ilişkilerde yakınlık aramak veya ilişkilerden kaçınmakla ilişkilidir (Griffin ve Bartholomew, 1994). Aşağıdaki şekilde de görüldüğü gibi benlik ve başkaları modeli baz alınarak geliştirilmiş olan bu modelde, olumlu ve olumsuz benlik modeli ile olumlu ve olumsuz başkaları modelinin ortaya çıkması sonucunda, iki farklı türde kaçınan kategorinin bulunduğu, 4 farklı özgün bağlanma stiline oluştuğu görülmektedir (Bartholomew ve Shaver, 1998; Fraley ve Shaver, 2000).

Tablo 2-2: Bartholomew ve Horowitz (1991)'in Dörtlü Bağlanma Modeli

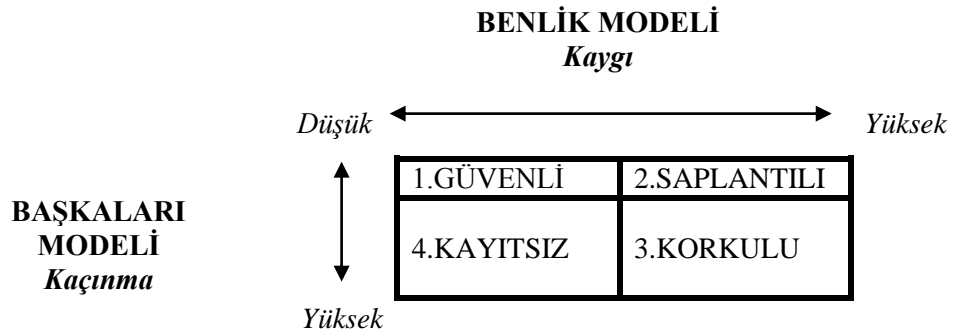
		BENLİK MODELİ	
		Olumlu	Olumsuz
BAŞKALARI MODELİ	Olumlu	1.GÜVENLİ	2.SAPLANTILI
	Olumsuz	4.KAYITSIZ	3.KORKULU

Tablo 2-2'de belirtildiği gibi, ilk grupta yer alan bireylerin yani güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylerin kendilerini değerli gördükleri, diğer bireylerin de kendilerini kabul ettiklerini ve güvenilir bulduklarını belirtilmekteyken, ikinci grupta yer alan yani saplantılı bağlanma stiline sahip olan bireylerin kendilerini değersiz bulurken, başkalarını da olumlu gördükleri belirtilmektedir. Ayrıca üçüncü grupta yer alan bireylerin, yani korkulu bağlanma stiline sahip olan bireylerin hem kendilerine hem de başkalarına ilişkin olumsuz yargılarının olduğu, dördüncü grupta yer alan bireylerin, yani kayıtsız bağlanma stiline sahip olan bireylerin ise kendilerini değerli ve sevilmeye layık, başkalarını ise olumsuz bir biçimde değerlendirdikleri belirtilmektedir. Geliştirilen bu dörtlü modelde yer alan bağlanma stillerinin daha önceden yapılmış olan çalışmalardan farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Dörtlü modelde yer alan saplantılı ve korkulu bağlanma stilleri, Hazan ve Shaver (1987)'in

çatışmalı ve kaçınan bağlanma stilleri ile benzerlik göstermektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Bartholomew ve Shaver, 1998).

Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından geliştirilen modelin ardından yetişkin bağlanmasında temel boyutları tanımlamak amacıyla farklı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan birisi olan ve Brennan, Clark ve Shaver (1998) tarafından yapılan çalışmada, bilinen bağlanma ölçeklerinin maddeleri ortak bir havuzda toplanmıştır. Tüm maddelerin toplanmasıyla birlikte toplamda 323 maddeden ve 60 alt boyuttan oluşan bir ölçeğe aracı oluşturulmuştur. Bu ölçek maddeleri üzerinde yapılan faktör analizleri sonucunda yetişkin bağlanma davranışlarının 2 temel faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu faktörlerden ilki, kaygılı durumlara, reddedilmeye ve terk edilmeye ilişkin endişeli olma durumunu temsil eden “*kaygı*” iken, ikinci faktör de yakınlık ve bağlılıktan rahatsızlığı, başkalarına kendini açmada ve onlara güvenmede sıkıntı çekmeyi ve diğerleriyle ilişki kurmada isteksizliği temsil eden “*kaçınma*” şeklinde tanımlanmıştır (Brennan, Clark ve Shaver, 1998; Fraley ve Shaver, 2000; Fraley vd., 2011). Nitekim Fraley, Brennan ve Waller (2000) tarafından yapılan çalışma sonucunda, daha evvelden belirlenmiş olan kaygı ve kaçınma boyutlarının Bartholomew ve Horowitz’in benlik ve başkaları modeliyle eşleşerek 4 gruplu bir model ortaya çıkardığı görülmüştür.

Tablo 2-3: İki Boyutlu Bağlanma Modeli (Brennan, Clark ve Shaver, 1998)

Brennan, Clark ve Shaver (1998) tarafından yapılan çalışmaların ardından aynı araştırmacılar tarafından yetişkin romantik bağlanmasını ölçmek için 36 maddelik bir öz bildirim ölçeği geliştirilmiştir. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE; Experiences in Close Relationships Inventory, ECR) olarak adlandırılan ve yetişkin romantik bağlanmasını ölçmeyi amaçlayan bu ölçme aracı 18 maddesi kaygı boyutunu 18 maddesi de kaçınma boyutunu ölçmeyi amaçlayan 36 maddeden oluşmaktadır (Shaver ve Fraley, 2004).

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE)'nin geliştirilmesinin ardından Fraley, Waller ve Brennan (2000) bu ölçme aracını madde tepki kuramını baz alarak revize etmiştir ve 36 maddelik Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II)'yi geliştirilmiştir. Tıpkı Brennan, Clark ve Shaver (1998) gibi 323 maddelik havuzu kullanan Fraley, Waller ve Brennan (2000), yetişkin romantik bağlanmasını 18'i kaygı ve 18'i kaçınma boyutunda olmak üzere toplamda 36 maddeyle ölçmeyi amaçlayan yeni bir ölçüm aracı oluşturmuştur. Oluşturulan bu yeni ölçüm aracında kullanılan 36 maddenin 17'si (5 tanesi kaçınma ve 12 tanesi kaygı boyutunda olmak üzere) Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE)'den farklılık göstermektedir. Bu farklılığın sebebi yapılan bu çalışmada madde tepki kuramından faydalanılmış olmasıdır. Nitekim geleneksel yöntemlerin aksine madde tepki kuramı, ölçüm duyarlılığının ölçülen özelliğin farklı değerleri için farklı düzeyde olabileceğini söylemektedir. Bu sebeple bu ölçme aracında ölçülen bağlanma stillerinin sürekliliği konusunda güvenilir bilgiler elde etmek için madde tepki kuramı tercih edilmiştir (Shaver ve Fraley, 2004; Fraley, Waller ve Brennan, 2000). Nitekim Fraley, Waller ve Brennan (2000) yaptıkları simülasyon analizleri aracılığıyla bu ölçme aracının yüksek ölçüm duyarlılığına sahip olduğunu kanıtlamışlardır.

Fraley, Brennan ve Waller (2000) tarafından madde tepki kuramı temelinde revizyonu yapılan YİYE-II'nin ardından Fraley ve diğerleri (2011) öz bildirim yoluyla bağlanmayı ölçmeyi amaçlayan bağlamsal bir ölçek daha geliştirmişlerdir. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY; Experiences in Close Relationships-Relationship Structures, ECR-RS) adını verdikleri bu ölçme aracı, ebeveynlerle, romantik partnerlerle ve yakın arkadaşlarla olan bağlanma ilişkisini kaygı ve kaçınma boyutunda ölçmeyi amaçlamaktadır (Shaver ve Fraley, 2004). Bağlanma ilişkilerini 6'sı kaçınma ve 3'ü kaygı olmak üzere toplamda 9'ar madde ile ölçmeyi amaçlayan bu ölçme aracı ebeveynler, romantik partner ve yakın arkadaş olmak üzere 4 farklı bireyle olan bağlanma ilişkisini ölçmektedir (Fraley vd., 2011). Tüm bunların yanında, geçmiş yıllarda kullanılan ölçeklerin aksine bu ölçeğin sadece geçmiş dönem ilişkilerine değil de şu an devam eden ilişkiler üzerine odaklanıyor olması, romantik ilişkilerin yanında ebeveynler ve yakın arkadaşlarla olan ilişkiler gibi romantik olmayan ilişkilerdeki bağlanma örüntüleri üzerinde durması ve geçmiş ölçüm araçlarına nazaran daha kısa ve kullanışlı bir ölçüm aracı olması açısından geçmiş dönem ölçme araçlarından farklılaştığı görülmektedir

(Fraley vd., 2011). Diğer ölçme araçlarına göre daha kısa bir ölçüm aracı olan bu ölçek, belirli ilişkiler hakkında bilgi toplamak isteyen araştırmacılar için kullanışlı bir ölçme aracı olarak kullanılabilir (Shaver ve Fraley, 2004). Bağlanma ilişkilerini farklı örneklerle dâhilinde kaygı ve kaçınma boyutunda inceleyen bu çalışmalarda, ilişkilerde reddedilmeye ve terk edilmeye ilişkin endişe durumunu temsil eden kaygı boyutunun, Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri'nden birisi olan nörotizmle pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Bunun yanında ilişkilerde yakınlık ve bağlılıktan rahatsız olma, başkalarına güvenmede sıkıntı çekme ve başkalarıyla ilişki kurmada isteksizliğin temsil ettiği kaçınma boyutu ile romantik ilişkilerde bağlılık, memnuniyet ve yatırım (investment) arasında negatif yönde bir ilişki, başkaları tarafından istenilirlilik ile ise pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca kaçınma boyutunun 5 faktörlü kişilik özelliklerinden olan uyumlulukla da negatif yönde bir ilişkisi olduğu da görülmüştür. Son olarak yapılan çalışmalar sonucunda düşük kaygı ve kaçınma puanlarına sahip olan bireylerin, yani güvenli bağlanan bireylerin, daha az depresif belirtiler gösterdiği ve yüksek benlik saygısına sahip olduğu görülmüştür (Brennan, Clark ve Shaver, 1998; Fraley ve Shaver, 2000; Selçuk vd., 2005; Fraley vd., 2011).

Yukarıda temel boyutları tanımlanmış olan ve yetişkin romantik bağlanmasını kaygı ve kaçınma boyutunda ölçmeyi amaçlayan YİYE-II Selçuk ve diğerleri (2005) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Bunun yanında Bartholomew ve Horowitz'in oluşturduğu 4 model sonucunda ortaya çıkan İlişki Ölçekleri Anketi ise Sümer ve Güngör (1999) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır.

Genel olarak bağlanma örüntülerinin ölçümü ile ilgili olan çalışmalar incelendiğinde çalışmaların odak noktasının çocukluk ve yetişkinlik dönemi olduğu görülmektedir. Bu dönem haricinde, yoğun olmasa da, ergenlik döneminde bağlanmayı ölçmeyi amaçlayan Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Ölçeği (Armsten ve Greenberg, 1987), Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (Donbaek ve Elklit, 2014) ve Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Ölçeği Kısa Formu (Raja, McGee ve Stanton, 1992) gibi çeşitli ölçme araçları da kullanılmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde bağlanma çalışmalarında birçok yaklaşımın ve dolayısıyla bağlanmanın ölçümünde de birçok yöntemin ve ölçme aracının kullanıldığı görülmektedir. Bağlanma alanında yapılan çalışmalarda görülen bu

farklılığın nedeni konuyla ilgili çalışmacıların farklı ekollerden geliyor olması ve dolayısıyla birbirlerinden farklı bakış açılarına sahip olmasıdır. Örneğin, Ainsworth ve onun çalışma ekibinde yer alan bireyler klinik ve gelişim psikologudur ve psikodinamik düşünme eğiliminde olan bu ekip tarafından yapılan çalışmalarda daha çok klinik problemlerle ilgilenildiği, görüşme ve gözlem tekniğinin tercih edildiği, küçük gruplarla yapılan deneylerin ön planda olduğu ve odak noktanın anne çocuk arasındaki ilişki örüntüleri olduğu görülmekteyken, kişilik konusunda çalışmaları bulunan ve sosyal psikolog olan Hazan ve Shaver tarafından yapılan çalışmalarda ise kişilik özellikleri, sosyal etkileşim gibi konularla ilgilenildiği, genellikle yetişkin sosyal yaşamı konusunun çalışma alanı olarak tercih edildiği ve bu alanda yapılan çalışmalarda ise ölçeklerin tercih edildiği görülmektedir (Bartholomew ve Shaver, 1998).

Bağlanma örüntülerini ve çoğunlukla da yetişkin bağlanma örüntülerini farklı biçimlerde ölçmeyi amaçlayan tüm bu yaklaşımları birbirinden bağımsız bir şekilde düşünülmemesi ve bu yaklaşımların birikimli olarak ilerlediğinin unutulmaması gerekmektedir (Fraley ve Shaver, 2000). Tüm bu yaklaşımların ve ölçme araçlarının temel amacı bireylerin geçmiş bağlanma örüntüleri ile şimdiki bağlanma örüntüleri arasındaki ilişkiyi araştırmak ve bu bağlanma örüntüleriyle bazı psikolojik değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemektir (Saymaz, 2003).

2.2. ERGENLİK DÖNEMİNDE KİMLİK

2.2.1. Kimlik Kavramı

Türk Dil Kurumu (TDK, 2015) tarafından “*Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü*” olarak tanımlanan kimlik kavramının, fiziksel, toplumsal ve bilişsel öğelerden etkilenmesi sebebiyle birbirinden farklı birçok tanıma sahip olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde kimlik kavramının, kişilik, benlik, ego kavramlarıyla eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında bireylerin içsel yönlerini vurgulamak için ilk olarak benlik kavramının kullanıldığı ancak Erikson’un çalışmalarıyla birlikte kimlik kavramının daha fazla tercih edildiği görülmektedir (Morsünbül, 2011).

Erikson (1968) kimlik kavramını açıklarken, psikolojik yapıya, öznelliğe, duygulara işaret etmektedir ve kimlik oluşum sürecini bilinç ve bilinçdışı mekanizmaların bileşimi olarak açıklamaktadır. Kimlik konusunda çalışmalar yapan bir diğer araştırmacı Marcia (1993b) ise kimliği bireylerin dürtü, inanç ve kişisel geçmişlerinin oluşturduğu dinamik bir yapı olarak tanımlamıştır.

Başlangıçta klinik psikologlar tarafından, geçen zaman içerisinde ise gelişim psikologları, sosyal psikologlar ve sosyologlar tarafından ilgi gösterilmeye başlanan ve bireyin içinde yaşadığı bağlamdan etkilenen bir konu olan kimlik, temelde bireyler tarafından “ben kimim?” sorusuna verilen cevabın karşılığı olarak kabul edilmiştir (Morsünbül, 2005; Saymaz Demir, 2007). Bu noktada bir psikanalist olan Erik Erikson’un (1982) Güney Dakota Eyaleti sınırında yaşamakta olan Kızılderili Siyu Kabilesi’ndeki çocuk yetiştirme yöntemleri üzerine yaptığı gözlemler temelinde geliştirmiş olduğu Psikososyal Gelişim Kuramı araştırmacılar için kimlik konusunda ayrıntılı bilgiler sağlamaktadır.

2.2.2. Erikson’un Psikososyal Gelişim Kuramı

Erikson’un, Güney Dokata’da ve II. Dünya Savaş’ı esnasında yaptığı gözlemlerden beslenerek geliştirdiği kuramı her ne kadar psikanalitik teoriden etkilenmiş olsa da kuramının bazı noktalarda psikanalitik teoriden farklılaştığı görülmektedir (Erikson, 1982; Moshman, 2011). Öncelikle Freud (1923)’un aksine Erikson’un kendi kuramına sosyal ve kültürel bağlamı ve bunların bireylerin gelişim sürecine etkilerini dahil etmesi açısından farklılaşmaktadır. Bununla birlikte Erikson, Freud (1923)’un idin ve süperegonun taleplerinin düzenleyicisi olarak tanımladığı egoya ilişkin bakış açısını tamamen reddetmemiştir ancak egoyu kişiliğin bağımsız ve akla uygun bir şekilde hareket eden, yapıcı işleve sahip düzenleyici olarak tanımlayan daha olumlu bir görüş ortaya koymuştur. Son olarak Freud kişiliğin büyük oranda erken çocukluk döneminde oluştuğunu belirtirken Erikson (1968, 1977, 1982) kişilik gelişiminin yaşam boyu devam ettiğini belirtmiş ve bu süreci temsil eden 8 gelişimsel süreci tanımlamıştır.

Erikson (1968, 1977, 1982)’un tanımlamış olduğu ve yaşlılık döneminden bebeklik dönemine kadarki gelişimsel süreci temsil eden 8 evrenin her birinde çözülmesi gereken bazı kriz durumları bulunmaktadır. Erikson, her kriz durumunu

olumlu ve olumsuz sonuçları olan birer boyut olarak açıklamıştır ve uygun olacak şekilde, olumlu özelliklerin olumsuz özelliklere oranla daha baskın olacağı durumların ortaya çıkması amaçlanmaktadır (Miller, 1993). Bu gelişimsel süreçte çözülmesi gereken kriz durumları birbirleriyle bağlantılıdır ve Erikson (1968, 1977) bir dönemdeki kriz durumunun başarılı bir şekilde çözülmesi, ki başarılı çözümden kasıt olumluya yönelik bir denge durumunun oluşmasıdır, sonucunda bir sonraki evrede çözülmesi gereken durumun daha rahat kontrol edilebileceğini belirtmektedir.

Tablo 2-4: Psikososyal Gelişimde Temel Evreler

Evreler		
Yaşlılık Dönemi	Yaşlılık Dönemi	Benlik Bütünlüğüne ya da Umutsuzluk
Yetişkinlik Dönemi	Yetişkinlik Dönemi	Üretkenliğe Karşı Durgunluk
Genç Yetişkinlik Dönemi	Genç Yetişkinlik Dönemi	Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık
Ergenlik Dönemi	Ergenlik Dönemi	Kimlik Kazanımına Karşı Rol Karmaşası
Okul Çağı Dönemi	Gizil Dönem	Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu
Oyun/Okul Öncesi Çağı Dönemi	Genital Dönem	Girişkenliğe Karşı Suçluluk Duygusu
Erken Çocukluk Dönemi	Anal Dönem	Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe
Bebeklik Dönemi	Oral Dönem	Temel Güvene Karşı Güvensizlik

Kaynak: Erikson (1977, syf: 245) ve Erikson (1982, syf: 92-93)'den uyarlanmıştır.

Tablo 2-4'de de görüldüğü gibi epigenetik bakış açısıyla oluşturulan bir şema dahilinde tanımlanan Psikososyal Gelişim Kuramı toplam 8 evreyi ve çözüldüğünde psikososyal gelişimi sağlayan 8 temel kriz durumunu içermektedir (Erikson, 1968, 1977, 1982). Ancak bu noktada her ne kadar kriz kelimesi kullanılsa da bu kelimenin kullanımındaki temel amaç gelişimsel bir felaketi tanımlamak değil sadece bireyin savunmasızlığın arttığı ve potansiyelin arttığı önemli bir dönüm noktasına dikkat çekmektir (Erikson, 1968). Bu kriz durumlarını ve 8 evreyi içeren Psikososyal Gelişim Kuramı'nın bebeklik dönemiyle ilgili olan ilk evresinde, temel güven duygusunun gelişimine vurgu yapılmaktayken, erken çocukluk dönemi olarak tanımlanan ikinci evrede çocuğun özerklik kazanımına vurgu yapılmaktadır. Bir sonraki evre olan ve oyun çağı/okul öncesi çocuk olarak tanımlanan dönemde girişkenlik odak noktasıyken okul çağında ise başarıya duyulan güven ve yeterlik odak noktasıdır (Erikson, 1968, 1977; Moshman, 2011).

Çocukluk döneminde yaşanan krizlerin olumlu bir şekilde atlatılmasının ardından gelen ilk dönem olan ergenlik döneminde temel vurgunun özerklik, girişkenlik ve yetkinlik gibi özelliklere sahip bir kimlik oluşumu olduğu görülmektedir. Ancak ergenlik dönemi öncesinde yaşanan kriz durumlarının aşılama sonucunda ortaya çıkan güvensizlik (temel güvenin eksikliği), utanç ve şüphe (özerkliğin karşıtı), suçluluk (girişkenliğin karşıtı) ve yetersizlik (azmin karşıtı ya da alternatifi) kimlik oluşumuna zorlayıcı bir etkide bulunmaktadır (Erikson, 1968; Moshman, 2011).

Tüm bu 5 evreye ek olarak yetişkinlik dönemini temsil eden 3 ayrı evre daha Psikososyal Gelişim Kuramı'nda belirtilmektedir. Genç yetişkinlik döneminin temel görevi yakınlığı sağlamak olarak tanımlanmaktayken, yetişkinlik döneminde ise üretkenlik ve bağlılık (commitment) temel gelişimsel görev olarak görülmektedir. Bunların yanında son evre olan yaşlılık döneminde ise içsel bütünlük duygusu temel gelişimsel görev konumunda bulunmaktadır. Yetişkinlik ve yaşlılık döneminde yaşanan krizlerin aşılama sonucunda ise yalıtılmışlık (yakınlığın karşıtı), durağanlık (üretkenliğin karşıtı) ve umutsuzluk (içsel bütünlük ve bağlılığın karşıtı) gibi negatif sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Erikson, 1968; Moshman, 2011).

İçinde bulunulan kültüre göre yaş aralığı değişim gösterse de temelde çocukluk çağı ve yetişkinlik dönemi arasında konumlanan ve gençlik döneminin başlangıcı olarak tanımlanan ergenlik döneminin, çocukluk dönemine göre benliğin belirginleştiği ve bireylerin kimliklerindeki değişimler hakkında daha bilinçli olduğu bir dönem olduğu görülmektedir. Bu sebeple de kimlik oluşumu için ergenlik döneminin ayrı bir öneme sahip olduğu söylenebilir (Erikson, 1968, 1977).

Ergenlik dönemine kadar olan dönemde aşılması gereken durumları temsil eden güven, özerklik, girişkenlik ve çalışkanlık çocuğun kimlik gelişimine katkıda bulunmaktadır (Miller, 1993; Steinberg, 2005). Ancak tüm bu kriz durumları başarılı bir şekilde aşılmış olsa da kimlik oluşumu zorlu bir süreçtir ve tutarlı bir kimlik oluşumunun da ergenlik döneminin temel kriz durumunu oluşturduğunu ve bu sebeple de kimlik oluşumu için en önemli dönemin ergenlik dönemi olduğu belirtilmektedir (Erikson, 1968, 1982).

Ergenlik döneminin başlamasıyla birlikte birey kim olduğu üzerinde düşünmeye ve bu soruyu cevaplandırmak için yaşamsal denemeler yapmaya başlamaktadır. Buna ek olarak bu dönemde birey çocukluk özdeşimlerine bağlanma ya da onları reddetme kararı almaktadır ve içinde bulunduğu sosyal süreçlerin kendilerini nasıl tanımladığı konusunda farkındalığa sahip olmak için çaba göstermektedirler (Erikson, 1982). Kimliğin kalıplarını oluşturan bu iki temel olgunun yanında ergenlik döneminde ortaya çıkan hızlı fizyolojik değişimler sonucunda bilinmeyen cinsel dürtüleri olan yeni bir beden ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu fizyolojik değişimler de bireyin toplumun akılcı ve eğitime ilişkin kararlar verme baskısıyla birlikte birçok yeni rolü göz önünde bulundurmaya gerektirmektedir (Miller, 1993). Özetle ergenlik döneminde benlik duygusunun ilk kez ve bilinçli olarak düzenlenmesi ve yapılanması, bu dönemde bilişsel, biyolojik ve toplumsal alanlarda meydana gelen temel değişiklikler ve son olarak da dönem içerisinde ergenin diğer bireylerle kurduğu sosyal etkileşimleri sonucunda toplumsal rollerinde meydana gelen değişikliklerden dolayı araştırmacılar kimlik gelişimini yoğunlukla ergenlik dönemi içerisinde incelemiştir (Steinberg, 2005).

Ergenlik dönemindeki bireylerin görevi ise çocukluk dönemindeki özdeşleşimlerini, rollerini ve kendiliklerini bir araya getirerek yeni bir bütün oluşturmaktır. Ancak bu noktada ergenlerden özdeşleşimleri ve kendiliklerinin dışında bütünleştirmesi gereken rolleri belirlemesi ve ondan tüm rolleri kabul etmesi beklenmemektedir. Nitekim ergenlik döneminde ortaya çıkan bu bütünleştirme çabası kimlik kazanımına karşı rol karmaşası olarak tanımlanan beşinci evrenin temel konusudur. Bu bütünlüğün sağlanamadığı hallerde ise ergenlerin kimlik bunalımı yaşadığı görülmektedir (Erikson, 1968, 1982; Miller, 1993). Bu bunalım olumlu kimlik duygusunun kazanılmasıyla çözümlenebilir ya da psikososyal moratoryum, dağınık kimlik ve ters kimlik olmak üzere 3 farklı biçimde sonuçlanabilir (Steinberg, 2005; Morsünbül, 2005; Atak, 2011).

Kimlik gelişiminde ortaya çıkan karışıklıkların sonuçlarından olan psikososyal moratoryum, ergenlik döneminde bireyin kendisini keşfetmesini sınırlandırma ihtimali olan zorlamalara ve sorumluluk türlerine karşı vermiş olduğu kısa süreli bir arayış temsil etmektedir (Steinberg, 2005). Nitekim Erikson (1968) tarafından kimlik kazanımı için ideal bir durum olarak belirtilen ve bireyin isteğine

bağlı olan psikososyal moratoryum, henüz sorumluluk almaya hazır olmayan kişiye kendisini hazırlaması için tanınan bir erteleme dönemi olarak tanımlanmıştır (Steinberg, 2005). Bu erteleme döneminde cinsel ve bilişsel olgunlaşma devam etse de ergen çeşitli rol denemeleri yapmaktadır ve kendisine uygun olan rolleri tercih etmektedir (Erikson, 1968, 1982).

Ergenlerin kimlik gelişiminde yaşadığı sorunlar arasında olan kimlik karmaşası ise kimlik bunalımının ortasındaiken bireyin kim olduğunu bilmemesi gibi ılımlı bir durumdan şiddetli psikopatoloji içeren bir duruma doğru değişebilmektedir (Steinberg, 2005). Ergenin çeşitli rolleri ve yaşantıları bütünleştirememesi, dışarıdan aldıkları bilgileri örgütleyememesi sonucunda görülen belirtilerin ağırlaşması durumunda ortaya çıkan kimlik kargaşası (Erikson 1968), kararsızlık, odaklanamama, işte ve başarıyla ilişkili olan durumlarda ve cinsel yaşam ile ilgili durumlarda sorunlar yaşama, diğer bireylerle yakın ilişkiler kurmada zorluk çekme gibi örüntülerle karakterize olmaktadır (Erikson, 1968; Steinberg, 2005).

Ergenlerin kimlik gelişiminde yaşadığı sorunlardan bir diğeri olan ters kimlik ise toplumun ve ebeveynlerinin ergenden beklediği rollere uymaması ve onların beklentilerinin aksi rollere uymayı tercih etmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Erikson, 1968). Özetle ergenler ebeveynleri ve toplum tarafından açık bir biçimde istenmeyen kimliği tercih etmektedir (Steinberg, 2005). Diğer bireyler tarafından marjinal olarak tanımlanan bu gruptaki ergenlerin negatif kimlik aracılığıyla onlardan intikam almak isteyebileceğini de belirtilmektedir (Erikson, 1968). Ancak bu noktada sosyal yapı kişiye geçerli ve işe yarar alternatifler sunmaz ise bu durum bireyde ani ve bazen de ‘sınırdurum’ patolojilerin görülmesine neden olacak gerilemelerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Erikson, 1982).

Her ne kadar yetişkinlikteki pozitif gelişimi garanti altına almasa da Erikson (1968) ergenlikte kazanılan güçlü bir kimliğin yetişkinlik döneminde olumlu kişiliğin kurulmasına yardımcı olduğunu belirtmektedir (Moshman, 2011).

Literatür incelendiğinde kimlik kazanımına ilişkin ortaya atılan görüşlerden bir diğeri de Marcia’nın Kimlik Statüleri Yaklaşımı olduğu görülmektedir.

2.2.3. Marcia'nın Kimlik Statüleri Yaklaşımı

Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'nın beşinci evresinde tanımlanan kimlik gelişimine ilişkin gelişimsel sürecin tanımlandığı yaklaşıma ilişkin en belirgin katkı Marcia tarafından yapılmıştır (Saymaz Demir, 2007; Meeus, 2011). Marcia Erikson'un kuramının temel kavramlarını kabul etmiş ve kimlik gelişiminin anlaşılması için kullanışlı bir zemin oluşturmayı amaçlayan, psikolojik gelişimin ve kişilik özelliklerinin sınıflandırdığı 4 farklı kimlik statüsü tanımlayarak Psikososyal Gelişim Kuramı'nın kimliğe getirdiği açıklamayı detaylandırmıştır (Marcia, 1966; Meeus, 2011).

Marcia (1966) tarafından tanımlanan kimlik statülerinin temeli, bu konuda geliştirilmek istenen bir öz bildirim ölçeğine dayanmaktadır. Yapılan ölçüm çalışmasında, bireylerin 4 ayrı örüntü gösteren kimlik statülerini belirlemek için yarı yapılandırılmış görüşme ve tamamlanmamış cümleler kullanılmıştır. Nitekim yapılan çalışmalar sonucunda mesleki seçimlere, dini inanca ve politik görüşlere etki eden ve arayış ve bağlanım olarak tanımlanan iki farklı boyut ortaya çıkmıştır. Bireyin bilinçli olarak alternatif iş, inanç ve politik görüşlere ilişkin sorgulamalar yapması ve yeni deneyimlerde bulunması olarak tanımlanan arayış ilk boyut konumundayken, bireyin farklı alternatifleri seçmesi ve bu seçimlere uygun bir şekilde hareket etmesi ise bağlanım olarak tanımlanan ikinci boyutu temsil etmektedir (Marcia, 1966; 1993a; Meeus, 2011). İşte bu iki faktöre göre ortaya çıkan dört kimlik statüsü şu şekilde sınıflandırılmaktadır.

Tablo 2-5: Marcia'nın (1966) Kimlik Statüleri

		ARAYIŞ	
		VAR	YOK
BAĞLANIM	VAR	Başarılı Kimlik	İpotekli Kimlik
	YOK	Moratoryum	Kimlik Karmaşası

Belirli bir arayışa girme ve belirli hedeflere bağlanım ile karakterize olan “*Başarılı Kimlik Statüsü*”ndeki bireyler kendi kimliklerini yapılandırmışlardır ve tüm kimlik statüleri içerisinde en fazla bağlanım gösteren bireyler konumundadır (Marcia, 1993b). Başarılı kimlik statüsündeki bireyler ideolojileri doğrultusunda geçmiş inançlarını tekrar gözden geçirirler ve kendilerinin özgür bir biçimde hareket

etmelerini sağlayacak kararlar alabilirler (Marcia, 1966). Benlik saygısının en yüksek olduğu bu gruptaki bireyler dışsal baskılara karşı diğer statüdeki bireylere oranla daha dirençlidir ve stresli durumlarda diğer statüdeki bireylerden daha yüksek başarı göstermektedirler. Yapılan çalışmalar sonucunda bu statüdeki bireylerin bilişsel açıdan yüksek puana sahip olduklarını, yüksek derecede akıl yürütme becerilerine sahip olduklarını ve bu bireylerin daha fazla içe dönük olduklarını göstermektedir (Marcia, 1966, 1993b). Kısacası Marcia (1966) için başarılı kimlik, mesleki, cinsel, dini ve politik konularda güçlü olmak, bilinçli olmak ve kendi seçimleri konusunda kararlı olmak anlamına gelmektedir. Tüm bunlara ek olarak Marcia (2002), kimlik statülerini Psikososyal Gelişim Kuramı kapsamında incelemiştir ve başarılı kimlik statüsündeki bireylerin genç yetişkinlik döneminde yakınlığa, yetişkinlik döneminde üretken ve yaşlılık döneminde ise benlik bütünlüğüne sahip olduğunu ifade etmiştir.

Kimlik statüleri içerisinde yer alan gruplardan bir diğeri olan “*İpotekli Kimlik Statüsü*”ndeki bireylerde ise bağlanım görülmektedir fakat bu bağlanım herhangi bir arayış sonucunda ortaya çıkmamaktadır. Bu bireyler yaşamsal amaçlarını, değerlerini ve inançlarını ebeveynlerinden ya da diğer otorite figüründen edinmektedir (Marcia, 1993b). Bu bireyler çocukluk döneminde ebeveynleri ya da otorite figürleri onlardan ne ya da nasıl olmalarını istiyorsa onu olmuşlardır ve onların amaçlarını ebeveynlerinin ya da diğer otorite figürlerinin amaçlarından ayırt etmek zordur (Marcia, 1966; Waterman, 1993). İpotekli kimlik statüsündeki bireyler sabit fikirli, otoriter ve katı görüşlere sahip özelliklerle kategorize olmaktadır. Yapılan çalışmalar bu bireylerin olumsuz durumlara karşı benlik saygılarının savunmasız olduğunu ve bu gruptaki bireylerin diğer kimlik statüleri içerisinde en az kaygı yaşayan grup olduklarını göstermektedir (Marcia, 1966, 1993b).

“*Moratoryum*”daki bireyler, kimlik yapılarını oluşturmak için aktif rollerinin olduğu bir arayış süreci içerisindeyler. Belirli hedeflere büyük oranda bir bağlanımın olmadığı ancak yüksek düzeyde arayışla karakterize olan bu statüdeki bireyler, stresli bir arayış içerisinde olduklarından dolayı diğer statülerdeki bireylerden daha fazla kaygı yaşamaktadırlar (Marcia, 1966, 1993b). Yapılan araştırmalar bağlanım yaşamak için yüksek çaba gösteren bu gruptaki bireylerin çoğunlukla başarılı kimlik statüsüne geçiş yaptığını göstermektedir (Dellas ve Jernigan, 1987; Akt., Marcia, 1993b). Nitekim Marcia (2002) da çalışmasında

moratoryumun başarılı kimliğe giden yolda bir geçiş statüsü olduğunu ifade etmektedir.

“*Kimlik Karmaşası*” statüsündeki bireyler ise herhangi bir bağlanım ve herhangi bir aktif arayış içerisinde değillerdir. Bu bireyler kendilerini çevresel koşullara göre düzenleme eğilimindedir. Bu bireylerin herhangi bir mesleki ve ideolojik ilgileri bulunmamaktadır. Yapılan araştırmalar kimlik karmaşası statüsünde yer alan bireylerin kimliğe ilişkin konularda çok dar bir yelpazede görüş bildirdiklerini göstermiştir (Marcia, 1966, 1993b). Ayrıca Marcia (2002), kimlik statülerini Psikososyal Gelişim Kuramı dâhilinde incelediği çalışmada bu kimlik statüsündeki bireylerin genç yetişkinlik döneminde yalıtılmışlık duygusuna, yetişkinlik döneminde durguluğa ve yaşlılık döneminde ise umutsuzluğa sahip olduğunu belirtmektedir.

Marcia (1966) tarafından tanımlanan 4 kimlik statüsü üzerine yapılan çalışmalar geçen zaman içerisinde kimlik statüleri arasında geçiş olabileceğini göstermektedir (Marcia, 1993a). Nitekim araştırmacılar ilk ve orta ergenlikte bireylerin ipotekli ya da kimlik karmaşası statüsünde olduğunu ve geçen zaman içerisinde kimliğin karmaşadan başarılı kimliğe doğru kademeli bir biçimde gelişebileceğini belirtmiştir (Archer, 1993; Waterman 1993). Bu gelişim çoğunlukla kimlik karmaşasından, ipotekli kimliğe, sonrasında moratoryuma ve nihayetinde de başarılı kimlik sıralamasıyla karakterize olabilmektedir (Waterman, 1993). Buna karşın Meeus (2011) tarafından 2000 ve 2010 yılları arasında yapılmış olan boylamsal çalışmaların incelendiği bir araştırmada, kimliğin ergenlik dönemi süresince geliştiği ve başta etnik kimlik olmak üzere bireyin kimliğinde çok büyük bir değişim olmadığı sonucuna erişilmiştir. Ancak literatürde bunun aksini belirten görüşler de bulunmaktadır. Ancak bundan farklı olarak Marcia (2002), kimlik gelişiminin birçok araştırma tarafından yetişkinlik dönemi boyunca da devam ettiğini ifade etmiştir.

Kimlik statülerine ilişkin olarak literatürde yapılmış çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların çoğunlukla bağlanma stilleri (Morsünbül, 2005; Baş, 2013) ve ebeveyn ilişkileri (Meeus, Oosterwegel ve Vollebergh, 2002; Çakır, 2007) ile olan ilişkisinin incelendiği görülmektedir.

2.3. TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR

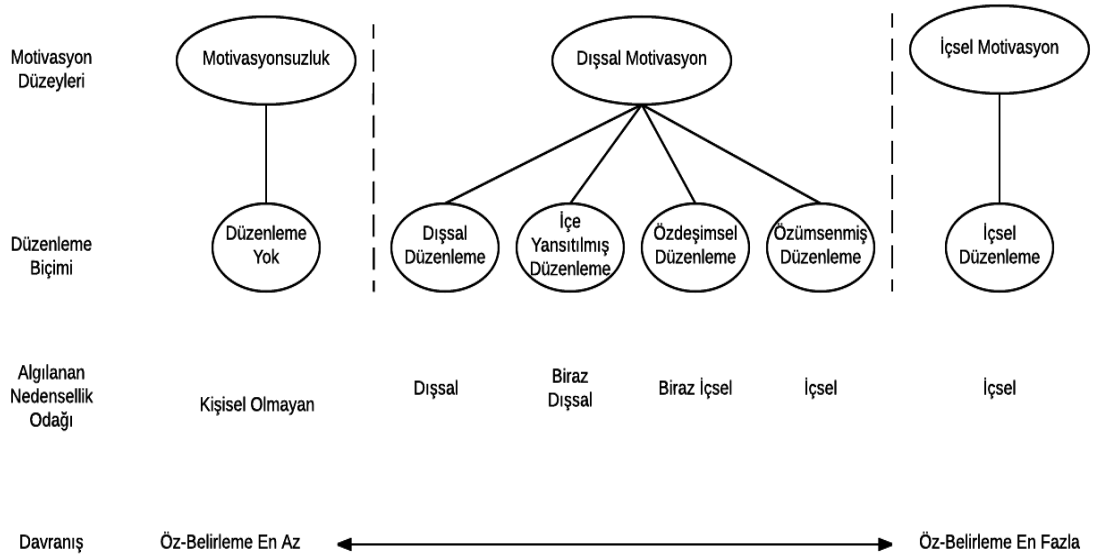
Deci ve Ryan (1985) tarafından özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçlar, bir motivasyon kuramı olan Öz-Belirleme Kuramı (ÖBK)'nin (Self Determination Theory-SDT) kapsamında yer almaktadır (Deci ve Ryan, 1985; Ryan ve Deci, 2000a, 2000b). Literatür incelendiğinde “self-determination” kavramının “kendini belirme” (Kındap, 2011), “öz-belirleme” (Özer, 2009; Demirbaş, 2014) gibi farklı karşılıkları olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ise Özer (2009) ve Demirbaş (2014) tarafından kullanılan “Öz-Belirleme” kavramı tercih edilmiştir.

2.3.1. Öz-Belirleme Kuramı

Öz-Belirleme Kuramı (ÖBK), kendisinden önce gelen psikodinamik yaklaşım, bilişsel yaklaşım ve deneysel yaklaşımdan büyük oranda etkilenmiştir. Ancak genel olarak incelendiğinde bu teorinin enerjilemeye (energization), davranışın yönüne vurgu yapması ve aynı zamanda bilişsel, duyuşsal ve davranışsal değişkenlerin organizasyonunda motivasyonel yapıları kullanması sebebiyle diğer kuramlardan ayrılan bir motivasyon kuramı olarak tanımlandığı görülmektedir (Deci ve Ryan, 1985; Gagne ve Deci, 2005). Motivasyon, kişilik gelişimi ve davranışsal öz düzenleme için gerekli olan ve doğuştan gelen içsel kaynakları deneysel yöntemlerle araştıran bu kuram, aynı zamanda sağlıklı psikolojik gelişime ve öz motivasyonun doğal aşamalarının gelişimine olanak tanıyan sosyal-bağlamsal koşullara da odaklanmaktadır. Kısacası ÖBK, hem pozitif gelişimsel süreçleri hem de bu gelişimsel süreçleri olumsuz yönde etkileyen sosyal çevreyi incelemektedir. (Ryan ve Deci, 2000a). Ayrıca ÖBK, özellikle içsel motivasyonu, öz düzenlemeyi ve iyi oluşu yükselten içsel kaynaklara odaklanmaktadır. Nitekim yapılan deneysel çalışmalar sonucunda ortaya çıkan yeterlik, ilişkisellik ve özerklik olarak tanımlanan bu içsel kaynaklar “*Temel Psikolojik İhtiyaçlar*” olarak adlandırılmıştır (Deci ve Ryan, 1985; Ryan ve Deci, 2000a; Ryan ve Brown, 2003). Tanımlanan üç temel psikolojik ihtiyacın karşılanması durumunda öz motivasyonun, zihinsel sağlığın, motivasyonun ve iyi oluşun artış gösterdiği görülmektedir (Ryan ve Deci, 2001).

Tüm bunların yanında ÖBK, öz-belirleme ve öz-belirlememe davranışları ve bu davranışlar arasındaki etkileşimi araştırmaya da izin veren ve son yıllarda eğitim,

sağlık ve spor alanlarında yaygın bir şekilde dikkatleri üzerine çeken önemli bir motivasyon kuramıdır (Deci ve Ryan, 1985; Gagne ve Deci, 2005). Bu kuram Şekil 2-2’de de görüldüğü üzere motivasyon düzeylerini, davranış düzenleme biçimlerini ve algılanan nedensellik odağını içeren bir çerçeve sunmuştur (Ryan, 1995; Ryan ve Deci, 2000a). Bu çerçeveye birlikte içsel motivasyonla ortaya konan davranışların doğuştan kaynaklı olduğu görülmekteyken, dışsal motivasyonun içselleştirilme sürecine ilişkin verilen bilgilerle de destekleyici sosyalleşme sürecine dair kavramsal bir model ortaya koymaktadır (Ryan, 1995; Ryan ve Deci, 2000a). Nitekim ÖBK, her ne kadar insanların içsel motivasyon eğilimine doğuştan sahip olduklarını belirtse de bu motivasyonu sürdürmek ve iyileştirmek için özellikle engelleyici koşulların üstesinden gelebilmek için bazı destekleyici şartlara ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir (Deci ve Ryan, 1985; Ryan, 1995).

Şekil 2-2: Motivasyon Türleri ve Dışsal Motivasyonu Düzenleme Biçimleri

Ryan ve Deci (2000a) motivasyon türlerini öz-belirlemenin en az olduğu düzeyden en çok olduğu düzeye doğru olan sürekli bir çizgi olarak tanımlamıştır. Şekil 2-2’deki bu kavramsal çerçeve incelendiğinde motivasyonun, motivasyonsuzluk, dışsal motivasyon ve içsel motivasyon olmak üzere üç temel boyutta incelendiği görülmektedir. Bu kavramsal çerçevenin en solunda, kişinin harekete geçmek için herhangi bir istek duymaması durumunu temsil eden ve harekete geçmeye herhangi bir şekilde değer vermeyen motivasyonsuzluğun yer aldığı görülmektedir. Çizginin sağ tarafında ise içsel motivasyon yer almaktadır.

2.3.1.1. İçsel Motivasyon

Şekil 2-2'de çizginin en sağ tarafında bulunan içsel motivasyon, bireyin yapacağı davranıştan zevk alması ve o davranışa değer verdiği için harekete geçmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Birey bu noktada harekete geçip geçmeme kararını özerk bir biçimde vermektedir (Ryan ve Deci, 2000a; Gagne ve Deci, 2005). İçsel motivasyon, yeterlik için doğuştan gelen, organizmik ihtiyaçlara ve öz düzenlemeye dayanmaktadır. Bu sebeple çok boyutlu ve çok yönlü davranışları ve psikolojik süreçleri harekete geçirmektedir. Nitekim içsel motivasyonun yapısına bakıldığında özümsemeye, hakimiyete, doğal ilgiye ve araştırmaya ilişkin bir yatkınlığın olduğu görülmektedir. Bu sebeple içsel motivasyona eşlik eden temel duygular ilgi, heyecan ve haz olarak kavramsallaştırılmıştır. Ayrıca içsel motivasyonu yüksek olan bireyler yani içsel motivasyona sahip olan bireyler kendilerini özgür, yetkin ve öz-düzenlenmiş hissederler (Deci ve Ryan, 1985).

Genel olarak bakıldığında ÖBK'nın odak noktasında yer alan içsel motivasyonun bilişsel ve sosyal gelişim için büyük bir öneme sahip olduğu ancak insanların, doğuştan gelen bu özelliklere sahip olsalar bile, bu eğilimi devam ettirebilmeleri için destekleyici çevre koşullarına ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir (Deci ve Ryan, 1985; Ryan, 1995). Nitekim bireye dönüt verme, onu ödüllendirme ve onunla kurulan iletişimin niteliğinin içsel motivasyonu sürdüren yeterlik ihtiyacının doyumuyla ilişkili olduğu bilinmekteyken, bireylerin duygularını ifade etme ve kendi yönünü belirleme konusunda seçim hakkına sahip olması da onların özerklik ihtiyacının doyumuyla ilişkili olduğu bilinmektedir. Diğer yandan ÖBK içsel motivasyonun devamlılığı için yeterlik ihtiyacının karşılanmasının tek başına yeterli olmadığını ve yeterlik ihtiyacı ile birlikte kişinin özerklik ihtiyacının da mutlaka karşılanması gerektiğini belirtmektedir. Nitekim Grolncick, Deci ve Ryan (1997) tarafından yapılan bir çalışma yeterlik ve özerklik konusunda destekleyici ebeveyne sahip olan çocukların kontrolcü ebeveyne sahip olan çocuklara oranla daha fazla içsel motivasyona sahip olduklarını göstermektedir. Son olarak bazı çalışmalar merkezden uzak olmanın verdiği özerklik duygusu ve bağlanma figürü ile kurulan güvenli bağlanmanın ilişkisellik ihtiyacının doyurulması üzerindeki etkisine değinerek içsel motivasyonun sürekliliğine vurgu yapmaktadır (Ryan, 1995).

Özetle, birey için uygun zorlukları sağlayan, yeterli ihtiyacının doyurulmasına katkıda bulunacak dönütleri içeren ve özerklik gerektiren faaliyetlerin desteklendiği bir çevrenin içsel motivasyonun sağlanması ve sürekliliği üzerinde etkisi olduğu ve buna bağlı olarak da bilişsel ve sosyal gelişimin sağlıklı bir biçimde ilerlemesini de kolaylaştıran bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Deci ve Ryan, 1985). Bu sebeple ÖBK'nın da genellikle doğuştan gelen bu eğilimi sürdürecektir olan şartları incelediği ve çevre koşullarının temel psikolojik ihtiyaçları karşılaması sonucunda içsel motivasyonun sürdürülmesindeki önemli role odaklandığı söylenebilir (Ryan ve Deci, 2000a). Fakat kişiler her zaman içsel kaynaklardan aldığı enerjiyle hareket etmezler ve onların bazı davranışlarının kaynağı dışsal nedenlerdir ve bu motivasyon türü dışsal motivasyon olarak tanımlanmaktadır (Demirbaş, 2014).

2.3.1.2. Dışsal Motivasyon

Motivasyonsuzluk ile içsel motivasyon arasındaki sürekliliği kapsayan dışsal motivasyon, bir eylem ya da davranışın belirli bir sonucunu elde etmek için gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Ryan ve Deci, 2000a). Bir başka deyişle dışsal motivasyon, davranış ile somut veya fiili ödüller gibi bazı ayırt edilebilir sonuçlar arasında gerekli olan bir araç konumundadır. Bu noktada doyum davranışın kendisinden ziyade aktivitenin yol açtığı sonuçlardan kaynaklanmaktadır (Gagne ve Deci, 2005).

ÖBK çerçevesinde dışsal motivasyona ilişkin önemli bir nokta da dışsal motivasyonun nasıl içselleştirildiğidir. *İçselleştirme*, bireyin tutum, inanç ya da davranışsal düzenlemeyle elde ettiği ve zamanla kişisel değer ya da hedef haline dönüştürülen süreci tanımlamaktadır. Buna ek olarak içselleştirme süreci bireyin sosyal ortamın taleplerini ve değerlerini bütünleştirmesiyle ortaya çıkan gelişimsel süreci de temsil etmektedir (Deci ve Ryan, 1985). Deci ve Ryan (1985), içselleştirme sürecini dışsal düzenlemeden içsel düzenlemeye doğru geçmeyi gerektiren aktif bir süreç olarak tanımlamıştır. Bu aktif süreç içerisinde özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçların çevre tarafından karşılanması içselleştirme sürecine olumlu yönde etki etmektedir (Ryan ve Deci, 2000a).

İçselleştirme özerklik düzeyine göre motivasyonsuzluk ve içsel motivasyon arasında kalan 4 farklı düzenleme şeklinde gerçekleşmektedir. Bunlar özerkliğin en

az olduğu dışsal düzenlemeden özerkliğin artarak devam ettiği içe yansıtılmış, özdeşimsel ve özerkliğin en yüksek seviyede olduğu özümsemiş düzenleme olarak 4 farklı şekildedir (Deci ve Ryan, 1985; Ryan, 1995; Ryan ve Deci, 2000a).

2.3.1.3. Dışsal Düzenleme

Davranışların en az özerk olduğu düzenleme türüdür. Genel olarak incelendiğinde dışsal düzenlemede ödül ya da ceza gibi somut çıktılarının olduğu görülmektedir. Bu nedenle dışsal düzenlemede temel amacın davranış sonucunda bir ödül almak ya da cezadan kaçmak olduğu belirtilmektedir (Deci ve Ryan, 1985; Ryan ve Deci, 2000a; Gagne, Ryan ve Bargman, 2003). Dışsal düzenlemede düzenleyici güdü bireyin dışında bulunan dışsal bir faktördür. Bu bireyler davranış düzenleme güdüsüne sahip olmadıkları ve bu bireyler üzerinde dıştan denetim devam ettiği için onların içsel düzenleyici güce sahip olmadığı ve dolayısıyla davranış düzenlemesinin de devamlılık göstermediği görülmektedir (Ryan, 1995). Bir örnek vermek gerekirse bu düzenleme türüne göre bir çocuğun odasını temizlemesi konusunda “annesinden azar işitmek için odasını temizlemelidir.” gibi bir düşünceye sahip olduğu görülmektedir.

2.3.1.4. İçe Yansıtılmış Düzenleme

İkinci tür dışsal motivasyonu içselleştirme süreci olan içe yansıtılmış düzenleme bir miktar düzenleme içerir ancak bu düzenleme bireyin kendisi tarafından tamamen kabul edilmiş bir düzenleme değildir. Bu sebeple bu düzenleme türünde kısmi bir içselleştirmenin gerçekleştiği belirtilmektedir (Ryan ve Deci, 2000a). Bu noktada davranışı yönlendiren şeyin bireyin kendisinin ve başkalarının verdiği tepkiler olduğu ancak yine de bu türde düzenlemenin nispeten daha çok kontrol edildiği görülmektedir (Ryan ve Brown, 2003). Bu düzenleme türünde davranışlar suçluluktan ve kaygıdan kaçmak ya da ego iyileştirici bir şey elde etmek için gerçekleştirilir (Ryan ve Deci, 2000a). Başka bir deyişle birey davranışlarını bireysel yükümlülüklerle ilişkili olan öz saygısı aracılığıyla ve ego katılımı yoluyla dürtü çatışmalarını yöneterek içsel düzenlemeyi gerçekleştirmektedir (Deci ve Ryan, 1985; Ryan ve Deci, 2000a; Gagne, Ryan ve Bargman, 2003).

Özetle bu düzenleme türü içerisinde çift taraflı bir yapıyı içermektedir yani bu düzenleme türünde hem dışsal nedenler hem de kişinin kendisinden kaynaklı içsel

nedenler önem arz etmektedir. Bu düzenleme biçiminde motivasyon kaynağı dışsal bir neden olsa da baskı kişinin kendisinden kaynaklanmaktadır. Dışsal düzenleme ile karşılaştırıldığında, içe yansıtılmış düzenlemenin daha durağan bir yapıya sahip olduğu ve bu yüzden de devamlılığa sahip olduğu görülmektedir. Son olarak içe yansıtılmış düzenleme, öz düzenlenmiş değildir nitekim bu düzenleme türünde öz düzenlemeyle temsil edilen bir eylem birliğinin eksik olduğu görülmektedir (Deci ve Ryan, 1985).

2.3.1.5. Özdeşimsel Düzenleme

Dışsal motivasyonun daha özerk ve öz düzenlenmiş formudur. Özdeşimsel düzenleme biçiminde birey eyleme değer ve önem vererek onu sahiplenir, eylemi önemli bulur ve bu sebeple davranışı daha özerk bir biçimde gerçekleştirir. Bundan dolayı özdeşimsel düzenlemede düzenlemenin bilinçli bir biçimde yapıldığı söylenebilir (Ryan, 1995; Ryan ve Deci, 2000a; Gagne ve Deci, 2005).

Özdeşimsel düzenleme türünde birey düzenlemeyi kendisiyle özdeşleştirmiştir. Örneğin düzenlemenin bu şekline göre çocuk odasını temizlemelidir çünkü “ben odamı seviyorum ve odamın temiz olması benim işlerimi kolaylaştırır.” düşüncesine sahipken, içe yansıtılmış düzenleme şekline göre ise “odamı temizlemeliyim çünkü iyi çocuklar odasını temizler.” düşüncesinin baskın olduğu görülmektedir (Deci ve Ryan, 1985).

2.3.1.6. Özümsemiş Düzenleme

Özümsemiş düzenlemede dışsal motivasyon tam anlamıyla içselleştirilmiştir. Özerkliğin en yüksek düzeyde olduğu bu türde birey düzenlemeyi kendi benlik kavramına işlemiştir ve bu şekilde bütünleşmeyi sağlamıştır (Ryan, 1995; Ryan ve Deci, 2000a; Gagne ve Deci, 2005). Bu türde eylem dışsal motivasyonun iyi özelliklerinin paylaşılmasıyla karakterize olmaktadır ve sosyalleşmenin doğru anlamını ortaya koymaktadır. Bu noktada sosyalleşmenin doğru anlamı ile herhangi bir dışsal tehdit olmadan bireylerin kendisi olarak, özgür ve rahat bir biçimde hareket etmesi, düşünmesi, yapacağı şeylere özgürce değer biçmesi ve buna göre davranması belirtilmek istenmektedir (Deci ve Ryan, 1985). Ancak her ne kadar özümsemiş düzenleme içsel motivasyona benzese de, motivasyonun kaynağının dışsal olması sebebiyle içsel motivasyondan

farklılaşmaktadır (Ryan ve Deci, 2000a). Yukarıda verilen örnek özümsemiş düzenleme için incelendiğinde, örnekte yer alan çocuğun geliştiği ve odasını temizlemesi gerektiğini, bu davranışın sonuçlarını tahmin ettiği ve bunun önemine inandığı için bildiği söylenebilir.

Yukarıda tanımlanmış olan dışsal motivasyonun içselleştirilme süreçleri aşamalar halinde gerçekleşmektedir ancak bu aşamalar gelişimsel bir sıra ya da düzen içerisinde değildir. Bununla birlikte yapılan çalışmalar içselleştirmenin davranışsal etkililikle, sürekli ısrarla, öznel iyi oluşla ve bireyselleşmeyle ilişkisi olduğu göstermektedir (Ryan ve Deci, 2000a).

Sonuç olarak yukarıda da görüldüğü gibi davranışın kaynağı dışsal olsa da düzenleme yoluyla motivasyon içselleştirilmekte ve bütünleşme gerçekleşmektedir (Demirbaş, 2014). ÖBK içsel motivasyonun ve dışsal motivasyonun içselleştirilmesi süreçlerini doğal bir oluşum olarak tanımlamaktadır. Bu teoriye göre aşağıda ayrıntılarıyla tanıtılacak olan yeterlik, özerklik ve ilişkisellik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulmasının içsel motivasyon ve dışsal motivasyonu içselleştirme süreci için temel bir yapı sağladığı görülmektedir (Deci ve Ryan, 1985).

2.3.2. Temel Psikolojik İhtiyaçlar

Deci ve Ryan (1985) bazı psikolojik ihtiyaçların gelişim ve motivasyon için faydalı olduğunu ifade etmektedir. Genel olarak bakıldığında insanların çok fazla sayıda ve çeşitte ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Bu ihtiyaçların kapsamı bazı kriterler göz önünde bulundurularak ve ÖBK temel alınarak daraltılmıştır. Nitekim çalışmalar sonucunda insan gelişimine, sağlığına, bütünlüğüne ve iyi oluşuna etki eden, evrensel ve doğuştan gelen 3 öncelikli psikolojik ihtiyaç tanımlanmıştır. Bu ihtiyaçlar özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak sıralanmaktadır (Ryan, 1995; Ryan ve Deci, 2000a, 2000b).

Deci ve Ryan (1985) tarafından tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçlar içerisinde yer alan *özerklik ihtiyacı*, kişinin davranışı ya da davranışları başlatma, iradeli bir biçimde sürdürme ve bu davranış ya da davranışlara irade bir biçimde son verme olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte özerklik, bireylerin özgür bir biçimde seçimler yapmasına da olanak tanımaktadır (Ryan ve Brown, 2003).

Özerklik bağımsızlıktan farklıdır ve öz yönetim (self-governance) ile ilgilidir ve dolayısıyla bu noktada bağımsızlıktan ayrışmaktadır (Ryan ve Deci, 2000a).

Deci ve Ryan (1985) tarafından tanımlanan *ilişkisellik ihtiyacı* ise, kişinin ait olma ve ilişkide olma durumunu temsil etmektedir ve kişinin tatmin edici kabul edilebilir ve yakın ilişkilere sahip olmasını kolaylaştırmaktadır (Ryan ve Brown, 2003).

Temel psikolojik ihtiyaçların sonuncusu olan *yeterlik ihtiyacı* ise, kişinin çevreyle olan etkileşimlerinde kendisini yetkin ve etkili hissetmesi biçiminde tanımlanmaktadır. Bireyin çevreyle etkileşimleri, öğrenmeleri, çevrede yaptığı araştırmalar ve çevreye adaptasyonunun sonucunda ortaya çıkan yeterlik ihtiyacı, pozitif ve etkili geri bildirimler aracılığıyla bireylerin karşılaşılabileceği zorlukları kolaylaştırmaktadır. Ayrıca yeterlik ihtiyacının karşılanması bireye yeni öğrenmeler için güç sağladığı da belirtilmektedir (Deci ve Ryan, 1985; Ryan ve Brown, 2003).

Yukarıda tanımlanan 3 temel psikolojik ihtiyaç da kişinin gelişimi, bütünlüğü ve iyi oluşu için gerekli besinlerdir ve öz-motivasyon, kendini ayarlama ve bütünlük için bu temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması gereklidir. Aksi halde ise kaygı, öfke, düşmanlık, üzüntü ve bunun gibi olumsuz durumları barındıran olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Ryan ve Deci, 2000b). Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması hususunda önemli noktalardan biri de sunduğu imkânlar ve destek açısından bireyin içerisinde yer aldığı sosyal ortamdır. Eğer içerisinde bulunulan sosyal bağlamda temel psikolojik ihtiyaçlar karşılanmıyorsa bu bireyin iyi oluş, bütünlük ve uyum yerine yabancılaşmasına ve dağılmasına (fragmentation) yol açmaktadır (Ryan, 1995; Ryan ve Deci, 2001). Özetle ÖBK'ya göre temel psikolojik ihtiyaçlar karşılandığında bireye güç vermektedir ve dolayısıyla da onun iyi oluşuna katkıda bulunmaktadır (Ryan ve Deci, 2000a, 2000b; Ryan ve Deci, 2001).

Temel psikolojik ihtiyaçlar konusunda vurgu yapılan bir diğer konu da öz saygının neden temel psikolojik ihtiyaçlar içerisinde yer almadığı üzerinedir. Birçok çalışma öz saygıyı da temel psikolojik ihtiyaçlar kapsamında incelerken Ryan ve Brown (2003) öz saygının temel psikolojik ihtiyaçlar içerisinde yer almadığını ve öz saygının temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması ya da karşılanmamasıyla ilişkili

bir sonuç olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Nitekim kişi özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçlarını yüksek düzeyde deneyimleyebiliyorsa bunun doğal bir sonucu olarak yüksek düzeyde öz saygıya da sahip olacaktır (Ryan ve Deci, 2000b, 2001; Gagne ve Deci, 2005).

Yukarıda yapılan tüm açıklamalara ek olarak Ryan ve Deci (2000b) özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan üç temel psikolojik ihtiyacın birbirini tamamladığını, yaşlanmayla birlikte ihtiyaçların karşılanmasına verilen önemin azalmamasına rağmen yaşlandıkça bu ihtiyaçların karşılanmasının daha da zorlaştığını ifade etmektedir. Son olarak Ryan ve Deci (2000b), temel psikolojik ihtiyaçların ve bu ihtiyaçların doyumunun bireylerin davranışları üzerinde belirleyici olmasına rağmen bu üç temel psikolojik ihtiyacın her şeyi açıklamak gibi bir amacının bulunmadığını, insan davranışlarının genetik yapı, nörobiyolojik süreç gibi diğer faktörlerden de etkilendiğinin göz önünde bulundurulduğunu ifade etmektedirler.

ÖBK'ya göre temel psikolojik ihtiyaçlar evrensel ihtiyaçlardır ve bu ihtiyaçların aktarım şekilleri her kültürde aynı şekildedir. Fakat farklı kültürler arasında bu belirtilere yüklenen anlamlar farklılaşabilmektedir. Bununla birlikte ÖBK temel psikolojik ihtiyaçların tüm ailelerde, sosyal gruplarda ve kültürlerde eşit değerde olduğunu da söylemez ancak ÖBK bu ihtiyaçların karşılanmamasının tüm kültürlerde olumsuz psikolojik sonuçlara neden olduğunu belirtmektedir. Kısacası temel psikolojik ihtiyaçlar tüm kültürlerdeki bireylerin ihtiyaçlarıdır ve bireycilik toplulukçuluk gibi kültürel farklılıklar karşısında değişen ihtiyaçlar değil, ihtiyaçların karşılanma şekilleridir (Ryan ve Deci, 2000a, 2001).

2.4. BAĞLANMA VE KİMLİK STATÜLERİ

Bağlanma ve kimlik statüleri arasındaki ilişki yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli araştırmalarda incelenmiştir. Ancak bağlanmayı kaygı ve kaçınma boyutunda ele alan ve sadece bu iki bağlanma boyutu ile kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma sayısının az olması dikkati çekmektedir. Yapılan çalışmaların bir bölümü kimlik statülerinin bağlanma örüntüleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir (Matos vd., 1999; Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002; Faber vd., 2003; Morsünbül, 2005; Morsünbül ve Tümen, 2008).

Bu çalışmalar içerisinde yer alan ve Morsünbül ve Tümen (2008) tarafından yapılmış olan bir çalışma sonucunda kimlik statülerinin bağlanma stilleri açısından farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu çalışma sonuçlarına göre başarılı kimlik statüsündeki bireyler dışındaki diğer üç kimlik statüsündeki bireylerde bağlanma stilleri açısından bazı farklılıklar saptanmıştır. Buna göre moratoryum statüsündeki bireylerin saplantılı bağlanma stili ortalamaları, ipotekli kimlik statüsündeki bireylerin kayıtsız bağlanma stili ortalamaları, dağınık kimlik statüsündeki bireylerin ise korkulu bağlanma stili ortalamalarının diğer bağlanma stillerine göre yüksek olduğu görülmüştür. Yine Morsünbül (2005) tarafından yapılmış olan bir başka çalışmada da kimlik statülerinin bağlanma stillerine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak yapılan tek yönlü varyans analizleri sonucunda sadece moratoryum kimlik statüsü boyutunda bağlanma stilleri açısından farklılık olduğu görülmüştür. Yukarıdaki çalışmaların dışında Baş (2013) tarafından yapılan bir çalışma sonucunda moratoryum kimlik statüsü ile kayıtsız bağlanma stilleri arasında düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuşken, dağınık kimlik statüsü ile saplantılı bağlanma stili arasında düşük düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bu çalışmalardan farklı olarak Quintana ve Lapsley (1987) ve Kroger ve Haslett (1988, Çalışma 1) tarafından yapılan çalışmalar sonucunda bağlanma ve kimlik statüleri arasında herhangi bir ilişki görülmemiştir.

Sonuç olarak bağlanma örüntüleri ve kimlik statülerinin birbirleriyle ilişkili kavramlar olduğu ancak araştırma sonuçlarında görülen farklılıkların ise kullanılan ölçme araçlarından ve örneklemelerin özelliklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Ancak genel olarak bakıldığında bağlanma örüntülerinin kimlik statülerinin birbirleriyle ilişkili değişkenler olduğu söylenebilir.

2.5. TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR VE BAĞLANMA

Ryan ve Deci (2000a), özellikle dışsal motivasyonun içselleştirilmesi sırasında, öncelikle temel psikolojik ihtiyaçlar içerisinde yer alan ilişkisellik ihtiyacının karşılanması olmak üzere, tüm ihtiyaçların karşılanmasına önem vermiştir. Bağlanma kuramına göre çocuğa bakım veren bağlanma figürleri, onun duygusal ya da fiziksel ihtiyaçları konusunda hassas bir biçimde hareket ettiklerinde çocuk ile aralarında güvenli bir bağlanma ilişkisi oluşacaktır. Oluşan bu güvenli bağlanma ilişkisi de özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan temel

psikolojik ihtiyaçların doyrulma ihtimalini arttıracaktır (Ryan, 1995; Deci ve Ryan, 2000a; Wei vd., 2005). Nitekim La Guardia ve diğerleri (2000) tarafından yapılan bir çalışma incelendiğinde güvenli bağlanmanın özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak sıralanan temel psikolojik ihtiyaçların doyumunda kolaylaştırıcı olduğunu ve güvenli bağlanma örüntüleriyle temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte BK teorisyenlerinden biri olan Ryan (1995) da yaptığı bir çalışmada güvenli bağlanma ilişkilerinin kuram kapsamında tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçların karşılanma ihtimalini arttığını belirtmektedir.

Wei ve diğerleri (2005) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise bağlanma ve utanç, depresyon ve yalnızlık arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının aracı rolü incelenmiştir. Yapılan bu çalışma sonucunda kaygılı ve kaçınan bağlanma ile temel psikolojik ihtiyaçların doyumunda negatif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kaygılı ve kaçınan bağlanma ile depresyon, utanç ve yalnızlık arasındaki aracılık ilişkisine bakıldığında ise kaçınan bağlanmanın kaygılı bağlanmaya oranla bu değişkenler arasında daha fazla aracılık rolüne sahip olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak bağlanma örüntüleri ve temel psikolojik ihtiyaçlar birbirleriyle ilişki içerisinde olan iki değişken konumundadır ancak özellikle ülke literatüründe bu ilişkileri doğrudan inceleyen çok az sayıda çalışma bulunmaktadır.

2.6. TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR VE KİMLİK STATÜLERİ

BK kapsamında tanımlanmış olan özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının, kimlik oluşumunda harekete geçirici bir role sahip olduğu belirtilmektedir (Luyckx vd., 2009). Nitekim Kaplan ve Flum (2009) tarafından motivasyon ve kimlik üzerine yapılmış çalışmaların derlendiği bir çalışma kapsamında BK kuramı çerçevesinde ele alınan ve La Guardia (2009) tarafından yapılan çalışma, üç temel psikolojik ihtiyacın karşılanmasının, içselleştirme ve içsel motivasyon yoluyla, kimlik oluşumuna olumlu yönde etki ettiğini göstermektedir. Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması ve kimlik oluşumu konusunda yapılmış olan bir başka çalışmada da bu ihtiyaçların karşılanmasının sağlıklı/başarılı kimlik ve yakınlık kurmayı yordadığı

belirtilmektedir (Faye ve Sharpe, 2008). Son olarak Luyckx ve diğeri (2009) tarafından lise öğrencileri örnekleminde yapılmış olan çalışma sonucunda, her üç ihtiyacın da kimlik statüleri ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte üç temel psikolojik ihtiyacın en yüksek seviyede karşılanması ile kimlik statüleri içerisinde yer alan başarılı kimlik statüsüne sahip olma arasında bir ilişki olduğu sonucuna erişilmiştir.

Kısacası temel psikolojik ihtiyaçlar ve kimlik statüleri birbirleriyle ilişkili değişkenlerdir. Yapılan araştırmalar sonucunda ülke literatüründe bu ilişkiyi derinlemesine inceleyen herhangi bir çalışma görülmemiştir bu sebeple ilgili konuda yapılacak çalışmalara ihtiyacın olduğu düşünülmektedir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın çalışma gruplarına, araştırmada kullanılan veri toplama araçlarına, önerilen yapısal eşitlik modellerine ve istatistiksel çözümleme yöntemlerine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, betimsel türde bir araştırmadır. Araştırmanın ilk aşamasında Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) adlı ölçeğin ergenler için geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında ise iki farklı yapısal eşitlik modeli test edilmiştir. Test edilen yapısal eşitlik modelleri incelendiğinde ilk modelin bağımsız değişkenin bağlanma; bağımlı değişkenlerinin ise temel psikolojik ihtiyaçlar ve kimlik karmaşası, ipotekli kimlik, başarılı kimlik ve moratoryum olarak bir arada tanımlanan 4 kimlik statüsü olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında test edilen ikinci yapısal eşitlik modelinin bağımsız değişkenin ise bağlanma; bağımlı değişkenlerinin ise temel psikolojik ihtiyaçlar ve kimlik statülerinden içerisinde bulunan başarılı kimlik statüsü olduğu görülmektedir.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

3.2.1. Birinci Çalışma Grubu

YİYE-İY'nin ergenler için Türkçe geçerlik çalışması kapsamında yapılacak olan açımlayıcı faktör analizi için ölçeğe ait tüm formlar (anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş) İstanbul ili Fatih ve Beşiktaş ilçelerinde bulunan bazı anadolu liselerinde öğrenim görmekte olan 227 öğrenciye uygulanmıştır. Bu uygulamalardan 9 tanesi eksik doldurulduğu için geçersiz sayıldığı için uygulama dışında tutulmuştur. Dolayısıyla ölçeğin açımlayıcı faktör analizi için toplam 219 öğrenciden toplanan veri üzerinden hareket edilmiştir. Bu çalışma grubunun %55.7'si (n=122) kadın, %44.3'ü (n=97) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 16.58 ($\bar{X}=16.58$, $SS=1.11$) olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların %23'ü (n=51) birinci, %27.4'ü (n=60) ikinci, %35.2'si (n=77) üçüncü ve %14.2'si (n=31) dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir.

3.2.2. İkinci Çalışma Grubu

YİYE-İY'nin ergenler için Türkçe geçerlik çalışması kapsamında yapılacak olan doğrulayıcı faktör analizi için ölçeğe ait tüm formlar (anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş) İstanbul ili Fatih ve Beşiktaş ilçelerinde bulunan bazı anadolu liselerinde öğrenim görmekte olan 297 öğrenciye uygulanmıştır. Fakat bu uygulamalardan 14 tanesi katılımcıların eksik bilgi vermesi nedeniyle geçersiz sayıldığı için analiz toplam 283 veri üzerinden yapılmıştır. Bu çalışma grubunun %54.8'i (n=155) kadın, %45.2'si (n=128) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 16.56 ($\bar{X}$ =16.56, SS=1.10) olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların %19.4'ü (n=55) birinci, %24.4'ü (n=69) ikinci, %37.8'i (n=107) üçüncü ve %18.4'ü (n=52) dördüncü sınıfta öğrenim görmektedirler.

Ayrıca ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları kapsamında yapılan istatistiksel analizler arasında yer alan benzer ölçek geçerliği çalışmaları, madde analizleri, iç tutarlık katsayıları ve ölçeğin boyutları arasındaki korelasyonlar hesaplanırken de ikinci çalışma grubundan toplanan veriler kullanılmıştır.

3.2.3. Üçüncü Çalışma Grubu

YİYE-İY'nin ergenler için uyarlamasının yapılması amaçlanan Türkçe formunun güvenirlik çalışması kapsamında yapılan test tekrar test çalışmaları ise İstanbul'un Fatih ve Beşiktaş ilçelerinde bulunan iki farklı anadolu Lisesi'nde öğrenim görmekte olan 52 öğrenciden 14 gün arayla toplanan veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. İlgili çalışma grubunun %48.1'i (n=25) kadın, %51.9'i (n=27) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 16.17 ($\bar{X}$ =16.17, SS=0.73) olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların %51.9'u (n=27) ikinci ve %48.1'i (n=25) üçüncü sınıfta öğrenim görmektedirler.

3.2.4. Dördüncü Çalışma Grubu (YEM)

Bağlanma ve kimlik statüleri arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünü incelemek amacıyla önerilen yapısal eşitlik modellemesinin test edilmesi için ilgili ölçekler 246 lise öğrencisine uygulanmıştır. Uygulama sonucunda 1 öğrenciye ait uygulama formu eksik doldurulduğu için geçersiz sayılmıştır ve istatistiksel analizler 245 öğrenci üzerinden yapılmıştır. Bu çalışma grubunun

%52.2'si (n=128) kadın, %47.8'i (n=117) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 15.74 ($\bar{X}$ =15.74, SS=0.95) olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların %38.4'ü (n=94) birinci, %33.5'i (n=82) ikinci %23.3'ü (n=57) üçüncü ve %4.9'u (n=12) dördüncü sınıfta öğrenim görmektedirler.

Bununla birlikte araştırma kapsamında önerilen ikinci yapısal eşitlik modellemesi olan ve bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracılık rolünü incelemeyi amaçlayan bu çalışmada da 245 katılımcıdan oluşan dördüncü çalışma grubundan elde edilen veriler kullanılmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu çalışmada, önerilen yapısal eşitlik modellemesini test etmek amacıyla Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY), Temel Psikolojik İhtiyaçlar Envanteri Lise Formu ve Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası Geliştirilmiş Formu kullanılmıştır. Bununla birlikte araştırma kapsamında Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri, ergenler için Türkçe uyarlaması yapılacak olan YİYE-İY'nin benzer ölçek geçerliğini test etmek amacıyla kullanılmıştır. Araştırma kapsamında katılımcıların demografik bilgilerine ulaşmak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının örnek maddeleri EK-A'da yer almaktadır. Bu araştırmada kullanılan ölçme araçlarının psikometrik özelliklerine ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Çalışma kapsamında yapılan uygulamaların tümünde katılımcıların demografik bilgilerini toplamak amacıyla kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Kişisel Bilgi formunda katılımcıların yaşını, cinsiyetini, sınıfını, ailelerinin gelir durumunu, kardeş sayısını ve ebeveynlerinin eğitim düzeylerini belirlemeyi amaçlayan sorular yer almaktadır.

3.3.2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY)

Çalışma kapsamında ergenlerin yakın ilişkilerinde sergiledikleri bağlanma örüntülerine ilişkin bilgi toplamak amacıyla YİYE-İY kullanılmıştır. Anneye, babaya, romantik partnere ve yakın arkadaşına bağlanmayı ölçen aynı 9 maddeden

oluşan bu ölçme aracı toplamda 36 maddeden oluşmaktadır. Fraley ve diğerleri (2011) tarafından geliştirilmiş olan ölçme aracı yukarıda tanımlanmış olan ve bireyin ilişkide olduğu dört birey için ayrı bir şekilde kullanılabilmesi gibi yukarıda tanımlanan 4 birey için aynı anda da kullanılabilir. Bireyin ilişki içerisinde olduğu her bir birey için 9 maddeden oluşan bir ölçme aracı olan YİYE-İY'ye ait maddelerin 6'sı bağlanmayı kaçınma boyutunda ölçmeyi, 3 madde ise bağlanmayı kaygı boyutunda ölçmeyi amaçlamaktadır.

Ölçek bireyin ilişki içerisinde olduğu ve yukarıda tanımlanan dört bireye ilişkin kaygı ve kaçınma toplam puanları vermektedir. Kaçınma toplam puanı 1. ile 6. maddelerin toplanmasıyla elde edilmektedir ancak ölçeğe ait kaçınma puanları toplanırken 1., 2., 3., ve 4. maddenin ters kodlanması gerekmektedir. Ölçeğe ait kaygı toplam puanı ise 7. ile 9. maddelerin toplanmasıyla elde edilmektedir ve kaygı alt boyutu dâhilinde ters puanlanması gereken herhangi bir madde bulunmamaktadır (Fraley, 2011; Fraley vd., 2011).

Fraley ve diğerleri (2011) tarafından yetişkinlik döneminde anneye, babaya, romantik partnere ve yakın arkadaşına bağlanmayı kaygı ve kaçınma boyutunda ölçmeyi amaçlayan bu ölçme aracının Türkçe uyarlaması, ergen bağlanma boyutlarını belirlemek amacıyla bu çalışma kapsamında tamamlanmıştır. Ölçeğe ilişkin psikometrik özellikler araştırmanın bulgular kısmında yer almaktadır.

3.3.3. Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği Lise Formu (TPIÖ-LF)

Yapılan bu çalışmada temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu ölçmek için Gagne (2003) tarafından geliştirilmiş olan Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin lise öğrencileri için uyarlanmış olan Türkçe formu kullanılmıştır. TPIÖ-LF'nun geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Şahin (2007) tarafından yapılmıştır. Gagne (2003) tarafından geliştirilmiş olan ölçeğin orijinal formu 21 maddeden oluşmaktadır fakat Şahin (2007) tarafından yapılan uyarlama çalışmasında ölçekte yer alan 4 madde çıkarılmıştır ve TPIÖ-LF 5'li derecelendirme tipi tercih edilerek 17 maddeden oluşacak şekilde düzenlenmiştir. Ölçekteki 7 madde (4., 7., 10., 12., 14., 16. ve 17. maddeler) ilişkisellik ihtiyacı, 6 madde (1., 3., 5., 9., 11. ve 13. maddeler) yeterlik ihtiyacı ve 4 madde (2., 6., 8. ve 15. maddeler) özerklik ihtiyacı alt boyutunda bulunmaktadır. Alt boyutlarda yer alan madde sayılarına paralel bir biçimde ilişki

ihtiyacı alt boyutundan alınabilecek en yüksek puan 35 iken en düşük puan ise 7, yeterlik ihtiyacı alt boyutundan alınabilecek en yüksek puan 30 iken en düşük puan ise 6 ve özerklik ihtiyacı alt boyutundan alınabilecek en yüksek puan 20 iken en düşük puan ise 4'tür (Şahin, 2007; Şahin ve Korkut Owen, 2009).

TPIÖ-LF'nun iç tutarlık katsayıları özerklik alt boyutu için 0.69, ilişkisellik alt boyutu için 0.77 ve yeterlik alt boyutu için 0.64 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı ise 0.82 olarak tespit edilmiştir. TPIÖ-LF'nun geçerliğine ilişkin yapılan analizler sonucunda Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı 0.84 olarak hesaplanmış ve yapılan Barlett's Testi sonuçları anlamlı çıkmıştır (Şahin, 2007; Şahin ve Korkut Owen, 2009).

3.3.4. Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası Geliştirilmiş Formu (EOM-EİS)

Çalışmada, katılımcıların kimlik statüleri Grotevant ve Adams (1984) tarafından geliştirilmiş olan ve Türkçe uyarlama çalışması Eryüksel (1987) tarafından yapılmış olan EOM-EİS aracılığıyla ölçülmüştür. Katılımcıların Marcia (1966) tarafından tanımlanan dört kimlik statüsünden hangisinde bulunduğunu belirlemeyi amaçlayan bu ölçek toplam 64 maddeden oluşmaktadır. 6'lı (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 6-Kesinlikle Katılıyorum) derecelendirme tipi tercih edilen bu ölçek kimliği ideolojik ve kişiler arası olmak üzere iki temel boyut ve bu boyutların kapsadığı 4 alt boyut üzerinden tanımlanmaktadır. Ölçeğin "İdeolojik" temel boyutu, meslek, politika, din ve felsefi yaşam biçimi alt boyutlarından oluşmaktayken, "Kişilerarası" temel boyutu ise, arkadaşlık, boş zaman uğraşları, cinsiyet ve flört alt boyutlarından oluşmaktadır. İlgili kimlik statülerini temsil eden maddelere ait puanların kendi içerisinde toplanmasıyla birlikte her kimlik statüsüne ilişkin bir toplam puan elde edilmektedir.

Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası Geliştirilmiş Formu (EOM-EİS)'nin Türkçe uyarlaması kapsamında ölçeğin iç tutarlık katsayısı 0.73, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.66, iki yarım test güvenilirlik katsayısı 0.86 olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte ölçeğin kapsam ve ölçüt geçerliği açısından geçerlik çalışması yapılmıştır ve ölçeğin güvenilirlik ve geçerliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğu saptanmıştır (Eryüksel, 1987). Bununla birlikte Dereboy ve diğerleri

(1999) EOM-EİS'in kimlik statülerinin hangisinin olumsuzluğa işaret ettiğinin net olmadığını ve statü gruplarının türdeşlikten uzak bir görünüm sergilediğini bu sebeple de EOM-EİS'in kurultu geçerliğinin kuşkulu olduğunu ifade etmiştir. Bu durum araştırmada kullanılan bu ölçeğin dikkate alınması gereken temel sınırlılığı konumundadır.

Yapılan bu çalışmada ölçeğin kişilerarası temel boyutunu oluşturan alt boyutlar içinde yer alan arkadaşlık ve boş zaman uğraşları alt boyutları ile ölçeğin ideolojik temel boyutunu oluşturan alt boyutlardan biri olan meslek seçimi alt boyutuna ait olan toplam 24 madde kullanılmıştır. Bu maddelerin 16'sı kimliğin kişiler arası boyutunu, 8'i ise kimliğin ideolojik boyutunu ölçmektedir.

3.3.5. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formu (EABE)

Bu çalışmada ergenler için Türkçe uyarlaması yapılan YİYE-İY'nin ölçüt geçerliliğini sınamak amacıyla Raja, McGee ve Stanton (1992) tarafından geliştirilmiş olan ve Türkçe uyarlaması Günaydın ve diğerleri (2005) tarafından yapılmış olan EABE Kısa Formu kullanılmıştır.

Günaydın ve diğerleri (2005) tarafından yapılan uyarlama çalışması sonucunda anne alt ölçeği için 12 ve baba alt ölçeği için 12 olmak üzere toplamda 24 maddeden oluşan envanterin orijinal formunda yer alan güven, yabancılaşma ve iletişim faktörlerinin Türk örneklemini için ortaya çıkmadığı görülmüştür. Bununla birlikte yapılan uyarlama çalışması sonucunda elde edilen faktör yükleri incelendiğinde 6. maddenin ("Annemin/Babamın kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkmam istemem") hem anne hem de baba formlarında diğer maddelere oranla düşük yük aldığı (sırasıyla -.31 ve -.10) görülmüştür. Ayrıca bu maddenin yine her iki formda H istatistik değerlerinin de düşük olması sebebiyle (sırasıyla .09 ve .01) 6. madde sonraki analizlerde bağlanma puanının hesaplanmasında her iki formda da kullanılmamıştır.

Günaydın ve diğerleri (2005) tarafından envanterin psikometrik özelliklerini belirlemek için yapılan çalışma sonucunda anne ve baba alt ölçeklerin yüksek iç tutarlığa ve test-tekrar test güvenilirliğine sahip olduğu görülmüştür. 6. maddenin her iki formdan da çıkarılması sonucunda envanterin Cronbach Alfa değerleri anne

formu için .88, baba formu için ise .90 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca test-tekrar test güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda envanterin anneye bağlanma puanları arasında .87, babaya bağlanma puanları arasında ise .88 düzeyinde güvenilirliğe sahip olduğu görülmüştür.

7 basamaklı ölçekler üzerinden (1 Asla, 7 Daima) değerlendirilen bu envanter Güven, İletişim ve ters kodlanan Yabancılaşma alt boyutlarına ait puanlarının toplanmasıyla, hem anneye hem de babaya güvenli bağlanma için toplam bağlanma puanı hesaplanmasına olanak tanımaktadır.

3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Bu araştırma kapsamında YİYE-İY anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarının ergen örnekleminde geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması için SPSS 20 ve LISREL 8.51 (Jöreskog ve Sörbom, 2001) programları kullanılmıştır. Araştırmanın ilk bölümünde YİYE-İY'nin anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarının faktör analizi için uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla SPSS 20 kullanılarak Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Küresellik Değeri hesaplanmıştır. Sonrasında ise aynı program aracılığıyla ölçeğe ait her form için ayrı olmak üzere toplam 4 adet açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Sonraki aşamada ise LISREL 8.51 programı aracılığıyla YİYE-İY'nin 4 formunun da doğrulayıcı faktör analizleri (DFA) yapılmıştır. Tüm bunlara ek olarak SPSS 20 aracılığıyla YİYE-İY'nin 4 formunun madde analizleri, madde toplam korelasyonları, ölçeğin her formunun kendi boyutları arasındaki ilişkileri ve ölçeğin her formuna ait Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları ve test tekrar test katsayıları hesaplanmıştır. Son olarak YİYE-İY'nin benzer ölçek geçerliği çalışması kapsamında ölçeğin anne ve baba formunun EABE Kısa Formu'na ait toplam puanla ilişkisi incelenmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise bağlanma ile Marcia (1966) tarafından tanımlanmış olan 4 kimlik statüsü arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünü incelemeyi amaçlayan ve bundan farklı olarak bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünü incelemeyi amaçlayan iki farklı Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) test edilmiştir. Analizler LISREL 8.51 programı aracılığıyla "tam bilgiyi en yüksek olasılıkla

tahmin etme yöntemi" kullanılarak yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizleri, ölçüm modelleri ve yapısal eşitlik modellerine ait uyum istatistiklerinin değerlendirilmesinde çoğunlukla, Çelik ve Yılmaz (2013) tarafından tanımlanan ve Tablo 3-1'de özetlenen model uyum ölçütleri kullanılmıştır. Bu kaynağa ek olarak RMSEA'nin değerlendirilmesinde MacCallum, Brown ve Sugawara (1996) tarafından tanımlanan ve 0.08 ile 0.10 arasında kalan RMSEA değerlerinin de kabul edilebilir sınırlar içerisinde bulunduğunu gösteren açıklamaları kabul edilmiştir. Son olarak CFI'nın değerlendirilmesinde ise Marsh, Hau ve Wen (2004) tarafından tanımlanan ve .90'a yakın olan CFI değerlerinin de kabul edilebilir uyumu gösterdiğine yönelik açıklamaları kabul edilmiştir. Nitekim Marsh, Hau ve Wen (2004) ölçümünde ya da faktör yapısında bazı sıkıntılarla karşılaşılın, kompleks durumlarda bu değer .90 indirilebileceğini belirtmektedir. Özetle model uyum istatistikleri değerlendirilirken yukarıda belirtilen her iki ek açıklama da göz önünde bulundurulmuştur.

Tablo 3-1: Model Uyumunu Değerlendirme Ölçütleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2sd$	$2sd \leq \chi^2/sd \leq 3sd$
RMSEA ^a	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$
NFI	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$
CFI ^b	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$
AGFI	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$

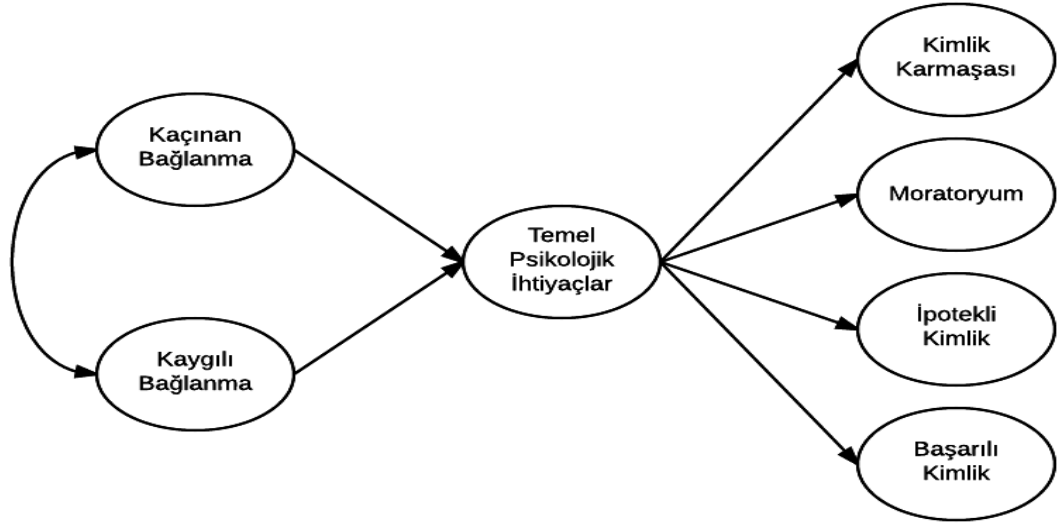
Tablonun uyarlandığı kaynak: Çelik ve Yılmaz (2014).

^a Uyum değerlerinden biri olan RMSEA'nin değerlendirilmesinde MacCallum, Brown ve Sugawara (1996) tarafından tanımlanan ve 0.08 ile 0.10 arasında kalan RMSEA değerlerinin de kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu belirten açıklamaları kabul edilmiştir.

^b Uyum değerlerinden biri olan CFI'nın değerlendirilmesinde Marsh, Hau ve Wen (2004) tarafından tanımlanan ve .90'a yakın CFI değerlerinin de kabul edilebilir sınırlar dahilinde olduğunu belirten açıklamaları da kabul edilmiştir.

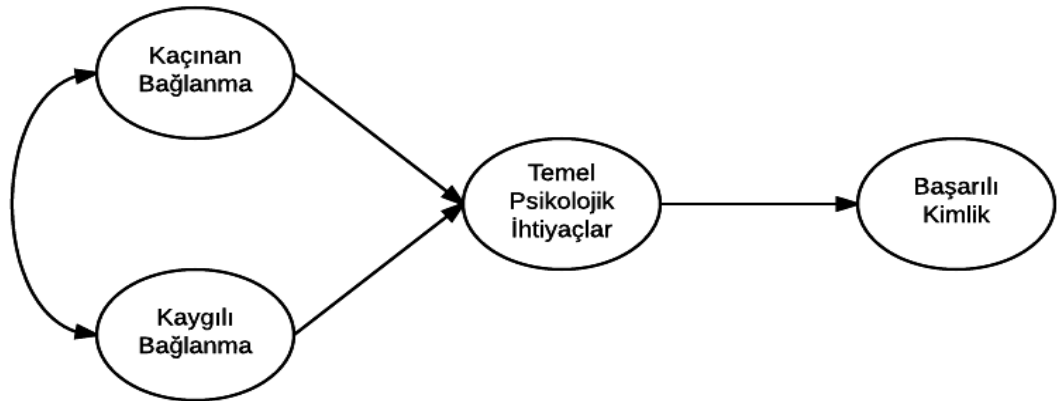
Yukarıda kısaca tanımlanan YEM'ler test edilirken Anderson ve Gerbing (1988) tarafından önerilen iki aşamalı yaklaşım kullanılmıştır. Ölçe modelleri ve yapısal modellerin ayrı doğada olmalarından dolayı iki yaklaşımın kullanılması birçok araştırmacı (Anderson ve Gerbing, 1988; Şimşek, 2007) tarafından önerilmektedir. İki aşamalı yaklaşım gereği öncelikle ölçme modeli test edilmeli ve ölçme modelinde herhangi bir sorunla karşılaşılmadıktan sonra yapısal modelin analizine geçilmelidir (Şimşek, 2007). Tüm bu bilgiler doğrultusunda bu araştırma kapsamında her iki YEM kapsamında öncelikle ölçme modeli test edilmiş,

sonrasında ise Şekil 3-1'de ve Şekil 3-2'de gösterilen yapısal eşitlik modelleri test edilmek istenmiştir.

Şekil 3-1: Araştırma Kapsamında Önerilen Birinci Yapısal Eşitlik Modeli

Şekil 3-1'de tanımlanan YEM'in örtük değişkenleri YİYE-İY Anne Formu'nun boyutları olan kaygılı ve kaçınan bağlanma, temel psikolojik ihtiyaçlar ve kimlik karmaşası, moratoryum, ipotekli kimlik ve başarılı kimlik olarak tanımlanan kimlik statüleridir. YEM'in gözlenen değişkenleri YİYE-İY Anne Formu'na ait olan ölçek maddelerinin tümü, TPIÖ-Lise Formu'nun alt boyutları olan özerklik, ilişkisellik ve yeterlik ve EOM-EIS'e ait ölçek maddelerinin bir bölümüdür.

Şekil 3-2: Araştırma Kapsamında Önerilen İkinci Yapısal Eşitlik Modeli

Şekil 3-2'de sunulan ve araştırma kapsamında incelenen ikinci yapısal eşitlik modelinin örtük değişkenleri ise YİYE-İY Anne Formu'nun boyutları olan kaygılı ve

kaçınan bağlanma, temel psikolojik ihtiyaçlar ve başarılı kimlik statüsüdür. İkinci model örneğine ait gözlenen değişkenler ise YİYE-İY Anne Formu'na ait olan ölçek maddelerinin tümü, TPIÖ-Lise Formu'nun alt boyutları olan özerklik, ilişkisellik ve yeterlik ve EOM-EİS'in başarılı kimlik statüsünü ölçmeyi amaçlayan maddelerinin bir bölümüdür.

Yukarıda da tanımlandığı gibi bu araştırma kapsamında öncelikle YİYE-İY'nin anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarının ergenler için Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış sonrasında da yukarıda sunulmuş olan iki farklı yapısal model test edilmiştir.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular iki ayrı başlık altında toplanmıştır. Birinci bölümde, çalışma kapsamında kurulması planlanan yapısal eşitlik modelinde kullanılacak olan ölçme araçlarından biri olan YİYE-İY'nin anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formları için geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarına yönelik bulgulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise “ergenlik döneminde anneye bağlanma ve kimlik karmaşası, başarılı kimlik, moratoryum ve ipotekli kimlik olarak tanımlanan kimlik statüleri arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünü” inceleyen araştırma bulgularına ve benzer bir biçimde “ergenlik döneminde anneye bağlanma ve başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünü” inceleyen ölçme ve yapısal modellere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1. ÇALIŞMA I: YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ-İLİŞKİ YAPILARI (YİYE-İY) ANNE, BABA, ROMANTİK PARTNER ve YAKIN ARKADAŞ FORMLARININ TÜRKÇE UYARLAMA ÇALIŞMASI

Bu aşamada “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY)”nın ergen bağlanmasını ölçmek amacıyla tamamlanmış olan geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarına ilişkin bulgular bireyin ilişki içerisinde olduğu 4 farklı kişi (anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partner olmak üzere) kapsamında ayrıntılı bir biçimde paylaşılacaktır.

4.1.1. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Anne, Baba, Romantik Partner ve Yakın Arkadaş Formlarının Dil Geçerliği Çalışması

Araştırmada kullanılan YİYE-İY'nin ergen bağlanmasını ölçmek için yapılan uyarlama çalışması kapsamında öncelikle yazarlardan gerekli izinler alınmıştır. İlgili ölçeğin bir önceki versiyonuna (Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II) ait 36 maddelik uzun formun daha önceden Selçuk ve diğerleri (2005) tarafından yetişkin örnekleminde kullanılması için Türkçe'ye çevrilmiş olması ve çevirisi yapılacak olan YİYE-İY'ye ait 9 maddenin de çevrilen 36 maddenin içerisinde yer alıyor olması nedeniyle, ilgili yazarla iletişime geçilmiş ve çevirinin kullanımı için gerekli izinler

alınmıştır. Alınan tüm izinlerin ardından YİYE-İY'ye ait tüm maddeler araştırmacılar tarafından gözden geçirilmiş ve bazı düzeltme önerileri ile birlikte ölçeğin Türkçe'ye uygunluğunu, anlam bütünlüğünü, dil geçerliğini ve ergen örnekleme için uygunluğunu sağlamak amacıyla İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nde çalışmakta olan üç öğretim üyesinin görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan alınan görüşlerin ardından halihazırda Selçuk ve diğerleri (2005) tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olan maddeler için uzmanların çoğu tarafından önerilen birkaç düzeltme yapılarak ergen bağlanmasının ölçümü için uyarlama çalışması yapılacak olan YİYE-İY anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarının Türkçe formuna son hali verilmiştir.

4.1.2. YİYE-İY Anne Formu'nun Geçerlik Çalışması

YİYE-İY Anne Formu'nun ergenler için geçerliğini test etmek amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Yapılan analizlerin sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

4.1.2.1. YİYE-İY Anne Formu'nun Açımlayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliği Temel Bileşenler Analizi kullanılarak yapılmıştır. Analize dahil edilecek faktör sayısı belirlenirken temel kriter olarak öz değeri 1.00'in üzerinde olan maddeler tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2010). Yapılan bu analiz kapsamında KMO (0.77) ve Barlett küresellik ($\chi^2=5820$; $p<0.001$) değerleri hesaplanmıştır yapılan bu hesaplama sonucunda ölçeğin faktör analizi için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonrasında YİYE-İY Anne Formu'nun faktörleri birbirinden bağımsız olduğu için dik döndürme yapılmış ve dik döndürme tercihlerinden varimax yöntemi seçilmiştir. Yapılan analizler sonucunda eigen değeri 1'in üzerinde bulunan ve yük değerleri 0.60 ile 0.83 arasında değişen iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu iki faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları varyans %56.67'dir. Birinci faktör toplam varyansın %36.56'sını, ikinci faktör ise %20.11'unu açıklamaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen YİYE-İY Anne Formu'na ait maddelerin her bir faktörünün X, SS ve döndürme sonrası faktör yükleri Tablo 4-1'te sunulmuştur. Analizler sonucunda bu ölçeğin, orijinal ölçeğin faktör yapısı ile örtüştüğünü ve ölçeğin yapı geçerliğini sağladığını göstermektedir.

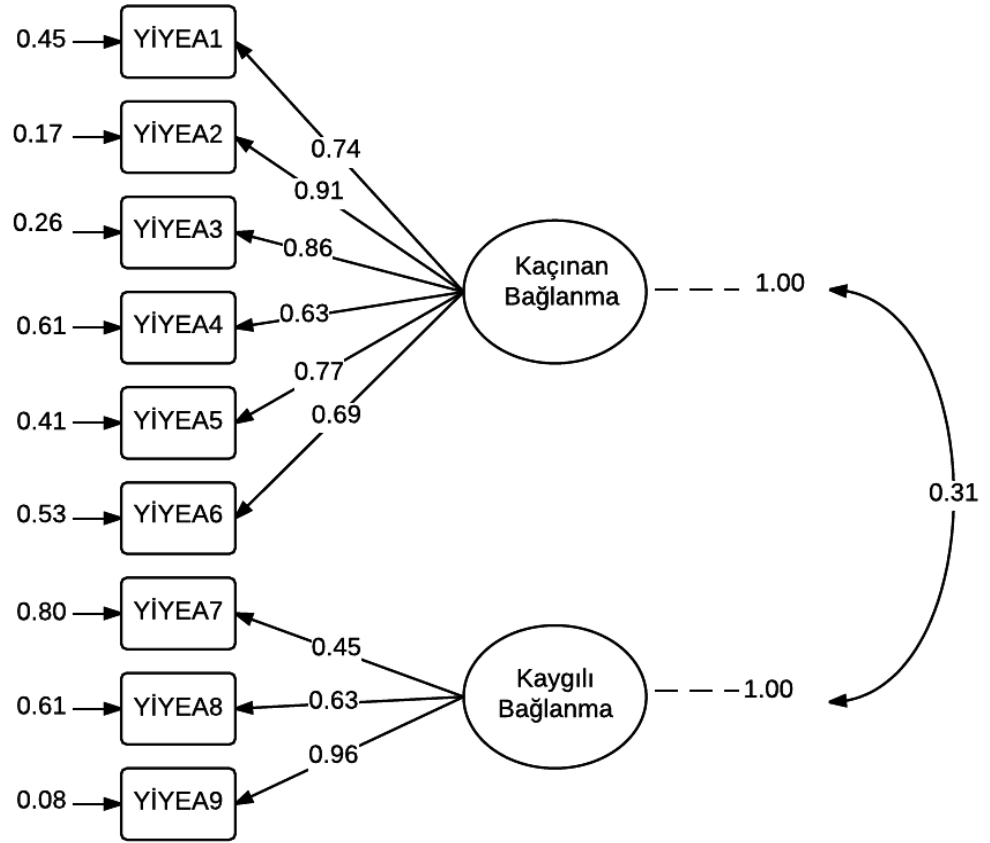
Tablo 4-1: YİYE-İY Anne Formu'nun Maddelerinin X, SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri

Maddeler	X	SS	Faktör - I	Faktör - II
YİYEA1	1.89	1.050	0.729	
YİYEA2	2.98	1.651	0.812	
YİYEA3	2.79	1.539	0.789	
YİYEA4	1.69	1.179	0.657	
YİYEA5	2.71	1.179	0.751	
YİYEA6	3.28	2.013	0.600	
YİYEA7	1.63	1.130		0.604
YİYEA8	2.25	2.072		0.802
YİYEA9	1.88	1.723		0.834

Ölçeğin orijinal formu incelendiğinde, açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yüklerinin orijinal formun faktör yükleri ile büyük oranda uyumluluk gösterdiği görülmektedir. Nitekim analiz sonucunda elde edilen faktör yüklerine bakıldığında 7. madde dışında kalan tüm maddelerin faktör yüklerinin orijinal formdaki faktör yüklerine yakın ya da onlardan daha yüksek bir değere sahip olduğu görülmektedir. Her ne kadar 7. maddenin faktör yükü orijinal formdaki faktör yüküne (.81) göre daha düşük bir değere sahip olsa da analiz sonucunda elde edilen değer kabul sınırları içerisinde yer almaktadır (Fraley vd., 2011).

4.1.2.2. YİYE-İY Anne Formu'nun Doğrulayıcı Faktör Analizi

YİYE-İY Anne Formu'nun faktör yapısını test etmek amacıyla LISREL 8.51 (Jöreskog ve Sörbom, 2001) programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan DFA sonucunda oluşan model Şekil 4-1'de yer almaktadır.

Şekil 4-1: YİYE-İY Anne Formu'nun Doğrulayıcı Faktör Analizi

Maddelerin DFA sonucunda elde edilmiş olan faktör yükleri (λ), t ve R^2 değerleri Tablo 4-2'de sunulmuştur. YİYE-İY Anne Formu'nun model uyum istatistikleri ise Tablo 4-3'te yer almaktadır.

Tablo 4-2: YİYE-İY Anne Formu'nun Standardize Edilmiş λ , t ve R^2 Değerleri

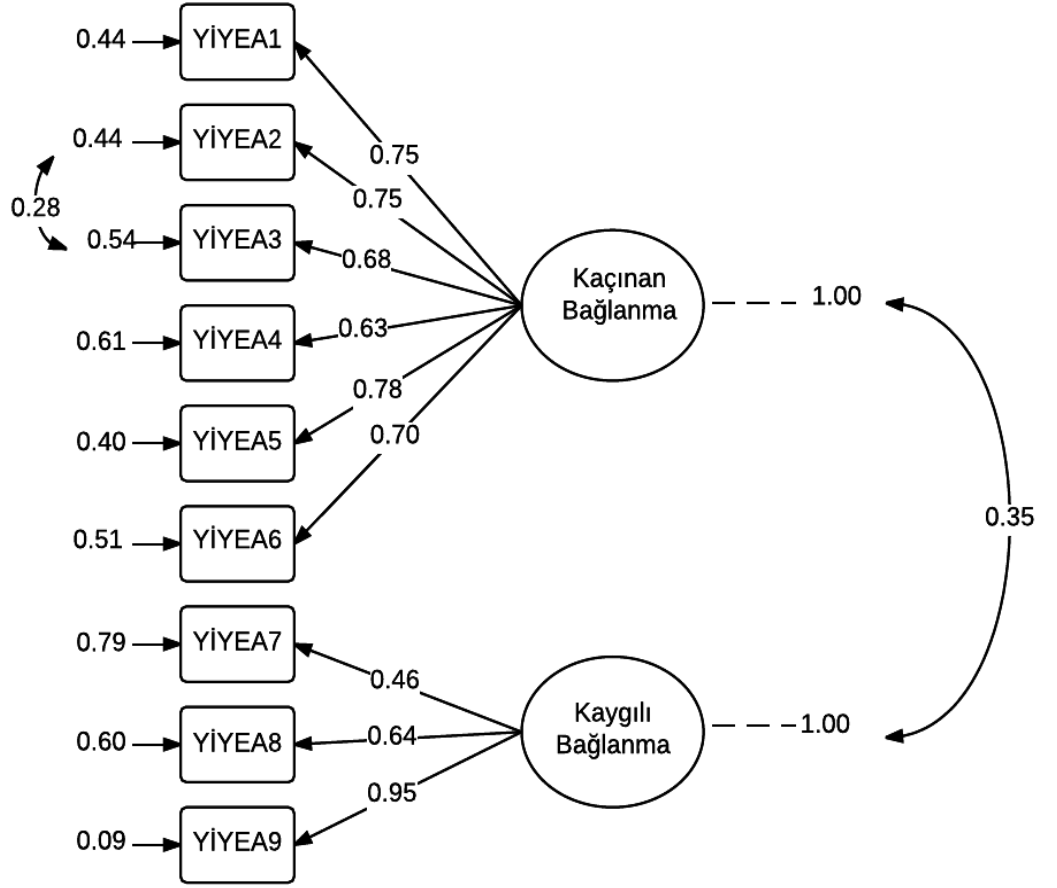
MADDELER	λ	t	R^2
YİYEA1	0.74	23.06	0.55
YİYEA2	0.91	48.97	0.83
YİYEA3	0.86	39.23	0.74
YİYEA4	0.63	16.39	0.39
YİYEA5	0.77	27.13	0.59
YİYEA6	0.69	19.48	0.47
YİYEA7	0.45	8.00	0.20
YİYEA8	0.63	11.25	0.39
YİYEA9	0.96	14.69	0.92

Tablo 4-3: YİYE-İY Anne Formu'nun Model Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Değeri	Uyum
χ^2/sd	4.38	Kötü Uyum
RMSEA	0.11	Kötü Uyum
SRMR	0.11	Kötü Uyum
NFI	0.94	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	0.95	İyi Uyum
GFI	0.97	İyi Uyum
AGFI	0.95	İyi Uyum

DFA sonucunda elde edilen uyum iyiliği istatistikleri değerlendirildiğinde [$\chi^2=114.39$, $sd=26$, ($\chi^2/sd=4.38$), $RMSEA= 0.11$, $GFI=0.97$, $CFI=0.95$, $SRMR=0.11$] şeklindedir. Yapılan bu çalışmada daha iyi bir model uyumuna ulaşmak için düzeltme indeksleri incelenmiştir. Bu indekslere göre χ^2 değerinde en büyük farklılığı oluşturan düzeltmenin YİYE-İY Anne Formu'nun 2. ve 3. maddeleri arasındaki hataların ilişkilendirmesiyle gerçekleşeceği görülmüştür. Bu düzeltme yapıldığında χ^2 değerinde 37.2'lik bir düşüş sağlanacaktır. Bu maddelerin içeriğine bakıldığında 2. maddenin “Sorunlarımı ve kaygılarımı genellikle annemle paylaşıyorum.”, 3. maddenin “Başımdan geçenler hakkında annemle konuşurum.” şeklinde olduğu görülmektedir. Her iki maddenin de aynı boyut içerisinde yer almasından ve her iki maddenin anneyle yapılan paylaşıma vurgu yapmasından hareketle bu maddelerin anlamsal olarak birbiriyle ilişkili olduğu görülmüş ve bu noktadan hareket ederek düzeltme önerisinin teorik olarak desteklendiği düşünülmüştür. Tüm bu açıklamalar ışığında ölçeğin 2. ve 3. maddelerinin hataları ilişkilendirilmiştir. Kısacası düzeltme önerisi teorik olarak desteklendiği için YİYE-İY Anne Formu'nun 2. ve 3. maddelerinin hataları ilişkilendirilmiştir. YİYE-İY Anne Formu'nun düzeltme sonrası DFA sonucunda oluşan model Şekil 4-2'de sunulmuştur.

Şekil 4-2: YİYE-İY Anne Formu'nun Düzeltme Sonrası Doğrulayıcı Faktör Analizi

Maddelerin DFA sonucunda elde edilmiş olan faktör yükleri (λ), t ve R^2 değerleri Tablo 4-4'te sunulmuştur. YİYE-İY Anne Formu'nun model uyum istatistikleri ise Tablo 4-5'te yer almaktadır.

Tablo 4-4: YİYE-İY Anne Formu'nun Düzeltme Sonrası Standardize Edilmiş λ , t ve R^2 Değerleri

MADDELER	λ	t	R^2
YİYE1	0.75	22.32	0.56
YİYE2	0.75	22.83	0.56
YİYE3	0.68	17.90	0.46
YİYE4	0.63	15.55	0.39
YİYE5	0.78	25.96	0.60
YİYE6	0.70	18.78	0.49
YİYE7	0.46	8.21	0.21
YİYE8	0.64	11.47	0.40
YİYE9	0.95	15.11	0.91

Tablo 4-5: YİYE-İY Anne Formu'nun Düzeltme Sonrası Model Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Değeri	Uyum
χ^2/sd	3.08	Kötü Uyum
RMSEA	0.08	Kabul Edilebilir Uyum
SRMR	0.09	Kabul Edilebilir Uyum
NFI	0.96	İyi Uyum
CFI	0.97	İyi Uyum
GFI	0.98	İyi Uyum
AGFI	0.97	İyi Uyum

YİYE-İY Anne Formu'nun düzeltme sonrası model uyum istatistikleri incelendiğinde iyi uyum değerleri elde edildiği görülmektedir [$(\chi^2=77.10, sd=25, (\chi^2/sd=3.08), RMSEA= 0.08, GFI=0.98, CFI=0.97, SRMR=0.09]$. Düzeltme sonrası modelin uyum değerlerinin ilk modele oranla daha iyi değerlere sahip olduğu görülmektedir. YİYE-İY Anne Formu'na ait uyum istatistikleri incelendiğinde, modelin veriye iyi bir uyum gösterdiğini ve bu sebeple de ergenler için Türkçe uyarlaması yapılan YİYE-İY Anne Formu'nun geçerli bir araç olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.2.3. YİYE-İY Anne Formu'nun Benzer Ölçek Geçerliği

Benzer ölçek geçerliği için, 283 lise öğrencisinden oluşan katılımcı grubuna YİYE-İY Anne Formu'nun yanında EABE Kısa Formu uygulanmıştır. Söz konusu ölçeğin benzer ölçek geçerliği için kullanılmasına her iki ölçeğin de aynı örneklemedeki bireylerin bağlanma örüntülerini incelemeyi amaçlıyor olması nedeniyle karar verilmiştir. EABE Anne formundan alınan yüksek puan güvenli bağlanmaya işaret etmektedir. Ayrıca YİYE-İY Anne Formu ise bağlanmayı kaçınma ve kaygı boyutunda ele almaktadır ve temelde bu iki bağlanma örüntüsüne ilişkin sonuçları ortaya koymaktadır (Günaydın vd., 2005; Fraley vd., 2011). Bu bilgilerden hareketle anneye kaçınan ve kaygılı bağlanma ile EABE Kısa Formu'nun verdiği toplam güvenli bağlanma puanı arasında negatif yönde bir ilişki beklenmektedir. Yapılan korelasyon analizleri sonucunda belirtilen varsayıma paralel olarak YİYE-İY Anne Formu'nun kaygı ve kaçınma boyutlarıyla EABE Anne formunun toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür (Tablo 4-6).

Tablo 4-6: YİYE-İY Anne Formu Boyutları ile EABE Puanları Arasındaki İlişki

Faktör (Ölçekler)	Kaygı	Kaçınma
EABE Toplam Puan	-.70*	-.29*

*p<.01

4.1.2.4. YİYE-İY Anne Formu'nun Madde Analizi

YİYE-İY Anne Formu'nun her bir faktörüne ait maddelerin faktör toplam puanlarıyla ilişkilerini anlamak amacıyla madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda madde toplam korelasyonlarının .56 ile .86 arasında anlamlılık gösterdiği saptanmıştır (Tablo 4-7).

Tablo 4-7 YİYE-İY Anne Formu'nun Madde Toplam Korelasyonları

	Faktör								
	Kaçınma				Kaygı				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Madde Toplam r	.70*	.84*	.81*	.65*	.82*	.75*	.56*	.86*	.83*

*p<.01

4.1.3. YİYE-İY Anne Formu'nun Güvenirlik Çalışması

YİYE-İY Anne Formu'nun güvenilirliğini test etmek için Cronbach Alfa İç Tutarlık katsayıları ve test tekrar test katsayıları hesaplanmıştır. YİYE-İY Anne Formu'nun iç tutarlık katsayıları kaçınma boyutu için .85, kaygı boyutu için ise .64 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu değerler, özgün formda elde edilen değerlerle büyük oranda tutarlılık göstermektedir. Ölçeğin orijinal formunda elde edilen iç tutarlık katsayıları kaçınma boyutu için .91, kaygı boyutu için ise .84 olarak belirtilmiştir bu araştırma kapsamında elde edilen iç tutarlık katsayıları da (.85 ve .64, sırasıyla) iyi ve kabul edilebilir düzeydeki güvenilirliği göstermektedir (Fraley vd., 2011).

Ölçeğin test tekrar test çalışmaları ise İstanbul'da bulunan iki farklı anadolu lisesinde öğrenim görmekte olan 52 öğrenciye 14 gün arayla uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Test tekrar test korelasyonları kaçınma boyutu için, .88, kaygı boyutu için .86 olarak hesaplanmıştır (p<.01).

Son olarak YİYE-İY Anne Formu'nun boyutları arasındaki korelasyon incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda kaçınma ve kaygı boyutları arasındaki korelasyon .21 olarak bulunmuştur ($p < .01$).

4.1.4. YİYE-İY Baba Formu'nun Geçerlik Çalışması

YİYE-İY Baba Formu'nun ergen örnekleminde geçerliğini test etmek amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Yapılan analizlerin sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

4.1.4.1. YİYE-İY Baba Formu'nun Açımlayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin baba formunun yapı geçerliği Temel Bileşenler Analizi kullanılarak yapılmıştır. Analize dahil edilecek faktör sayısı belirlenirken temel kriter olarak öz değeri 1.00'ın üzerinde olan maddeler tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2010). Yapılan bu analiz kapsamında KMO (0.82) ve Barlett küresellik ($\chi^2=9340$; $p < 0.001$) değerleri hesaplanmıştır ve yapılan bu hesaplama sonucunda ölçeğin faktör analizi için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonrasında YİYE-İY Baba Formu'nun faktörleri birbirinden bağımsız olduğu için dik döndürme yapılmış ve dik döndürme tercihlerinden varimax yöntemi seçilmiştir. Yapılan analizler sonucunda eigen değeri 1'in üzerinde bulunan ve yük değerleri 0.60 ile 0.88 arasında değişen iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu iki faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları varyans %65.56'dır. Birinci faktör toplam varyansın %43.91'ini, ikinci faktör ise %21.65'ini açıklamaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen YİYE-İY Baba Formu'nun her bir faktörünün $\bar{X}$, SS ve döndürme sonrası faktör yükleri Tablo 4-8'de sunulmuştur. Analizler sonucunda bu ölçeğin, orijinal ölçeğin faktör yapısı ile örtüştüğünü ve ölçeğin yapı geçerliğini sağladığını göstermektedir.

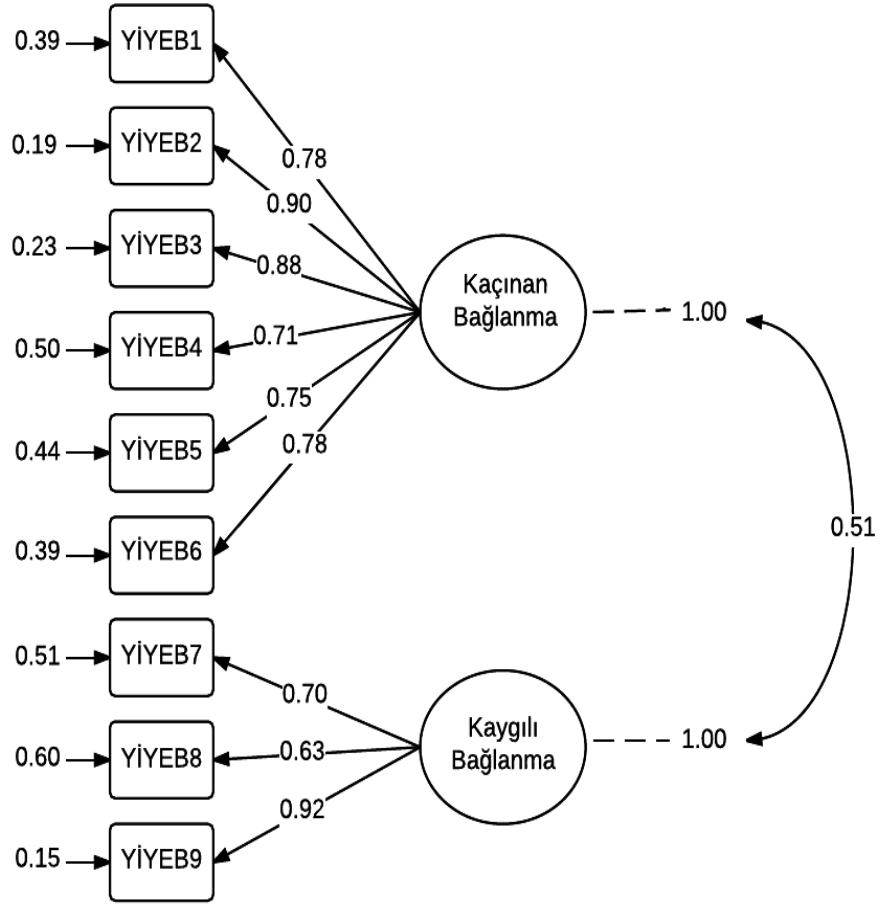
Tablo 4-8: YİYE-İY Baba Formu'nun Maddelerinin X, SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri

Maddeler	X	SS	Faktör - I	Faktör - II
YİYEB1	2.39	1.667	0.789	
YİYEB2	4.05	1.797	0.886	
YİYEB3	3.85	1.921	0.866	
YİYEB4	2.00	1.586	0.680	
YİYEB5	3.52	2.066	0.782	
YİYEB6	3.54	2.178	0.705	
YİYEB7	1.83	1.541		0.603
YİYEB8	2.13	2.061		0.825
YİYEB9	1.95	1.812		0.872

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yükleri incelendiğinde özellikle kaçınma boyutunda yer alan maddelerin faktör yüklerinin orijinal formdan daha yüksek olduğu görülmekteyken, kaygı boyutunda yer alan maddelerin ise orijinal formda yer alan maddelerin faktör yükleriyle büyük oranda benzerlik gösterdiği görülmektedir (Fraley vd., 2011).

4.1.4.2. YİYE-İY Baba Formu'nun Doğrulayıcı Faktör Analizi

YİYE-İY Baba Formu'nun faktör yapısını test etmek amacıyla LISREL 8.51 (Jöreskog ve Sörbom, 2001) programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan DFA sonucunda oluşan model Şekil 4-3'te yer almaktadır.

Şekil 4-3: YİYE-İY Baba Formu'nun Doğrulayıcı Faktör Analizi

Maddelerin DFA sonucunda elde edilmiş olan faktör yükleri (λ), t ve R^2 değerleri Tablo 4-9'da sunulmuştur. YİYE-İY Baba Formu'nun model uyum istatistikleri ise Tablo 4-10'da yer almaktadır.

Tablo 4-9: YİYE-İY Baba Formu'nun Standardize Edilmiş λ , t ve R^2 Değerleri

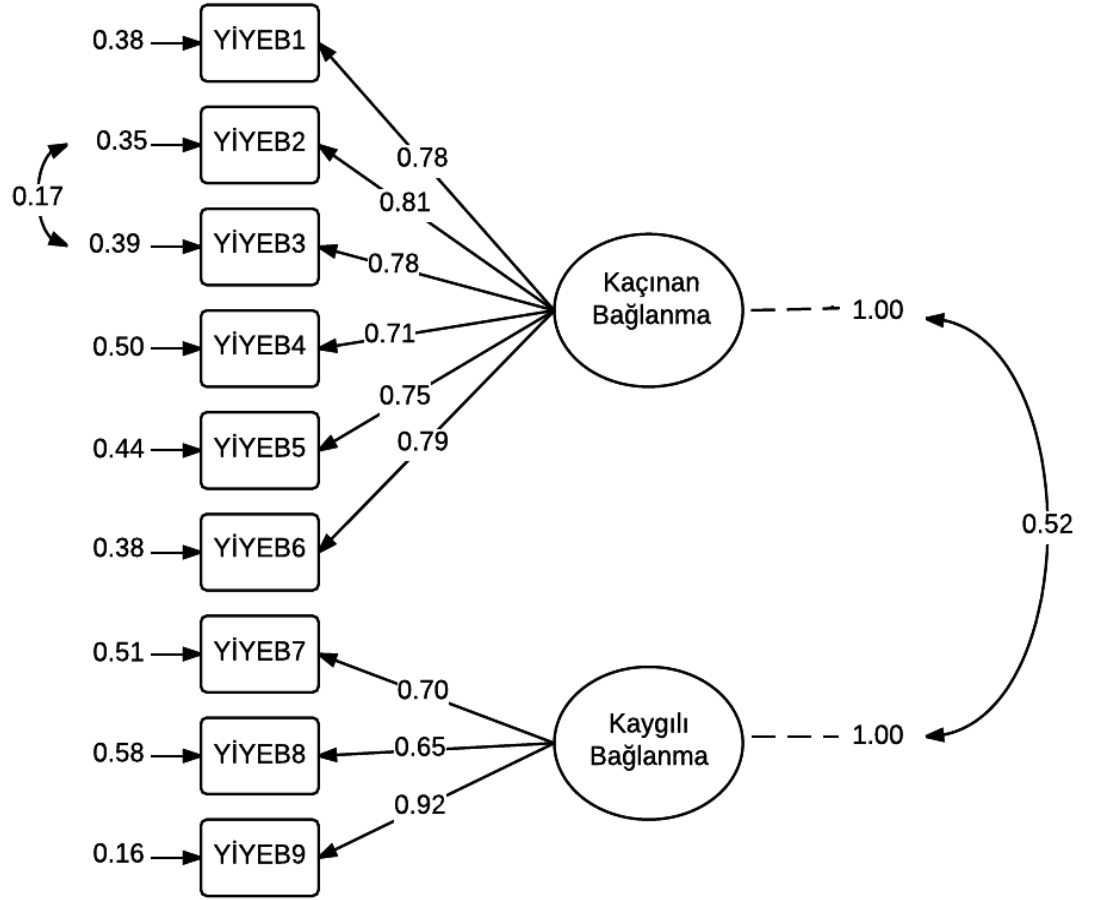
MADDELER	λ	t	R^2
YİYEB1	0.78	29.65	0.61
YİYEB2	0.90	53.89	0.81
YİYEB3	0.88	49.16	0.77
YİYEB4	0.71	22.34	0.50
YİYEB5	0.75	25.83	0.56
YİYEB6	0.78	28.45	0.61
YİYEB7	0.70	17.18	0.49
YİYEB8	0.63	14.85	0.40
YİYEB9	0.92	26.00	0.85

Tablo 4-10: YİYE-İY Baba Formu'nun Model Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Değeri	Uyum
χ^2/sd	5.07	Kötü Uyum
RMSEA	0.12	Kötü Uyum
SRMR	0.14	Kötü Uyum
NFI	0.94	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	0.95	İyi Uyum
GFI	0.97	İyi Uyum
AGFI	0.95	İyi Uyum

DFA sonucunda elde edilen uyum iyiliği istatistikleri değerlendirildiğinde [$(\chi^2=132.24, sd=26, (\chi^2/sd=5.07), RMSEA= 0.12, GFI=0.97; CFI=0.95; SRMR=0.14]$ şeklindedir. Bu uyum iyiliği değerleri incelendiğinde χ^2/sd , RMSEA ve SRMR değerleri dışında kalan değerlerin iyi ve kabul edilebilir uyuma işaret ettikleri görülmektedir. Yapılan bu çalışmada daha iyi bir model uyumuna ulaşmak için düzeltme indeksleri incelenmiştir. Bu indekslere göre χ^2 değerinde en büyük farklılığı oluşturan düzeltmelerin YİYE-İY Baba Formu'nun 2. ve 3. maddeleri arasındaki hataların ilişkilendirmesi sonucunda ortaya çıktığı görülmüştür. Bu düzeltme yapıldığında χ^2 değerinde 22.3'lük bir düşüş sağlanacaktır. Bu maddelerin içeriğine bakıldığında 2. madde “sorunlarımı ve kaygılarımı genellikle babamla paylaşırım”, 3. madde “başımdan geçenler hakkında babamla konuşurum” şeklinde olduğu görülmektedir. Her iki maddenin de aynı boyut içerisinde yer almasından ve her iki maddenin babayla yapılan paylaşıma vurgu yapmasından hareketle bu maddelerin anlamsal olarak birbiriyle ilişkili olduğu görülmüş ve bu noktadan hareket ederek düzeltme önerisinin teorik olarak desteklendiği düşünülmüştür. Tüm bu açıklamalar ışığında ölçeğin 2. ve 3. maddelerinin hataları ilişkilendirilmiştir. Kısacası düzeltme önerisi teorik olarak desteklendiği için YİYE-İY Baba Formu'nun 2. ve 3. maddelerinin hataları ilişkilendirilmiştir. YİYE-İY Baba Formu'nun düzeltme sonrası DFA sonucunda oluşan model Şekil 4-4'te sunulmuştur.

Şekil 4-4: YİYE-İY Baba Formu'nun Düzeltme Sonrası Doğrulayıcı Faktör Analizi

Maddelerin DFA sonucunda elde edilmiş olan faktör yükleri (λ), t ve R^2 değerleri Tablo 4-11'de sunulmuştur. YİYE-İY Baba Formu'nun model uyum istatistikleri ise Tablo 4-12'de yer almaktadır.

Tablo 4-11: YİYE-İY Baba Formu'nun Düzeltme Sonrası Standardize Edilmiş λ , t ve R^2 Değerleri

MADDELER	λ	t	R^2
YİYEB1	0.78	28.81	0.62
YİYEB2	0.81	31.36	0.65
YİYEB3	0.78	28.60	0.61
YİYEB4	0.71	21.87	0.50
YİYEB5	0.75	25.04	0.56
YİYEB6	0.79	27.68	0.62
YİYEB7	0.70	17.19	0.49
YİYEB8	0.65	15.17	0.42
YİYEB9	0.92	25.88	0.84

Tablo 4-12: YİYE-İY Baba Formu'nun Düzeltme Sonrası Model Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Değeri	Uyum
χ^2/sd	4.36	Kötü Uyum
RMSEA	0.10	Kötü Uyum
SRMR	0.13	Kötü Uyum
NFI	0.95	İyi Uyum
CFI	0.97	İyi Uyum
GFI	0.98	İyi Uyum
AGFI	0.97	İyi Uyum

YİYE-İY Baba Formu'nun düzeltme sonrası model uyum istatistikleri incelendiğinde ilk uyum istatistiklerine nazaran nispeten daha iyi değerler elde edildiği görülmektedir [$(\chi^2=109.84, sd=25, (\chi^2/sd=4.36), RMSEA= 0.10, GFI=0.98, CFI=0.97, SRMR=0.13]$. YİYE-İY Baba Formu'na ait uyum istatistikleri incelendiğinde, modelin veriye iyi bir uyum gösterdiğini ve bu sebeple de YİYE-İY Baba Formu'nun geçerli bir araç olabileceğini söylemek mümkündür.

4.1.4.3. YİYE-İY Baba Formu'nun Benzer Ölçek Geçerliği

Benzer ölçek geçerliği için, 283 lise öğrencisinden oluşan katılımcı grubuna ($\bar{X}=16.56, SS=1.10$), YİYE-İY Baba Formu'nun yanında EABE Kısa Formu uygulanmıştır. Söz konusu ölçeğin benzer ölçek geçerliği için kullanılmasına her iki ölçeğin de aynı örneklemden bireylerin babaya ilişkin bağlanma örüntülerini incelemesi nedeniyle karar verilmiştir. EABE Baba formundan alınan yüksek puan güvenli bağlanmaya işaret etmektedir bununla birlikte YİYE-İY Baba Formu ise bağlanmayı kaçınma ve kaygı boyutunda ele almaktadır ve temelde bu iki bağlanma örüntüsüne ilişkin sonuçlar ortaya koymaktadır (Günaydın vd., 2005; Fraley vd., 2011). Bu bilgilerden hareketle babaya kaçınan ve kaygılı bağlanma ile EABE Baba formunun verdiği toplam güvenli bağlanma puanı arasında negatif yönde bir ilişki beklenmektedir. Yapılan korelasyon analizleri sonucunda belirtilen varsayıma paralel olarak YİYE-İY Baba Formu'nun kaygı ve kaçınma boyutlarıyla EABE'nin toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür (Tablo 4-13).

Tablo 4-13: YİYE-İY Baba Formu Boyutları ile EABE Puanları Arasındaki İlişki

Faktör (Ölçekler)	Kaygı	Kaçınma
EABE Toplam Puan	-.80*	-.36*

*p<.01

4.1.4.4. YİYE-İY Baba Formu'nun Madde Analizi

YİYE-İY Baba Formu'nun her bir faktörüne ait maddelerin faktör toplam puanlarıyla ilişkilerini anlamak amacıyla madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda madde toplam korelasyonlarının .66 ile .86 arasında anlamlılık gösterdiği saptanmıştır (Tablo 4-14).

Tablo 4-14: YİYE-İY Baba Formu'nun Madde Toplam Korelasyonları

	Faktör								
	Kaçınma			Kaygı					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Madde Toplam r	.77*	.86*	.85*	.71*	.78*	.79*	.66*	.81*	.86*

*p<.01

4.1.5. YİYE-İY Baba Formu'nun Güvenirlik Çalışması

YİYE-İY Baba Formu'nun güvenirliliğini test etmek için Cronbach Alfa İç Tutarlık katsayıları ve test tekrar test katsayıları hesaplanmıştır. YİYE-İY Baba Formu'nun iç tutarlık katsayıları kaçınma boyutu için .88, kaygı boyutu için ise .68 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu değerler özgün formda elde edilen değerlerle tutarlılık göstermektedir. Ölçeğin orijinal formunda elde edilen iç tutarlık katsayıları her iki boyut için de sırasıyla .92 ve .87 olarak belirtilmiştir (Fraley vd., 2011). Bu araştırma kapsamında elde edilen iç tutarlık katsayıları da (.88 ve .68, sırasıyla) iyi ve kabul edilebilir düzeydeki güvenirliliği göstermektedir (Fraley vd., 2011). Ölçeğin test tekrar test çalışmaları ise İstanbul'da bulunan iki farklı anadolu lisesinde öğrenim görmekte olan 52 öğrenciye 14 gün arayla uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Test tekrar test korelasyonları kaçınma boyutu için, .86, kaygı boyutu için .84 olarak hesaplanmıştır (p<.01).

Son olarak YİYE-İY Baba Formu'nun boyutları arasındaki korelasyon incelenmiş ve yapılan analiz sonucunda kaçınma ve kaygı boyutları arasındaki korelasyon .26 olarak bulunmuştur ($p < .01$).

4.1.6. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Geçerlik Çalışması

YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun ergenler için geçerliğini test etmek amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Yapılan analizlerin sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

4.1.6.1. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Açımlayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin romantik partner formunun yapı geçerliği Temel Bileşenler Analizi kullanılarak yapılmıştır. Analize dahil edilecek faktör sayısı belirlenirken temel kriter olarak öz değeri 1.00'in üzerinde olan maddeler tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2010). Yapılan bu analiz kapsamında KMO (0.75) ve Barlett küresellik ($\chi^2=708$; $p < 0.001$) değerleri hesaplanmıştır yapılan bu hesaplama sonucunda ölçeğin faktör analizi için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonrasında YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun faktörleri birbirinden bağımsız olduğu için dik döndürme yapılmış ve dik döndürme tercihlerinden varimax yöntemi seçilmiştir. Yapılan analizler sonucunda eigen değeri 1'in üzerinde bulunan ve yük değerleri 0.55 ile 0.89 arasında değişen iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu iki faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları varyans %59.83'tür. Birinci faktör toplam varyansın %34.40'ını, ikinci faktör ise %25.43'ünü açıklamaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun her bir faktörünün $\bar{X}$, SS ve döndürme sonrası faktör yükleri Tablo 4-15'te sunulmuştur. Analizler sonucunda bu ölçeğin, orijinal ölçeğin faktör yapısı ile örtüştüğünü ve ölçeğin yapı geçerliğini sağladığını göstermektedir.

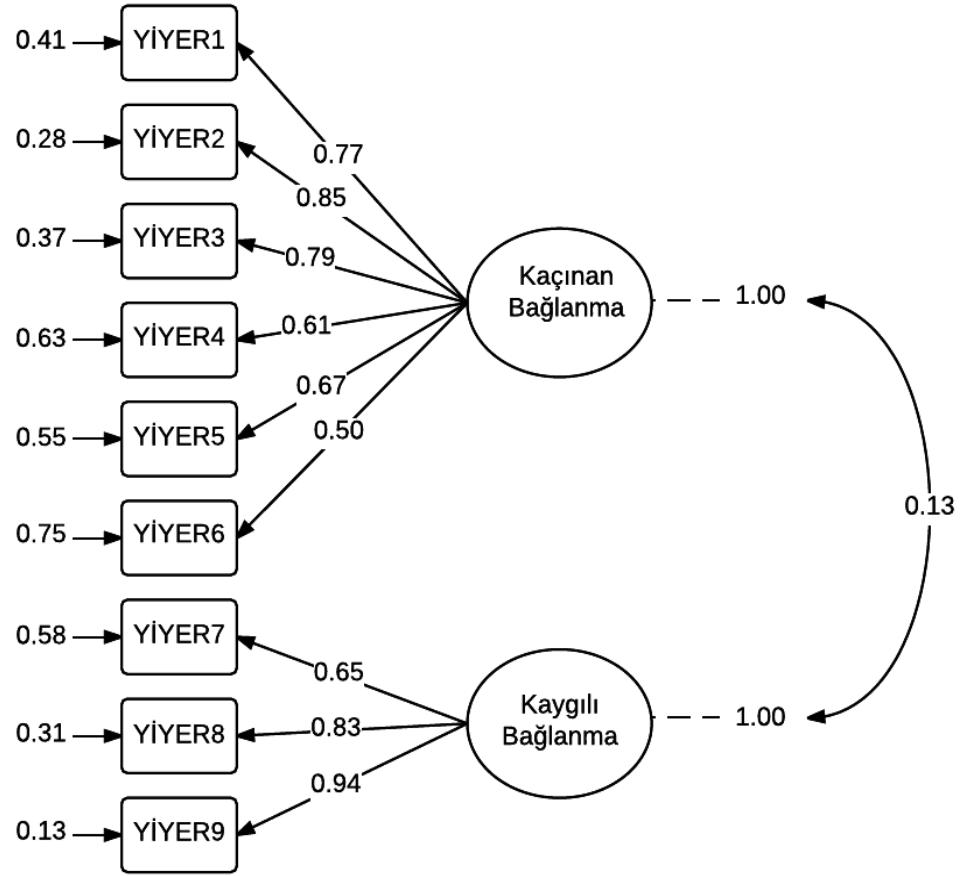
Tablo 4-15: YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Maddelerinin X, SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri

Maddeler	X	SS	Faktör - I	Faktör - II
YİYER1	2.28	1.223	0.700	
YİYER2	2.51	1.328	0.792	
YİYER3	2.14	1.102	0.794	
YİYER4	2.68	1.547	0.703	
YİYER5	2.72	1.583	0.675	
YİYER6	2.95	1.824	0.550	
YİYER7	2.78	1.817		0.782
YİYER8	3.38	2.122		0.829
YİYER9	3.41	2.139		0.890

Araştırma kapsamında yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yüklerine bakıldığında, ölçeğin romantik partner formunda yer alan maddelerin orijinal formda yer alan maddelere ait faktör yükleriyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Özellikle ölçeğin kaygı boyutunda yer alan maddelerin faktör yükleri orijinal formun faktör yükleriyle büyük bir uyumluluk göstermekteyken ölçeğin kaçınma boyutunda yer alan faktör yükleri orijinal formda büyük oranda tutarlılık göstermektedir. Her ne kadar yapılan analiz sonucunda ölçek kapsamında yer alan 5. ve 6. maddenin diğer maddelere oranla daha düşük bir faktör yüküne sahip olduğu görülse de bu maddelere ait faktör yüklerinin orijinal formda da diğer maddelere oranla düşük yüke sahip olduğu (.56 ve .54 sırasıyla) görülmektedir (Fraley vd., 2011).

4.1.6.2. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Doğrulayıcı Faktör Analizi

YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun faktör yapısını test etmek için LISREL 8.51 (Jöreskog ve Sörbom, 2001) programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda oluşan ilk model Şekil 4-5'te yer almaktadır.

Şekil 4-5: YİYE-İY Romantik Partner Formu Doğrulayıcı Faktör Analizi

Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda maddelerin standardize edilmiş faktör yükleri (λ), t ve R^2 değerleri Tablo 4-16'da yer almaktadır. Tüm bunların yanında YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun model uyum istatistikleri ise Tablo 4-17'de sunulmuştur.

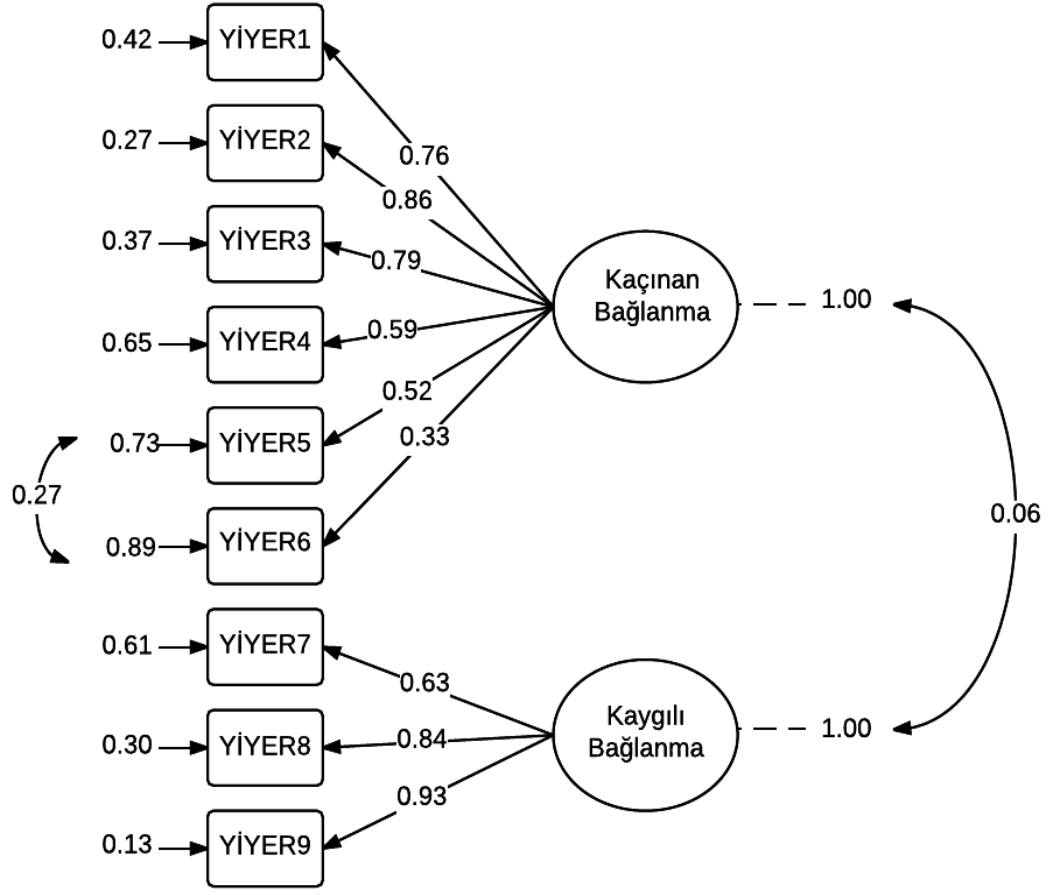
Tablo 4-16: YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Standardize Edilmiş λ , t ve R^2 Değerleri

MADDELER	λ	t	R^2
YİYER1	0.77	25.36	0.59
YİYER2	0.85	34.38	0.72
YİYER3	0.79	29.09	0.63
YİYER4	0.61	15.98	0.37
YİYER5	0.67	17.94	0.45
YİYER6	0.50	11.14	0.25
YİYER7	0.65	16.44	0.42
YİYER8	0.83	25.86	0.69
YİYER9	0.94	33.70	0.87

Tablo 4-17: YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Model Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Değeri	Uyum
χ^2/sd	4.26	Kötü Uyum
RMSEA	0.10	Kötü Uyum
SRMR	0.10	Kabul Edilebilir Uyum
NFI	0.94	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	0.95	İyi Uyum
GFI	0.97	İyi Uyum
AGFI	0.96	İyi Uyum

Doğrulayıcı faktör analizi ile elde edilen uyum istatistiği değerleri [$\chi^2=111.40$, $sd=26$, ($\chi^2/sd=4.26$), $RMSEA= 0.10$, $GFI=0.97$, $CFI=0.95$, $SRMR=0.10$] şeklindedir. Bu uyum iyiliği değerleri içerisinde yer alan değerlerden χ^2/sd ve $RMSEA$ dışında kalan değerler iyi ya da kabul edilebilir uyuma işaret etmektedir. Ancak daha iyi bir model uyumu elde etmek amacıyla bazı düzeltme indeksleri incelenmiştir. İncelenen bu düzeltme indekslerine göre χ^2 değerinde en büyük farklılığı oluşturan düzeltmenin YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun 5. ve 6. maddeleri arasındaki hataların ilişkilendirilmesiyle ortaya çıkacağı görülmüştür. Belirtilen her iki maddenin içeriği incelendiğinde 5. madde "Kız/erkek arkadaşına kendimi açma konusunda rahat hissetmem", 6. madde "Kız/erkek arkadaşına gerçekte ne hissettiğimi göstermemeyi tercih ederim" şeklinde olduğu görülmektedir. 5. ve 6. maddelerin puanlarının kaçınma boyutunda kullanılması ve buna ek olarak her iki maddenin de anlamsal olarak birbirleriyle belirgin bir ilişki içerisinde olması, düzeltme önerisinin teorik olarak desteklendiğini göstermektedir bu sebeple YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun 5. ve 6. maddelerinin hataları ilişkilendirilmiştir. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun düzeltme sonrası doğrulayıcı faktör analizi Şekil 4-6'da yer almaktadır.

Şekil 4-6: YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Düzeltme Sonrası Doğrulayıcı Faktör Analizi

YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun standardize edilmiş faktör yükleri (λ), t ve R^2 değerleri Tablo 4-18'de verilmiştir. Ayrıca YİYE-İY Romantik Partner Formu'na ait model uyum istatistikleri Tablo 4-19'da yer almaktadır.

Tablo 4-18: YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Düzeltme Sonrası Standardize Edilmiş λ , t ve R^2 Değerleri

MADDELER	λ	t	R^2
YİYER1	0.76	24.20	0.58
YİYER2	0.86	33.61	0.73
YİYER3	0.79	27.84	0.63
YİYER4	0.59	14.36	0.35
YİYER5	0.52	11.38	0.27
YİYER6	0.33	6.13	0.11
YİYER7	0.63	15.66	0.39
YİYER8	0.84	25.92	0.70
YİYER9	0.93	32.74	0.87

Tablo 4-19: YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Düzeltme Sonrası Model Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Değeri	Uyum
χ^2/sd	3.16	Kötü Uyum
RMSEA	0.08	Kabul Edilebilir Uyum
SRMR	0.08	Kabul Edilebilir Uyum
NFI	0.96	İyi Uyum
CFI	0.97	İyi Uyum
GFI	0.98	İyi Uyum
AGFI	0.97	İyi Uyum

YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun düzeltme sonrası model uyum istatistiği değerleri incelendiğinde bir önceki modele oranla oldukça iyi değerler ürettiği görülmektedir [$(\chi^2=79.58, sd=25, \chi^2/sd=3.16)$, RMSEA= 0.08, GFI=0.98, CFI=0.97, SRMR=0.08]. Düzeltme sonrası model ilk modele göre daha iyi uyum değerleri üretmiştir. YİYE-İY Romantik Partner Formu'na ait uyum istatistikleri incelendiğinde, modelin iyi bir uyum gösterdiğini ve bu sebeple de YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun ergen bağlanmasını ölçmek için geçerli bir araç olduğu söylenebilir.

4.1.6.3. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Madde Analizi

YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun her bir faktörüne ait maddelerin faktör toplam puanlarıyla ilişkilerini anlamak amacıyla madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda madde toplam korelasyonlarının .66 ile .91 arasında anlamlılık gösterdiği saptanmıştır (Tablo 4-20).

Tablo 4-20 YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Madde Toplam Korelasyonları

Faktör	Kaçınma					Kaygı			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Madde Toplam r	.72*	.75*	.73*	.73*	.74*	.66*	.75*	.87*	.91*

*p<.01

4.1.7. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun Güvenirlik Çalışması

YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun güvenirliliğini test etmek için Cronbach Alfa İç Tutarlık katsayıları ve test tekrar test katsayıları hesaplanmıştır. YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun iç tutarlık katsayıları kaçınma boyutu için .81, kaygı boyutu için ise .81 olarak hesaplanmıştır ve iyi bir güvenirliliğe sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu değerler özgün formda elde edilen değerlerle (.81 ve .83 sırasıyla) büyük bir benzerlik göstermektedir (Fraley vd., 2011). Ölçeğin test tekrar test çalışmaları ise İstanbul'da bulunan iki farklı anadolu lisesinde öğrenim görmekte olan 52 öğrenciye 14 gün arayla uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Test tekrar test korelasyonları kaçınma boyutu için, .74, kaygı boyutu için .78 olarak hesaplanmıştır ($p < .01$).

Son olarak YİYE-İY Romantik Partner Formu'nun boyutları arasındaki korelasyon incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda kaçınma ve kaygı boyutları arasındaki korelasyon .13 olarak tespit edilmiştir.

4.1.8. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Geçerlik Çalışması

YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun ergenler için geçerliliğini test etmek amacıyla açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Yapılan analizlerin sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

4.1.8.1. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Açıklayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliği Temel Bileşenler Analizi kullanılarak yapılmıştır. Analize dahil edilecek faktör sayısı belirlenirken temel kriter olarak öz değeri 1.00'in üzerinde olan maddeler tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2010). Yapılan bu analiz kapsamında KMO (0.73) ve Barlett küresellik ($\chi^2=675$; $p < 0.001$) değerleri hesaplanmıştır yapılan bu hesaplama sonucunda ölçeğin faktör analizi için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonrasında YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun faktörleri birbirinden bağımsız olduğu için dik döndürme yapılmış ve dik döndürme tercihlerinden varimax yöntemi seçilmiştir. Yapılan analizler sonucunda eigen değeri 1'in üzerinde bulunan ve yük değerleri 0.49 ile 0.88 arasında değişen iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu iki faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları varyans %58.21'dir. Birinci faktör toplam varyansın %32.60'ını, ikinci faktör ise %25.61'ini

açıklamaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun her bir faktörünün $\bar{X}$, SS ve döndürme sonrası faktör yükleri Tablo 4-21'de sunulmuştur. Analizler sonucunda bu ölçeğin, orijinal ölçeğin faktör yapısı ile örtüştüğünü ve ölçeğin ergen örnekleminde yapı geçerliğini sağladığını göstermektedir.

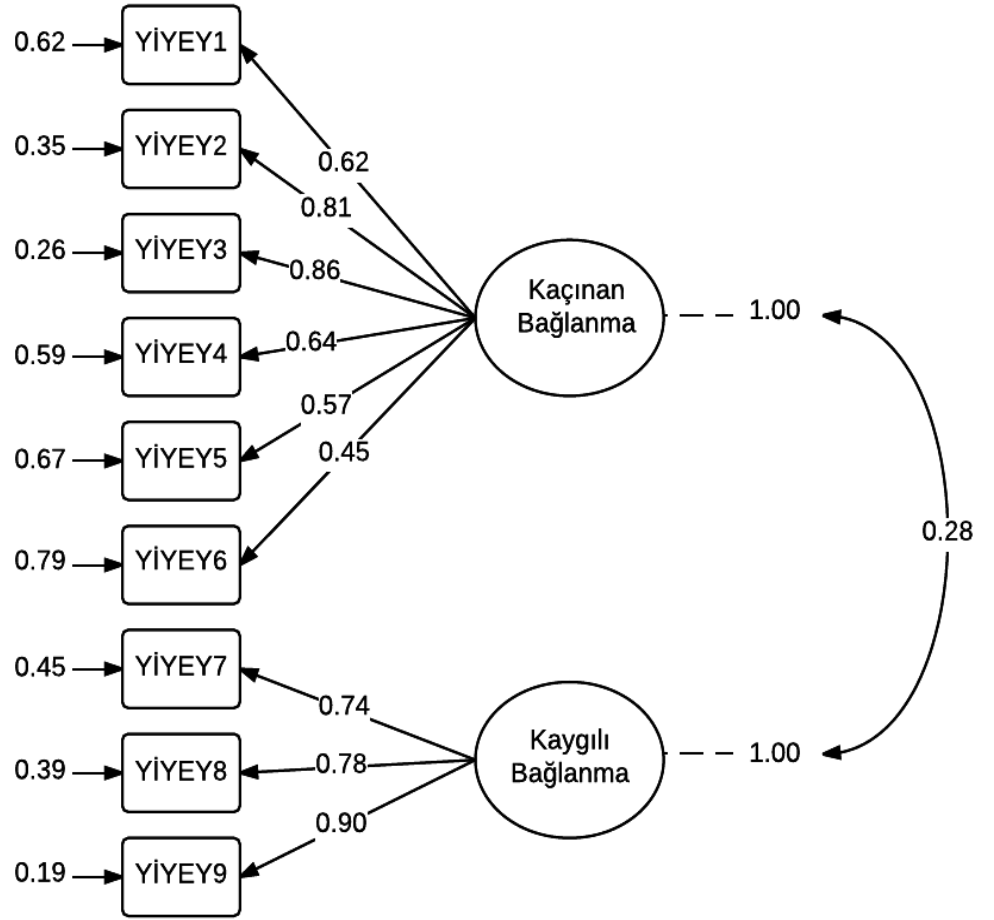
Tablo 4-21: YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Maddelerinin $\bar{X}$, SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri

Maddeler	$\bar{X}$	SS	Faktör - I	Faktör - II
YİYEY1	1.66	0.897	0.693	
YİYEY2	2.01	1.312	0.835	
YİYEY3	1.81	1.060	0.811	
YİYEY4	2.01	1.290	0.640	
YİYEY5	2.21	1.539	0.537	
YİYEY6	2.59	1.854	0.498	
YİYEY7	2.40	1.707		0.755
YİYEY8	2.69	2.123		0.844
YİYEY9	3.09	2.186		0.883

Yapılan analiz sonucunda ortaya çıkan faktör yükleri incelendiğinde, elde edilen sonuçlar ölçeğin orijinal formu ile büyük bir tutarlılık göstermektedir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre ölçeğin yakın arkadaş formu içerisinde yer alan 5. ve 6. maddelerinin diğer maddelere oranla düşük daha düşük faktör yüklerine sahip olduğu görülmektedir. Ancak ölçeğin orijinal formu incelendiğinde de yukarıda belirtilen her iki maddenin faktör yüklerinin (.52 ve .47, sırasıyla) düşük olduğu görülmektedir (Fraley vd., 2011). Bu bilgilerden hareketle ölçeğin yakın arkadaş formu üzerinde yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yüklerinin orijinal formula uyum gösterdiği söylenebilir.

4.1.8.2. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Doğrulayıcı Faktör Analizi

YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun faktör yapısı LISREL 8.51 (Jöreskog ve Sörbom, 2001) programı aracılığı ile test edilmiştir. Bu program yardımıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda oluşan model Şekil 4-7'de sunulmuştur.

Şekil 4-7: YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Doğrulayıcı Faktör Analizi

Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen, maddelerin faktör yükleri (λ), t ve R^2 değerleri Tablo 4-22'de verilmiştir. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun model uyum istatistikleri ise Tablo 4-23'te sunulmuştur.

Tablo 4-22: YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Standardize Edilmiş λ , t ve R^2

Değerleri			
MADDELER	λ	t	R^2
YİYEY1	0.62	15.59	0.38
YİYEY2	0.81	27.43	0.65
YİYEY3	0.86	33.96	0.74
YİYEY4	0.64	16.80	0.41
YİYEY5	0.57	13.26	0.33
YİYEY6	0.45	9.20	0.21
YİYEY7	0.74	22.21	0.55
YİYEY8	0.78	24.79	0.61
YİYEY9	0.90	34.85	0.81

Tablo 4-23: YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Model Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Değeri	Uyum
χ^2/sd	4.26	Kötü Uyum
RMSEA	0.09	Kabul Edilebilir Uyum
SRMR	0.10	Kabul Edilebilir Uyum
NFI	0.93	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	0.94	Kabul Edilebilir Uyum
GFI	0.97	İyi Uyum
AGFI	0.95	İyi Uyum
IFI	0.94	Kabul Edilebilir Uyum

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum istatistiği değerleri incelediğinde [$\chi^2=111.46$, $sd=26$, ($\chi^2/sd=4.26$), $RMSEA= 0.09$, $GFI=0.97$, $CFI=0.94$, $SRMR=0.10$] bu uyum iyiliği istatistiklerinden χ^2/sd dışında kalan değerlerin iyi ve kabul edilebilir uyuma sahip oldukları görülmektedir. Bu noktada LISREL 8.51 tarafından önerilen düzeltme indeksleri incelendiğinde önerilen düzeltmelerin uygulanması için gerekli kuramsal bir arka planın bulunmadığı görülmüştür. Bu sebeple ölçeğin bu formunda herhangi bir düzeltme yapılmamasına karar verilmiştir. Tüm bunların yanında yapılan istatistiksel analizler (özellikle de AFA sonucunda ortaya çıkan faktör yükleri) çerçevesinde ortaya çıkan yukarıdaki modelin kabul edilebilir uyum istatistiği değerleri gösterdiğini ve bu sebeple de YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun da ergen bağlanmasını ölçmek için geçerli bir araç olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.8.3. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Madde Analizi

YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun her bir faktörüne ait maddelerin faktör toplam puanlarıyla ilişkilerini anlamak amacıyla madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda madde toplam korelasyonlarının .64 ile .91 arasında anlamlılık gösterdiği saptanmıştır (Tablo 4-24).

Tablo 4-24: YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Madde Toplam Korelasyonları

	Faktör								
	Kaçınma			Kaygı					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Madde Toplam r	.64*	.72*	.75*	.72*	.70*	.67*	.80*	.86*	.91*

* $p<.01$

4.1.9. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun Güvenirlik Çalışması

YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun güvenirliliğini test etmek için Cronbach Alfa İç Tutarlık katsayıları ve test tekrar test katsayıları hesaplanmıştır. YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun iç tutarlık katsayıları kaçınma boyutu için .77, kaygı boyutu için ise .83 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu değerler özgün formda elde edilen değerlerle (.85 ve .83 sırasıyla) büyük bir benzerlik göstermektedir (Fraley vd., 2011). Ölçeğin test tekrar test çalışmaları ise İstanbul'da bulunan iki farklı anadolu lisesinde öğrenim görmekte olan 52 öğrenciye 14 gün arayla uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Test tekrar test korelasyonları kaçınma boyutu için, .83, kaygı boyutu için .81 olarak hesaplanmıştır ($p < .01$).

Son olarak YİYE-İY Yakın Arkadaş Formu'nun boyutları arasındaki korelasyon incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda kaçınma ve kaygı boyutları arasındaki korelasyon .23 olarak bulunmuştur.

4.2. ÇALIŞMA II: BAĞLANMA ve KİMLİK STATÜLERİ: TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARIN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

4.2.1. Ölçme ve Yapısal Model Analizleri

Bulguların bu bölümünde araştırma kapsamında incelenmiş olan iki farklı yapısal eşitlik modellemesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilecektir. Araştırma kapsamında incelenmiş olan ilk yapısal eşitlik modellemesi, bağlanma ile başarılı kimlik, kimlik karmaşası, moratoryum ve ipotekli kimlik statüsü olarak tanımlanan kimlik statüleri arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında oluşturulan ikinci modelde ise kimlik statülerinden biri olan başarılı kimlik statüsü modelin bağımsız değişkenlerinden biri olarak tercih edilmiş ve bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolü incelenmiştir.

Anderson ve Gerbing (1988), yapısal eşitlik modelleri analizlerinde yapısal model test edilmeden önce ölçme modelinin kabul edilebilir uyum değerler üretip üretmediğinin doğrulayıcı faktör analizi aracılığıyla incelenmesini önermektedir. Bu öneriden hareketle araştırma kapsamında kurulacak olan her iki yapısal eşitlik modellemesinde de sırasıyla gözlenen değişkenler belirlenmiş, ölçme modeli incelenmiş ve sonrasında da yapısal model test edilmiştir.

4.2.1.1. "Anneye kaygılı ve kaçınan bağlanma ile başarılı kimlik, ipotekli kimlik, kimlik karmaşası ve moratoryum olarak tanımlanan kimlik statülerinin tümü arasındaki ilişkiler temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmaktadır." Hipotezine Ait Bulgular

Araştırma kapsamında incelenmiş olan yapısal eşitlik modellemesine ait örtük değişkenlerden olan kaygılı ve kaçınan bağlanma boyutlarını temsil eden gözlenen değişkenler YİYE-İY Anne formunda yer alan ilgili maddelerdir. Temel psikolojik ihtiyaçların doyumuna ilişkin gözlenen değişkenler ise özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanmıştır. Yapısal modelin bir diğer bağımlı değişkeni olan başarılı kimlik, kimlik karmaşası, moratoryum ve ipotekli kimlik olarak tanımlanan kimlik statülerine ait gözlenen değişkenler ise EOM-EİS'in ilgili maddeleridir. Bağlanma stilleri, temel psikolojik ihtiyaçlar ve tanımlanan dört kimlik statüsü değişkenleri arasında kurulan yapısal modelde toplam 36 gözlenen değişken bulunmaktadır. Gözlenen değişkenlere ait ortalama, standart sapma ve değişkenler arası korelasyon değerlerine EK H'de yer alan tablo aracılığı ile ulaşılabilmektedir.

Araştırma kapsamında gözlenen değişkenlere ilişkin parametre değerlerinin yanı sıra modelde bulunan örtük değişkenler arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda modelde yer alan örtük değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçme modelinde yer alan örtük değişkenler ve her bir değişkenin ortalaması ($\bar{X}$) ve standart sapma (SS) değerlerine Tablo 4-25'te yer verilmiştir.

Tablo 4-25: Örtük Değişkenlerin $\bar{X}$, SS ve Aralarındaki İlişkiler

Değişken	$\bar{X}$	SS	Kaygılı	Kaçınan	TPI	Başarılı Kimlik	Moratoryum	Kimlik Karmaşası
Kaygılı	5.76	4.01	-					
Kaçınan	14.71	6.73	0.25**	-				
TPI	64.44	9.34	-0.14*	-0.25**	-			
Başarılı Kimlik	25.56	5.94	-0.05	-0.29**	0.36**	-		
Moratoryum	18.84	6.22	0.16*	0.10	-0.39**	-0.37**	-	
Kimlik Karmaşası	12.16	5.00	0.18**	0.22**	-0.50**	-0.42**	0.43**	-
İpotekli Kimlik	9.11	4.09	0.17**	-0.10	-0.10	-0.12	0.10	0.18

Not: $\bar{X}$: Ortalama, SS: Standart Sapma, Kaygılı: Kaygılı Bağlanma Stili, Kaçınan: Kaçınan Bağlanma Stili, TPI: Temel Psikolojik İhtiyaçlar, Başarılı Kimlik, Moratoryum, Kimlik Karmaşası, İpotekli Kimlik: Marcia tarafından tanımlanan Kimlik Statüsü *p<0.05, ** p<0.01, N=245

4.2.1.1.1. Tüm Grup Ölçme Modeli Testi

Anderson ve Gerbing (1988) tarafından önerilen iki aşamalı yaklaşım gereği gözlenen değişkenlere ilişkin ölçme modeli test edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda standardize edilmiş faktör yükleri (λ), t ve R² değerleri Tablo 4-26'da sunulmuştur.

Tablo 4-26: Tüm Grup Ölçme Modelinin λ , t ve R² Değerleri

Gözlenen Değişkenler	λ	t	R ²
YİYEA1	0.51	8.01	0.26
YİYEA2	0.84	15.42	0.71
YİYEA3	0.85	15.63	0.72
YİYEA4	0.42	6.42	0.17
YİYEA5	0.70	11.90	0.49
YİYEA6	0.59	9.49	0.34
YİYEA7	0.34	4.74	0.12
YİYEA8	0.67	15.12	0.45
YİYEA9	0.81	15.12	0.66
Yeterlik	0.64	10.36	0.41
Özerklik	0.70	11.66	0.49
İlişkiselik	0.89	15.72	0.79
K1	0.13	1.86	0.02
K3	0.19	2.68	0.04
K10	0.11	1.50	0.01
K11	0.80	12.95	0.64
K12	0.17	2.44	0.03
K20	0.82	13.37	0.68
K2	0.41	6.09	0.17
K4	0.82	13.50	0.68
K6	0.80	13.01	0.64
K21	0.43	6.34	0.18
K22	0.39	5.80	0.15
K23	0.34	5.05	0.12
K5	0.17	2.59	0.03
K9	0.24	3.59	0.06
K13	0.90	17.10	0.82
K17	0.25	3.86	0.07
K18	0.21	3.22	0.05
K19	0.90	17.03	0.81
K7	0.34	4.92	0.11
K8	0.70	11.26	0.49
K14	0.18	2.51	0.03
K15	0.31	4.42	0.10
K16	0.78	12.83	0.61
K24	0.35	5.03	0.12

Tablo 4-26’da sonuçları verilen ölçme modelinin test sonucu şekil EK-D’de yer almaktadır. Tüm grup ölçme modeli uyum istatistikleri ise Tablo 4-27’de yer almaktadır.

Tablo 4-27: Tüm Grup Ölçe Modelinin Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Değeri	Uyum
χ^2/sd	3.08	Kötü Uyum
RMSEA	0.09	Kabul Edilebilir Uyum
SRMR	0.11	Kötü Uyum
NFI	0.55	Kötü Uyum
CFI	0.65	Kötü Uyum
GFI	0.71	Kötü Uyum
AGFI	0.67	Kötü Uyum

Önerilen iki aşamalı yaklaşım gereği, yapılan DFA sonucunda elde edilen tüm grup ölçme modeli uyum istatistikleri incelendiğinde, uyum değerlerinin büyük bir çoğunluğunun kabul edilemeyen seviyede olduğu görülmüştür. Modele ait daha iyi uyum istatistikleri elde etmek amacıyla program tarafından önerilen çeşitli düzeltme önerileri incelenmiş ancak yapılması muhtemel olan düzeltme önerilerinin de tüm grup ölçme modeli uyum istatistiklerinde beklenen katkıyı sağlamayacağı görülmüştür. Dolayısıyla tüm grup ölçme modeline ait uyum değerlerinin çoğunun kötü uyum gösteriyor olması sebebiyle ilgili hipotezi test etmek amacıyla tasarlanmış olan yapısal model analizi yapılamamıştır.

Araştırmacılar tarafından tasarlanan ilk yapısal eşitlik modellemesinden olumlu sonuç alınamadığından dolayı, literatürde yer alan çalışma bazı sonuçlarından ve yukarıdaki modelde örtük değişkenlerin birbirleriyle ilişkilerini gösteren Tablo 4-25’deki verilerden hareketle bağlanma ve başarılı kimlik arasındaki ilişkinin temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanabileceği yönünde yeni bir hipotez oluşturulmuş ve bu hipotez doğrultusunda yeni bir yapısal eşitlik modellemesi kurulmuştur.

4.2.1.2. "Anneye kaygılı ve kaçınan bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkiler temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmaktadır." Hipotezine Ait Bulgular

Önerilen iki aşamalı yaklaşım gereği ilgili hipoteze ait istatistiksel işlemler yapılmadan önce araştırmanın gözlenen değişkenleri belirlenmiş, ölçme modeli doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiş ve son olarak da tasarlanmış olan ikinci yapısal model test edilmiştir. Araştırmanın örtük değişkenleri olan kaygılı ve kaçınan bağlanma stillerini temsil eden gözlenen değişkenler YİYE-İY Anne formunda yer alan ilgili maddelerdir. Temel psikolojik ihtiyaçların doyumuna ilişkin gözlenen değişkenler ise özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanmaktadır. Yapısal modelin bir diğer bağımlı değişkeni olan başarılı kimlik statüsünün gözlenen değişkenleri ise EOM'EİS'in ilgili maddeleridir. Bağlanma boyutları, temel psikolojik ihtiyaçlar ve başarılı kimlik statüsü değişkenleri arasında kurulan yapısal modelde toplam 18 gözlenen değişken bulunmaktadır. Gözlenen değişkenlere ait ortalama, standart sapma ve değişkenler arası korelasyon değerleri Tablo 4-28'de yer almaktadır.

Araştırma kapsamında gözlenen değişkenlere ilişkin parametre değerlerinin yanı sıra modelde bulunan örtük değişkenler arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda modelde yer alan örtük değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçme modelinde yer alan örtük değişkenler ve her bir değişkenin ortalaması ($\bar{X}$) ve standart sapma (SS) değerlerine Tablo 4-29'da yer verilmiştir.

Tablo 4-29: Örtük Değişkenlerin $\bar{X}$, SS ve Aralarındaki İlişkiler

Değişken	$\bar{X}$	SS	Kaygılı	Kaçınan	TPI	Başarılı Kimlik
Kaygılı	5.76	4.01	-			
Kaçınan	14.71	6.73	0.25**	-		
TPI	64.44	9.43	-0.14*	-0.25**	-	
Başarılı Kimlik	25.56	5.94	-0.05	-0.29**	0.37**	-

Not: X: Ortalama, SS: Standart Sapma, Kaygılı: Kaygılı Bağlanma Stili, Kaçınan: Kaçınan Bağlanma Stili, TPI: Temel Psikolojik İhtiyaçlar, Başarılı Kimlik: Başarılı Kimlik Statüsü *p<0.05, ** p<0.01, N=245

Tablo 4-28: Gözlenen Değişkenlerin X, SS ve Aralarındaki İlişkiler

	X	SS	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	A8	A9	Yet	Özer	İliş	K5	K9	K13	K17	K18	
YİYE1	1.7	0.9																		
YİYE2	2.9	1.6	.43**																	
YİYE3	2.7	1.4	.44**	.74**																
YİYE4	1.4	0.9	.42**	.27**	.33**															
YİYE5	2.7	1.8	.32**	.57**	.59**	.36**														
YİYE6	3.0	2.0	.32**	.50**	.44**	.23**	.48**													
YİYE7	1.6	1.3	.32**	.18**	.19**	.31**	.24**	.28**												
YİYE8	2.2	2.1	.09	-.003	.06	-.002	.12	.14*	.10											
YİYE9	1.9	1.8	.23**	.12*	.19**	.06	.14*	.17**	.32**	.54**										
Yet	21.4	3.6	-.11	-.15*	-.09	-.05	.17**	-.19**	-.09	-.05	-.13*									
Özer	16.1	2.3	-.20**	-.12	-.11	-.11	-.12	-.11	-.12	-.02	-.02	.50**								
İliş	26.9	4.9	-.11	-.19**	-.14*	-.06	.16*	-.21**	-.21**	-.05	-.13	.56**	.60**							
K5	4.5	1.5	-.07	-.13*	-.10	-.09	-.02	-.10	-.01	.10	.05	.02	.12	.08						
K9	4.2	1.6	-.12	-.06	-.10	-.06	-.06	-.18**	-.08	-.03	-.02	.33**	.27**	.33**	-.01					
K13	3.8	1.8	-.03	-.22**	-.23*	-.02	.14*	-.19**	-.02	-.08	-.09	.22**	.16*	.06	.15*	.21**				
K17	4.6	1.4	-.12	-.12	-.16*	-.17**	-.09	-.16**	-.11	.03	-.02	.14*	.21**	.18**	.38**	.18**	.23**			
K18	4.4	1.4	-.11	-.04	-.07	-.04	-.07	-.11	-.01	-.01	-.05	.31**	.19**	.34**	.16*	.60**	.15**	.26**		
K19	3.9	1.7	-.03	-.24**	-.25*	-.04	.14*	-.21**	-.07	-.005	-.06	.23**	.16*	.09	.15*	.17**	.82**	.21**	.17**	

Not: X: Ortalama, SS: Standart Sapma, Yet: Yeterlik, Özer: Özerklik, İliş: İlişkisellik, YİYE ve A: YİYE-İY Anne Formu Ölçek Maddeleri, K: EOM-EIS Başarılı Kimlik Statüsü Ölçek Maddeleri. *p<0.05, **p<0.01, N=245

4.2.1.2.1. Tüm Grup Ölçme Modeli Testi

Anderson ve Gerbing (1988) tarafından önerilen iki aşamalı yaklaşım gereği ilk olarak gözlenen değişkenlere ilişkin ölçme modeli test edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda standardize edilmiş faktör yükleri (λ), t ve R² değerleri Tablo 4-30'da sunulmuştur.

Tablo 4-30: Tüm Grup Ölçme Modelinin (λ), t ve R² Değerleri

Gözlenen Değişkenler	λ	t	R ²
YİYEA1	0.50	7.93	0.25
YİYEA2	0.84	15.41	0.71
YİYEA3	0.85	15.59	0.72
YİYEA4	0.42	6.38	0.17
YİYEA5	0.70	11.95	0.49
YİYEA6	0.59	9.52	0.35
YİYEA7	0.34	4.72	0.12
YİYEA8	0.67	15.16	0.45
YİYEA9	0.82	15.16	0.67
Yeterlik	0.69	10.95	0.48
Özerklik	0.74	11.81	0.55
İlişkiselik	0.82	13.28	0.68
K5	0.18	2.71	0.04
K9	0.23	3.50	0.06
K13	0.90	15.01	0.81
K17	0.26	3.95	0.07
K18	0.22	3.37	0.05
K19	0.90	14.98	0.81

Tablo 4-30'da sonuçları verilen ölçme modelinin test sonucu şekil EK-F'de yer almaktadır. Tüm grup ölçme modeli uyum istatistikleri ise Tablo 4-31'de yer almaktadır.

Tablo 4-31: Tüm Grup Ölçe Modelinin Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Değeri	Uyum
χ^2/sd	3.07	Kötü Uyum
RMSEA	0.09	Kabul Edilebilir Uyum
SRMR	0.09	Kabul Edilebilir Uyum
NFI	0.75	Kötü Uyum
CFI	0.82	Kötü Uyum
GFI	0.85	Kötü Uyum
AGFI	0.80	Kötü Uyum

Tüm grup ölçme modeline ait uyum değerleri incelendiğinde çoğunlukla kötü uyum gösteren sonuçların elde edildiği görülmüştür. Maddelere ait faktör yükleri, maddelerin t değerleri ve R² değerleri incelendiğinde ve son olarak da modele ait düzeltme indeksleri incelendiğinde, yapılacak olan bazı modifikasyonlar aracılığıyla yapısal modele ilişkin daha iyi uyum değerleri elde edilebileceği düşünülmüştür. Modelin düzeltme indeksleri üzerinde yapılan inceleme sonucunda önerilen düzeltmeler içerisinde Ki-kare değerinde en büyük farklılığı yaratacak olan düzeltmelerin K13 ile K19 ve YİYE2 VE YİYE3 maddelerinin hatalarının ilişkilendirilmesi sonucunda elde edileceği görülmüştür. Model için önerilen bu düzeltmelerin yapılabilmesi için bu madde çiftlerinin birbirlerine diğerlerine oranla daha fazla benziyor olması gerekmektedir. Bu noktada düzeltmeler için önerilen madde çiftlerinden ilki incelendiğinde, Başarılı Kimlik Statüsü'nü ölçmeyi amaçlayan K13 adlı maddenin "Kafamda oluşması bir hayli zamanımı aldı ama şimdi bir meslek olarak neyi istediğimi gerçekten biliyorum.", K19 adlı maddenin ise "Karar vermem uzun bir süre aldı ama şimdi bir meslek için hangi yönde hareket edeceğimi kesinlikle biliyorum." şeklinde olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi her iki maddenin de başarılı kimlik statüsünü meslek alt boyutu üzerinden ölçmeyi amaçlıyor olması, meslek konusunda alınan kararlara vurgu yapıyor olması ve maddelerin birbirleriyle anlam bakımından neredeyse aynı olması yapılacak olan bu düzeltmenin kuramsal olarak açıklanabilirliğini ve desteklendiğini kanıtlamaktadır. Bununla birlikte kurulan modelde Ki-kare değerinde büyük farklılık yaratacak olan 2. düzeltme önerisinde yer alan ve anneye kaçınan bağlanmayı ölçmeyi amaçlayan YİYE2 adlı maddenin "Sorunlarımı ve kaygılarımı genellikle annemle paylaşıyorum." şeklinde, YİYE3 adlı maddenin ise "Başımdan geçenler hakkında annemle konuşurum." şeklinde olduğu görülmektedir. Çalışmanın ilk bölümü olan ölçek uyarlama kısmında yer aldığı gibi yapısal eşitlik modelinin kurulma aşamasında da YİYE2 ve YİYE3 olarak adlandırılan her iki maddenin de aynı boyut içerisinde yer almasından ve anneye yapılan paylaşıma vurgu yapmasından hareketle bu maddelerin anlamsal olarak birbiriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu düzeltme önerisinin de teorik olarak desteklediği söylenebilir ve bu düzeltme önerisi de uygulanabilir. Yukarıdaki açıklamalar eşliğinde model için önerilen ve Ki-kare değerinde en büyük farklılığı yaratacak olan her iki düzeltme önerisi de teorik olarak desteklediği için ilgili maddelerin hataları ilişkilendirilmiştir. Yapılan

düzeltilmeler sonucunda ortaya çıkan standardize edilmiş faktör yükleri (λ), t ve R² değerleri Tablo 4-32’de sunulmuştur.

Tablo 4-32: Düzeltme Sonrası Tüm Grup Ölçme Modelinin λ , t ve R² Değerleri

Gözlenen Değişkenler	λ	t	R ²
YİYEA1	0.53	8.16	0.25
YİYEA2	0.75	12.12	0.71
YİYEA3	0.76	12.32	0.72
YİYEA4	0.46	6.94	0.17
YİYEA5	0.75	12.29	0.49
YİYEA6	0.63	10.00	0.35
YİYEA7	0.35	4.80	0.12
YİYEA8	0.67	15.09	0.45
YİYEA9	0.81	15.09	0.67
Yeterlik	0.69	11.11	0.48
Özerklik	0.72	11.69	0.55
İlişkiselik	0.84	13.96	0.68
K5	0.19	2.53	0.04
K9	0.70	10.09	0.06
K13	0.30	3.93	0.81
K17	0.37	5.18	0.07
K18	0.77	11.05	0.05
K19	0.30	3.95	0.81

Tablo 4-32’de sonuçları verilen ölçme modelinin test sonucu şekil EK-G’de yer almaktadır. Tüm grup ölçme modeli uyum istatistikleri ise Tablo 4-33’te yer almaktadır.

Tablo 4-33: Düzeltme Sonrası Tüm Grup Ölçe Modelinin Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Değeri	Uyum
χ^2/sd	1.97	İyi Uyum
RMSEA	0.06	Kabul Edilebilir Uyum
SRMR	0.07	Kabul Edilebilir Uyum
NFI	0.84	Kötü Uyum
CFI	0.91	Kabul Edilebilir Uyum
GFI	0.90	Kabul Edilebilir Uyum
AGFI	0.86	Kabul Edilebilir Uyum

Tablo 4-33’te sunulan düzeltme sonrası tüm grup ölçme modeli uyum istatistikleri incelendiğinde modelin kabul edilebilir uyum değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Buradan hareketle bu aşamadan sonra yapılacak olan istatistiksel analizlerde Başarılı Kimlik Statüsü’nü ölçmeyi amaçlayan K13 ile K19 şeklinde

adlandırılan maddeler ile anneye kaçınan bağlanmayı ölçmeyi amaçlayan YİYE2 ile YİYE3 şeklinde adlandırılan maddelerinin hataları ilişkilendirilecektir.

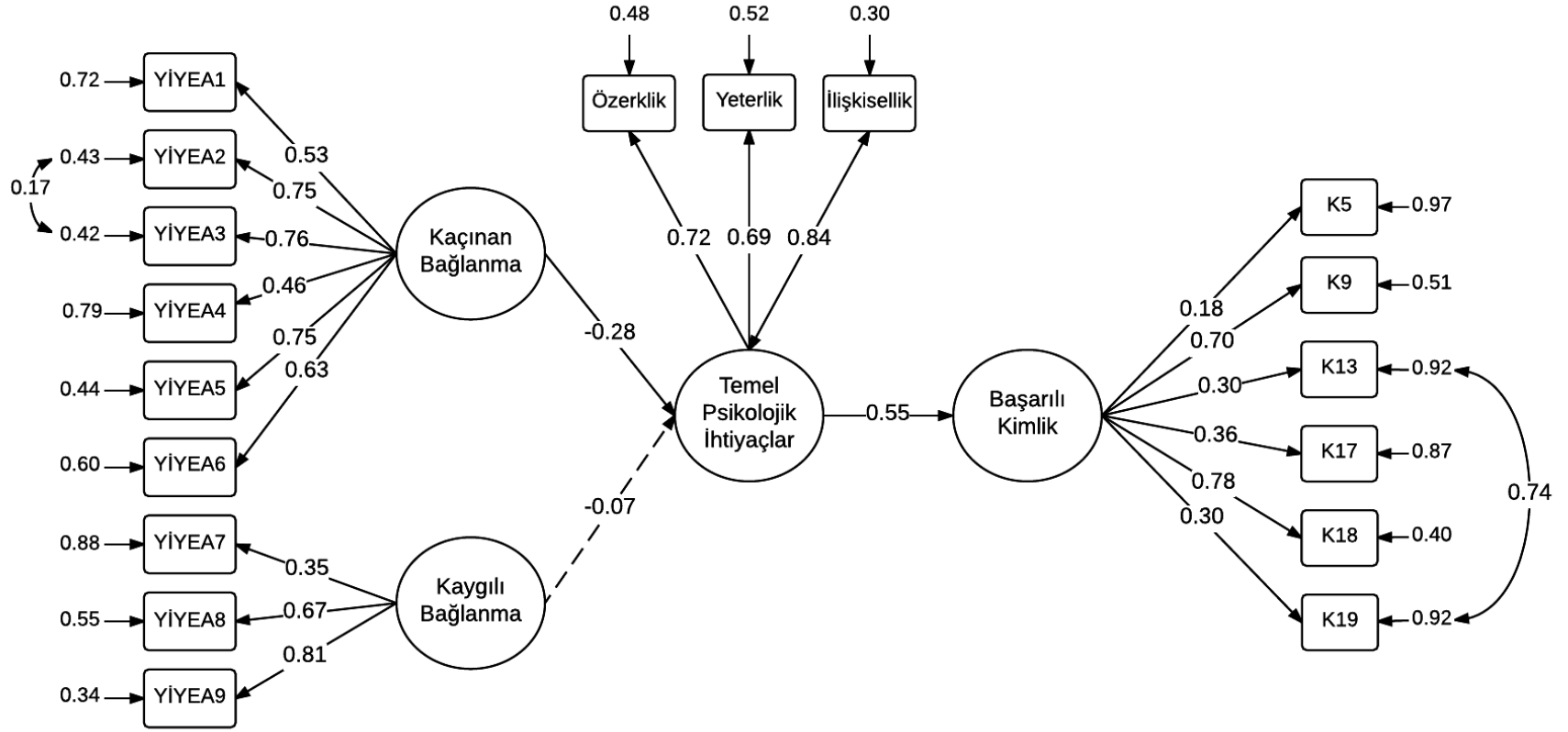
Yapılan düzeltmeler sonucunda elde edilen tüm grup ölçme modeli uyum istatistikleri incelendiğinde gözlenen değişkenlerin örtük değişkenleri ölçmeyi amaçlayan güvenilir değişkenler olduğu görülmektedir. Gözlenen değişkenler ve örtük değişkenler arasındaki ilişkilerin yeterli seviyede olmasından hareket ederek istatistiksel analizlerin ikinci aşaması olan yapısal eşitlik modelin test edilmesine geçilmiştir.

4.2.1.2.2. Tüm Grup YEM Testi

Araştırmanın bu aşamasında istatistiksel analizlerin ikinci aşaması olan yapısal model test edilmiştir. Test edilen tüm grup yapısal eşitlik modeli testi Şekil 4-8'de yer almaktadır. Yapılan analizler sonucunda YEM'e ilişkin ulaşılan faktör yükleri (λ), t ve R² değerleri Tablo 4-34'te yer almaktadır. Ayrıca önerilen YEM'e ait uyum istatistikleri de Tablo 4-35'teki gibidir.

Tablo 4-34: YEM'in λ , t ve R² Değerleri

Boyutlar/Maddeler	λ	t	R ²
<i>Kaçınma</i>			
YİYE1	0.53	8.14	0.28
YİYE2	0.75	12.16	0.57
YİYE3	0.76	12.31	0.58
YİYE4	0.46	6.91	0.21
YİYE5	0.75	12.32	0.56
YİYE6	0.63	9.98	0.40
<i>Kaygı</i>			
YİYE7	0.35	4.79	0.12
YİYE8	0.67	15.10	0.45
YİYE9	0.81	15.10	0.66
<i>TPI</i>			
Özerklik	0.72	10.16	0.52
İlişkiselik	0.84	0.00	0.70
Yeterlik	0.69	9.85	0.48
<i>Başarılı Kimlik</i>			
K5	0.18	0.00	0.04
K9	0.70	2.40	0.49
K13	0.30	2.08	0.08
K17	0.36	2.22	0.13
K18	0.78	2.40	0.60
K19	0.30	2.08	0.08

Şekil 4-8: Yapısal Model

Tablo 4-35: YEM'e Ait Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Değeri	Uyum
χ^2/sd	1.94	İyi Uyum
RMSEA	0.06	Kabul Edilebilir Uyum
SRMR	0.08	Kabul Edilebilir Uyum
NFI	0.84	Kötü Uyum
CFI	0.91	Kabul Edilebilir Uyum
GFI	0.90	Kabul Edilebilir Uyum
AGFI	0.86	Kabul Edilebilir Uyum

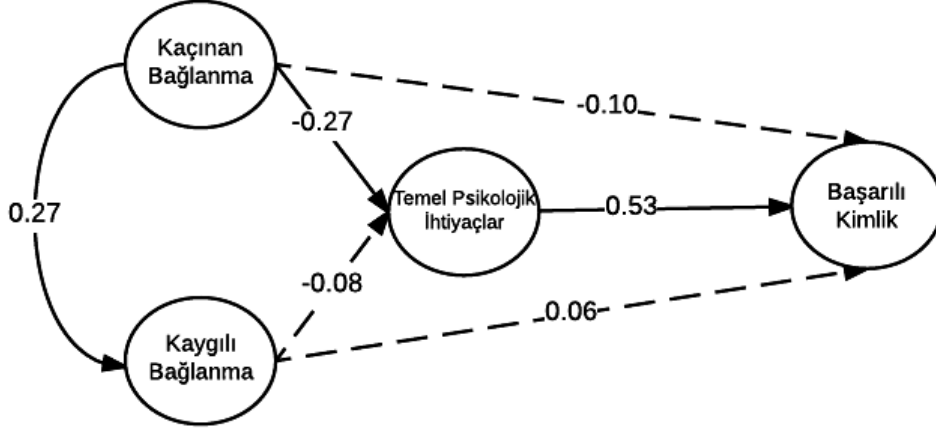
Önerilen yapısal eşitlik modeline ait uyum istatistikleri incelendiğinde genel olarak iyi uyum değerlerine ulaşıldığı görülmektedir. Raporlaştırılan uyum istatistikleri içerisinde sadece CFI değeri 0.95'ten küçük bir değer almıştır fakat bazı araştırmacılar (Marsh, Hau ve Wen, 2004) CFI değerinin .90'dan büyük olmasının ya da .90'a yakın olmasının da model için yeterli olabileceğini ifade etmektedir. Bu noktadan hareketle model uyumu için çoğu araştırmacı tarafından kabul edilen temel belirleyicilerin iyi ve kabul edilebilir uyum değerleri üretmiş olması, modelin kabul edilebilir bir model olduğunu göstermektedir. YEM sonucunda elde edilen yapısal eşitlikler ve çoklu belirlilik katsayısını ifade eden R^2 değeri Tablo 4-36'da sunulmaktadır.

Tablo 4-36: Yapısal Eşitlikler ve R^2 değerleri

Yapısal İlişkiler	Standartlaştırılmış Yükler	t-değerleri
Kaçınma $\longrightarrow$ TPİ	- 0.28	- 3.49
Kaygılı $\longrightarrow$ TPİ	- 0.07	- 0.83
TPİ $\longrightarrow$ Başarılı Kimlik	0.55	2.32
Yapısal Eşitlikler	R^2	
TPİ= -0.28*Kaçınma - 0.07*Kaygılı	0.10	
Başarılı Kimlik= 0.55*TPİ	0.31	

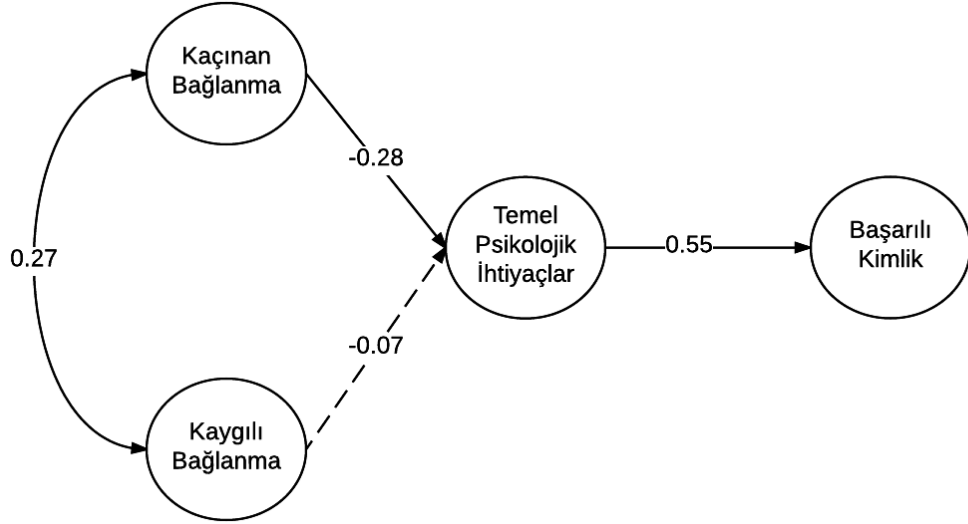
Kaçınma bağımsız örtük değişkeniyle TPİ aracı bağımlı örtük değişkeni arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (-0.28). Bu değer Kaçınma değişkenindeki bir puanlık artışın TPİ değişkeninde 0.28 puanlık azalmaya ya da Kaçınma değişkenindeki bir puanlık azalışın TPİ değişkeninde 0.29 puanlık artışa neden olacağını ifade etmektedir. Bir diğer bağımsız örtük değişken olan Kaygılı ile TPİ bağımlı örtük değişkeni arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir (-0.07). TPİ aracı örtük değişkeni ile Başarılı Kimlik Statüsü bağımlı örtük değişkeni arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (0.55). Bağımsız örtük değişken kaçınan ve kaygılı bağlanmanın her

ikisinin de aracı örtük değişken olan TPİ'nin %10'unu açıkladığı ve aynı zamanda da TPİ aracı örtük değişkeninin de başarılı kimlik statüsü değişkenini %31'ini açıkladığı 0.05 anlamlılık seviyesinde belirlenmiştir.

Şekil 4-9: Aracılık İlişisini Test Eden Model

Ayrıca söz konusu modele ve bu modelde yansıtılan temel aracılık hipotezlerimize daha fazla kanıt elde edebilmek amacıyla Şimşek (2007)'nin önerisi ile modelin ilk aşamalarında yer almayan yollar modele eklenerek bu yolların modelin uyum iyiliği değerlerine olan katkısı incelenmiştir. Bu amaçla YEM'de yer alan kaçınan bağlanma ve kaygılı bağlanma değişkeninden en uçta yer alan başarılı kimlik değişkenine iki farklı yol tanımlanmıştır. Yapılan analiz sonucunda Şekil 4-9'da da görüldüğü gibi eklenen bu yolların modelin uyum iyiliği değerlerine az da olsa olumsuz yönde etkilediği görülmektedir ($\chi^2/sd=1.97$; RMSEA=0.063; SRMR=0.079, CFI=0.91; GFI=0.90; AGFI=0.86). Bununla birlikte eklenen her iki yolun standardize edilmiş değerleri incelendiğinde kaçınan bağlanmadan başarılı kimliğe giden yol için -.10, kaygılı bağlanmadan başarılı kimliğe giden yol için -.06 olduğu görülmektedir. Her iki yolun da standardize edilmiş değerlerinin düşük olması ve yollara ait t-değerlerinin ($t=-1.12$, $t=0.64$, sırasıyla) de anlamsız olmasından dolayı tanımlanan her iki yolun da istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ve modelde tutulmaması gerektiği kanıtlanmıştır. Tüm bu sonuçlar ışığında bağlanma ve başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolü kaçınan bağlanma için doğrulandığı, kaygılı bağlanma için ise doğrulanmadığı biçiminde tanımlanan modelin desteklendiği söylenebilir.

Şekil 4-10: Yapısal Model - Örtük Değişkenler

Özetle, yapısal model kapsamında anneye kaçınan bağlanmadan temel psikolojik ihtiyaçlara giden yol anlamlı bulunmuş iken ($\beta=-0.28$; $t=-3.49$; $p.<0.05$), Kaygılı bağlanmadan temel psikolojik ihtiyaçlara giden yol anlamlı bulunmamıştır ($\beta=-0.07$; $t=-0.83$; $p.<0.05$). Temel psikolojik ihtiyaçlardan başarılı kimlik statüsüne giden yolun ise anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($\beta=0.55$; $t=2.32$; $p.<0.05$). Şekil 4-10'da yer aldığı gibi araştırmanın örneklemini dahilinde anneye kaçınan bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişki temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmaktayken anneye kaygılı bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkide ise temel psikolojik ihtiyaçların aracılık ilişkisi görülmemektedir.

BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı doğrultusunda test edilen hipotezlere ait sonuçlar literatürde yer alan araştırma bulgularından hareketle tartışılmıştır. Sonrasında ise bu konuda çalışmak isteyen araştırmacılara ve alandaki uygulayıcılara yönelik olarak hazırlanmış birtakım önerilere yer verilmiştir.

5.1. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma kapsamında oluşturulmuş olan tüm hipotezlere ait bulgular, ilgili literatür ve araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde tartışılmıştır.

5.1.1. "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları Anne, Baba, Romantik Partner ve Yakın Arkadaş formları ergenler için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır." Hipotezine Ait Bulguların Tartışılması

Araştırma çerçevesinde YİYE-İY adlı ölçme aracının ergen örnekleme için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olup olmadığını test eden ilk hipoteze ait AFA bulguları, YİYE-İY'nin anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarının tanımlanan örneklem kapsamında tam anlamıyla geçerli bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte YİYE-İY'nin anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarına ait DFA bulguları incelendiğinde ise ölçeğin baba formu dışında kalan üç formun tanımlanan örneklem kapsamında yeterli uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu görülmüştür. DFA sonucunda sadece YİYE-İY Baba formuna ait bazı uyum iyiliği değerlerinin görece daha düşük düzeyde değerlere sahip olduğu görülmüştür. Ölçeğin yapı geçerliği çalışmalarının yanında YİYE-İY Anne ve baba formunun benzer ölçek geçerliği EABE kullanılarak test edilmiştir. Beklenildiği gibi benzer ölçek geçerliği kapsamında elde edilen sonuçlarda hem anneye hem de babaya kaçınan ve kaygılı bağlanma ile anneye ve babaya güvenli bağlanma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür. YİYE-İY'nin geçerlik çalışmalarına ilişkin bulgulara ek olarak, dört formun güvenilirliğini incelemek için iç tutarlık katsayıları ve test-tekrar test güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Analizler sonucunda ölçeğe ait formlara ilişkin güvenilirlik değerlerinin 4 ayrı form için de kabul edilir derecede yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan güvenilirlik çalışmaları kapsamında YİYE-İY anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarına ait iç

tutarlık katsayılarının kaçınma boyutu için .77 ile .88 arasında değiştiği, kaygı boyutu için ise .64 ile .83 arasında değiştiği bununla birlikte her form için hesaplanan test-tekrar test katsayıları incelendiğinde ise tüm formlara ait değerlerin kaçınma boyutu için .74 ile .88 arasında değişim gösterdiği, kaygı boyutu için ise .78 ile .86 arasında değişim gösterdiği görülmektedir. YİYE-İY'nin tüm formlarının yüksek düzeyde iç tutarlığa ve test-tekrar test güvenilirliğine sahip olmasının ölçeğin güvenilirliğini destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Bu bulgular ışığında YİYE-İY'nin Türkçe formunun ergenlik döneminde anneye, babaya, romantik partnere ve yakın arkadaşına bağlanmayı ölçmek için kullanılabileceği söylenebilir. Dolayısıyla elde edilen bulgular araştırma kapsamında test edilen ilk hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

Ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin sonuçları değerlendirmek amacıyla literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde orijinali ABD'de (Fraley vd., 2011) geliştirilmiş bir ölçüm aracı olan YİYE-İY'nin Portekizce (Moreira vd., 2015), İtalyanca (Hünefeldt vd., 2013) ve Danca (Donbaek ve Elklit, 2014) uyarlamalarının bulunduğu ve bu kültürlerin bir bölümünde yetişkin örnekleminde, bir bölümünde ise ergen örnekleminde geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Belirtilen kültürlerde yapılan geçerlik çalışmalarında kullanılan yöntemlerin birbirinden farklılaştığı görülmektedir. Çalışmaların bir bölümü (Hünefeldt vd., 2013; Donbaek ve Elklit, 2014) ölçeğin geçerlik çalışması kapsamında sadece AFA kullanmayı tercih etmekteyken, bir diğer bölümü (Moreira vd., 2015) ise sadece DFA kullanmayı tercih etmiştir. YİYE-İY Türkçe formunun ergen örnekleminde uyarlanmasının amaçlandığı bu çalışma kapsamında hem AFA hem de DFA kullanılmıştır ve çalışmaya ait bulgular yorumlanırken her iki yöntemin sonuçlarından hareket edilmiştir.

YİYE-İY'nin ABD yetişkin örneklemindeki ölçek geliştirme çalışması kapsamında yapılan AFA sonuçları incelendiğinde ölçeğin anne, baba ve yakın arkadaş formlarına ait faktör yüklerinin ölçeğin Türkçe uyarlamasının yapıldığı bu çalışmadaki AFA sonucunda ortaya çıkan faktör yükleriyle benzer değerlere sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Türk ergen örnekleminde yapılan AFA sonucunda YİYE-İY Romantik Partner formuna ait faktör yüklerinde ortaya çıkan değerlerin orijinal çalışmadaki faktör yüklerine oranla daha yüksek olduğu da

görülmektedir (Fraley vd., 2011). Bir başka uyarlama çalışması olan ve YİYE-İY'nin anne, baba ve yakın arkadaş formlarının Danimarkalı ergenler için geçerli bir ölçüm aracı olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan çalışma kapsamında da AFA kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin anne formuna ait faktör yüklerinin bu araştırmada yapılan analizler sonucunda elde edilen değerlerle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ayrıca bu çalışma kapsamında YİYE-İY Baba ve Yakın Arkadaş formlarının ergen örnekleminde yapılan uyarlama çalışması sonucunda ortaya çıkan faktör yüklerinin Danimarkalı ergenler için yapılan çalışma sonucunda ortaya çıkan değerlere oranla daha yüksek olduğu da görülmektedir (Donbaek ve Elklit, 2013).

Daha önceden de belirtildiği gibi farklı kültürlerde yapılan uyarlama çalışmalarının bir bölümünde AFA tercih edilmekteyken bazı kültürlerde yapılan çalışma sonuçlarında ise sadece DFA kullanılmıştır. Moreira ve diğerleri (2015) tarafından Portekizli yetişkin örneklemindeki uyarlama çalışması kapsamındaki DFA sonuçları incelendiğinde, ölçeğe ait formlarda yer alan 1. ve 4. madde, 2. ve 3. madde ve 5. ve 6. madde çiftlerine ait hatalarının birbirleriyle ilişkilendirildiği görülmüştür. Nitekim YİYE-İY'nin ergenler için uyarlamasının yapıldığı bu çalışmada da ölçeğin anne ve baba formları için 2. ve 3. madde çiftine ait hatalar, romantik partner formu için ise 5. ve 6. madde çiftine ait hatalar ilişkilendirilmiştir. Hem Türkiye hem de Portekiz'deki çalışmada yapılan DFA'lar kapsamında aynı madde çiftlerine ilişkin düzeltmelerin yapılmış olması, yapılan düzeltmelerin kabul edilebilir olduğunu göstermekte ve belirtilen maddelerin diğer maddelere oranla birbirine daha fazla benzediğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında YİYE-İY'nin Portekizli yetişkinler ile yapılan uyarlama çalışması sonucunda ortaya çıkan faktör yükleri incelendiğinde YİYE-İY anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarına ait değerlerin Türkçe versiyonuna ait faktör yükleriyle büyük oranda benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bundan farklı olarak Portekizli yetişkinlerle yapılan uyarlama çalışmasında, yapılan düzeltmelerden sonra, elde edilen uyum iyiliği değerleri incelendiğinde ölçeğe ait dört formun da kabul edilebilir uyumu ve iyi uyumu gösteren değerlere sahip olduğu görülmektedir. Ancak Türk ergen örnekleminde yapılan uyarlama çalışması incelendiğinde ise ölçeğin anne, romantik partner ve yakın arkadaş formlarının kabul edilebilir ve iyi uyum değerine sahip olduğu görülmekte, baba formunun ise yeterli uyum değerlerine sahip olmadığı

görülmektedir. Bu farklılığın sebebi olarak her iki çalışmada kullanılan örnekleme ait özelliklerin farklı olması gösterilebilir. Nitekim ölçme aracının Portekizce uyarlanmasında ölçeğin orijinal formunun ölçmeyi amaçladığı örneklem grubu olan yetişkinler tercih edilmişken, Türk kültürüne uyarlama çalışmasında ise literatürdeki ihtiyacı karşılamak amacıyla ergen örnekleme tercih edilmiştir. Bu farklılığa ek olarak, her ne kadar bağlanma kuramı temelinde yapılan ilk çalışmaların kültürü dikkate alamadan, bağlanmayı batılı değerler ve anlamlarla yüklü bir olgu olarak incelediği görülse de, bu konuda yapılan ardıl çalışmalar bağlanmanın kültürel rengi olan bir çalışma alanı olduğunu ortaya koymuş ve bağlanma davranışlarının anlamının kültürden kültüre farklılaşabileceğini göstermiştir (Rothbaum vd., 2000; Kağıtçıbaşı, 2012). Dolayısıyla Türkiye’de yaşamakta olan bireylerin benlik gelişiminde özerklik yerine özerk ilişkisel yapının belirleyici olduğu dikkate alındığında (Kağıtçıbaşı, 2012), Türkiye gibi toplulukçu yönü ağır basan toplumlarda çoğunlukla batılı değerler ve anlamlarla yüklü olan bağlanma konusunun ölçümünde bazı sıkıntıların ortaya çıkması deneyimlenen (Günaydın vd., 2005; Kocayörük, 2010) ve beklenen bir durum olarak yorumlanabilir. Bu sıkıntıları ortadan kaldırmak amacıyla daha sonra yapılacak olan ölçek uyarlama ya da geliştirme çalışmalarında bağlanma konusunda kültüre özgü olan ancak dış kaynakların içermediği temel konuların nitel yöntemler aracılığıyla keşfedilmesi ve keşfedilen konulardan oluşturulan ölçek maddelerinin de uyarlama çalışmasına dâhil edilmesi önerilmektedir (Derya Güngör, kişisel görüşme, Ekim 2014).

YİYE-İY adlı ölçme aracının Türkçe uyarlaması için yapılan çalışma sonucunda ergen örnekleme için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olup olmadığını test eden ilk hipoteze ait AFA ve DFA bulguları YİYE-İY'nin anne, baba, romantik partner ve yakın arkadaş formlarının tanımlanan örneklem kapsamında tam anlamıyla geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucunu göstermektedir. Ancak YİYE-İY'nin baba formuna ait DFA bulguları incelendiğinde ise bu formun tanımlanan örneklem kapsamında bazı uyum iyiliği değerlerinden (RMSEA=0.10 ve SRMR=0.13) görece daha düşük düzeyde değerlere sahip olduğu görülmüştür. Bu noktada bağlanmayı iletişim, güven ve yabancılaşma alt boyutlarıyla ölçmeyi amaçlayan ve son dönemde Türkçe uyarlaması Kocayörük (2010) tarafından tamamlanmış olan ABABE'nin anne, baba ve akran formlarına ait uyum iyiliği değerleri incelendiğinde de baba formunun uyum iyiliği değerlerinin anne ve akran

formunun uyum iyiliği değerlerine göre görece daha düşük ancak kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir. Her iki ölçme aracında da baba formuna ait değerlerin diğer formlara göre daha düşük uyum iyiliği değerlerine sahip olması babanın anneye oranla çocuklarla daha az zaman geçiriyor olması (Montemayor ve Brownlee, 1987), çocuklar hakkında da daha az bilgi sahibi olması (Youniss ve Ketterlinus, 1987) ve Türk toplumunda babaların genellikle kural koyucu ve otorite figürü olarak tanımlanması (Sunar, 2002; Demir, 2007) sebebiyle ortaya çıkan mesafeli ilişkilerin varlığı olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte araştırma kapsamında tamamlanan AFA ve DFA sonuçları incelendiğinde, her iki analiz türünde de ölçeğe ilişkin en yüksek faktör yüklerinin ve uyum değerlerinin anne ve romantik partner formuna ait olduğu görülmektedir. Anne formuna ait değerlerinin, geleneksel olarak annenin birincil bağlanma figürü olarak tanımlanması (Günaydın vd., 2005) nedeniyle beklenen bir durum olduğu yorumu yapılabilir. Ancak genellikle ileri ergenlik döneminin temel konusu olarak incelenen ve bu sebeple de orta ergenlik döneminde romantik bağlanmayı inceleyen çok az sayıda araştırma bulunmasına rağmen romantik partner formuna ait faktör yüklerinin ve uyum iyiliği değerlerinin yüksek olması romantik partnerlerin orta ergenlik döneminde de önemli bir bağlanma figürü olabileceğini göstermektedir.

Yakın ilişkileri anlama konusunda değerli bilgiler sağlayan bağlanmanın ölçümü konusunda çok fazla sayıda bakış açısı ya da kuramsal temel bulunsun da, son dönemde araştırmacıların çoğu kategori düzeyindeki ölçümlerden ziyade, YİYE-İY'nin ölçtüğü gibi, boyut düzeyindeki ölçümleri kullanmayı tercih etmektedir. Nitekim birçok araştırma sonucu da (Sümer ve Güngör, 1999; Sümer, 2006; Fraley vd., 2011) bağlanma stilleri yerine temel boyutların ölçülmesinin daha geçerli ve avantajlı bir yöntem olduğunu göstermektedir. Bağlanmada temel süreçlerin, YİYE-İY'nin ölçmeyi amaçladığı gibi, kaygı ve kaçınma boyutlarıyla temsil edildiğini gösteren araştırma bulgularının bulunması (Brennan vd., 1998; Sümer, 2006), YİYE-İY'nin, ilişkisel bağlamda insan ilişkilerine odaklanıyor olması, bağlanmayı dört farklı bireyle olan ilişkiler çerçevesinde inceliyor olması ve bağlanma konusundaki birçok ölçme aracına göre daha kısa ve ekonomik olması (Fraley vd., 2011) gibi avantajlarından dolayı araştırma kapsamında ergen bağlanmasını ölçmek için Türkçe uyarlaması yapılan YİYE-İY'nin ülke literatürüne katkı sağlayacağı söylenebilir. Bununla birlikte orijinal formu yetişkin bağlanmasını ölçmeyi amaçlayan bu ölçme

aracının Türkçe uyarlamasının ergenler dâhilinde yapılmış olmasının da ergenlik döneminde bağlanma örüntülerinin incelenmesi konusunda da alanda var olan eksikliği giderme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir.

YİYE-İY'nin iki faktörlü yapısının anne, romantik partner ve yakın arkadaş formları için hem AFA hem de DFA sonucunda tam anlamıyla doğrulanmış olmasına, baba formunun ise AFA sonucunda doğrulanmış olmasına ve aynı zamanda ölçme aracına ait tüm formların yüksek düzeyde iç tutarlığa ve test-tekrar test güvenilirliğine sahip olmasına rağmen bu çalışmanın her çalışmada olduğu gibi bazı kısıtlılıkları bulunmaktadır. Bu kısıtlılıklardan en önemlisi katılımcılarının büyük çoğunluğunun yüksek eğitim düzeyine sahip olan, orta ve üst sosyo-ekonomik düzey grubunda bulunan ve İstanbul'da yaşayan ailelerden gelmiş olmalarıdır. Ancak tüm bu sınırlılıklara rağmen ergenlik döneminde bağlanmayı farklı ilişkiler kapsamında inceleyen bir ölçme aracının Türkçe'ye kazandırılmış olması, ergenlik döneminde bağlanmanın işleyişini anlamak açısından büyük bir önem arz etmektedir. Gelecek çalışmalarda, bu araştırmaya ait bulguların farklı örneklemeler dâhilinde de araştırılmalıdır.

5.1.2. "Kaçınan ve Kaygılı Bağlanma ile Kimlik Statüleri Arasındaki İlişki Temel Psikolojik İhtiyaçlar Aracılığıyla Sağlanmaktadır." Hipotezine Ait Bulguların Tartışılması

Araştırma kapsamında kaçınan ve kaygılı bağlanma ile başarılı kimlik, ipotekli kimlik, kimlik karmaşası ve moratoryum olarak tanımlanan kimlik statüleri arasındaki ilişkinin bir bütün olarak özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması aracılığıyla sağlandığını test etmeyi amaçlayan ikinci hipotez doğrulanmamıştır. Araştırma kapsamında kurulan ikinci hipoteze ait yapısal model çeşitli nedenlerden dolayı test edilememiştir. Yapılan bu çalışmada kurulması planlanan yapısal eşitlik modellemesinin ilk kez ortaya atılan bir model olmasından dolayı (Şimşek, 2007), kurulması planlanan model iki aşamalı yaklaşım kullanılarak test edilmek istenmiştir (Anderson ve Gerbing, 1988). Bu amaçla kurulması planlanan yapısal model test edilmeden önce ölçme modelinin kabul edilebilir ya da iyi uyumu gösteren değerler üretip üretmediği DFA kullanılarak test edilmiştir. Söz konusu ölçme modeline ilişkin DFA sonuçları incelendiğinde bu modelin yeterli uyum iyiliği değerlerine sahip olmadığı ve bu

sebeple modelin bu haliyle kabul edilebilir olmadığı görülmüştür. Ölçme modeline ait yeterli uyum iyiliği değerlerine ulaşmak amacıyla, program tarafından önerilen gerekli düzeltmelerin neler olabileceği incelenmiş ve yapılması önerilen düzeltmelerin de uyum iyiliği değerlerine katkı sağlayamadığı görülmüştür. Şimşek (2007)'in de belirttiği gibi ölçme modeli doğrulanmadan önerilen yapısal modeli test etmenin, yapısal modelin hiçbir durumda ölçme modelinden daha iyi sonuçlar üretmeyeceği bilindiğinden dolayı, çok anlamlı olmayacağı düşünülmüş ve çalışma kapsamında önerilen yapısal modelin test aşamasına geçilmeden reddedilmesine karar verilmiştir.

Araştırma kapsamında test edilen ölçme modeline ilişkin yeterli uyum iyiliği değerlerine ulaşamamasının nedenleri hakkında düşünüldüğünde kimlik statüleri yaklaşımının, Erikson'a ait özgün kimlik kavramının yapısal yönünü tam olarak açıklayamıyor olması ya da eksik bir biçimde temsil etmesi (van Hoof, 1999; Berzonsky ve Adams, 1999), kimlik statülerinin kültürler arası geçerliğinin yetersiz olması ve özellikle de kimlik gelişimine etki eden sosyal etkenleri göz ardı ediyor olması (Cote ve Levine, 1988; Akt., Demir, 2010) ve bu etkenlere bağlı olarak da kimlik statülerinin ölçümünde karşılaşılan sıkıntılardan kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim, ergenlik döneminde kimlik statülerini belirlemek amacıyla kullanılan ve Grotevant ve Adams (1984) tarafından geliştirilen EOM-EİS'e ait maddelerin bu çalışmadaki faktör yükleri incelendiğinde de başta kimlik karmaşası statüsünü ölçmeyi amaçlayan maddeler olmak üzere, birçok maddenin oldukça düşük (.30 dan düşük) faktör yüklerine sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla EOM-EİS'e ait maddelerin ait faktör yüklerine ilişkin olarak ortaya çıkan bu durumun da test edilen ölçme modeline ait uyum iyiliği değerlerini olumsuz yönde etkilediği düşünülebilir.

Kısacası daha önceden birçok araştırmacı tarafından kimlik statüleri yaklaşımına ilişkin getirilen eleştiriler doğrultusunda tanımlanan sınırlılıkların ve kimlik statülerini ölçmek amacıyla kullanılan EOM-EİS'e ilişkin olarak ortaya çıkan birtakım sınırlılıkların araştırma kapsamında kurulması planlanan yapısal modelin yeterli uyum iyiliği değerlerine sahip olmasını olumsuz yönde etkilediği düşünülebilir. Dolayısıyla bu model kapsamında ardıl çalışmalar için kimlik gelişimine ilişkin olarak ortaya atılmış yeni kavramsallaştırmalardan hareket ederek geliştirilmiş olan farklı ölçme araçlarının (Utrecht Kimlik Bağlanma Ölçeği:

Crocetti, Rubini ve Meeus, 2008, Morsünbül vd., 2014; Ego Kimlik Süreci Ölçeği: Balisteri, Busch-Rossnagel ve Geisinger, 1995, Morsünbül ve Atak, 2013; Kimlik İşlevleri Ölçeği: Serafini ve Adams, 2002, Demir, 2011) kullanılması önerilmektedir.

5.1.3. "Anneye Kaçınan ve Kaygılı Bağlanma ile Başarılı Kimlik Statüsü Arasındaki İlişki Temel Psikolojik İhtiyaçlar Aracılığıyla Sağlanmaktadır." Hipotezine Ait Bulguların Tartışılması

Araştırma kapsamında sinan ve "Anneye kaçınan ve kaygılı bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişki temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmaktadır." biçiminde tanımlanan üçüncü hipotez kısmen doğrulanmıştır. Ergenlerde anneye kaçınan bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkinin temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması aracılığıyla sağlandığı görülmekteyken anneye kaygılı bağlanma ve başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının aracı rolünün olmadığı görülmektedir.

Araştırma sonuçları kaçınan bağlanma açısından incelendiğinde başkalarıyla ilişki kurmada isteksizlik, kurulan ilişkilerde yakınlıktan ve bağlılıktan rahatsız olma, başkalarına kendini açmada ve güvenmede sıkıntı çekme gibi özelliklere sahip olduğu ifade edilen kaçınan bağlanan ergenlerin (Brennan, Clark ve Shaver, 1998; Fraley vd., 2011) özerklik, yeterlik ve ilişkisellik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçlarının daha az karşılandığı görülmektedir. Kaçınan bağlanan ergenler, kaygılı bağlanan ergenlere göre temel psikolojik ihtiyaçları hakkında daha yüksek düzeyde farkındalığa sahip oldukları için (Wei vd., 2005) onlara oranla daha fazla özerklik ve yeterlik ihtiyacı içerisinde olabilirler. Nitekim ihtiyaçların yüksek olduğunun bilinmesi ve hissedilmesi bu ihtiyaçların karşılanmasını azaltan etkenler arasında yer alabilir. Bununla birlikte her ne kadar bu dönemde ebeveynlerden akrana doğru bir yönelim olsa da ergenler özellikle hayatları hakkında önemli kararlar alırken ebeveynlerine daha bağımlıdırlar (Allen ve Land, 1999) ve bu sebeple de kaçınan bağlanan ergenler kendilerini yeterince özerk hissedemiyor olabilirler. Ayrıca kaçınan bağlanan ergenlerin hem anneye hem de akranlarıyla daha az ilişki kurması veya kurulan ilişkilerde ise daha mesafeli ve soğuk davranması (Brennan, Clark ve Shaver, 1998; Fraley vd., 2011) sebebiyle yakınlık, özerklik ve yeterlik ihtiyaçlarının daha az karşılandığı ve bu sebeple de kendisiyle ilgili kararlar alırken de zorlandığı, amaç hedef oluşturmakta güçlük çektiği ve dolayısıyla da başarılı kimlik statüsü için

önemli boyutlar olarak sıralanan arkadaş ilişkileri, meslek vb. konular hakkında net yanıtlar veremediği ya da kararlar alamadığı yorumu yapılabilir. Bu yorumu destekleyen bir biçimde Benson, Harris ve Rogers (1992) güvensiz bağlanan ergenlere oranla güvenli bağlananların, dengeli bağlanımlar geliştirmelerine olanak tanıyan çevreye dönük ve içe dönük keşiflerin zorluklarıyla, daha fazla yüzleşebildiklerini ve ilgili alanlarda karar alma konusunda daha avantajlı olduklarını belirtmektedir. Kısacası ergenlik döneminde anneye kaçınan bağlanma azaldıkça temel psikolojik ihtiyaçlar daha fazla karşılanacağı için ergenlerin başarılı kimlik statüsüne sahip olma olasılığı da artmaktadır. Nitekim güvenli bağlananmanın ergenlerin özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak sıralanan temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanma ihtimalini yükselttiğini (Ryan ve Deci, 2000a; Wei vd., 2005) ve temel psikolojik ihtiyaçların karşılanıyor olmasının sağlıklı kimlik gelişimine olumlu yönde etki ettiğini gösteren çalışma bulguları da (Ryan ve Deci, 2000a, 2000b; Luyckx vd., 2009; La Guardia, 2009) yapılan yorumlamaları ve temel psikolojik ihtiyaçların anneye kaçınan bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkideki aracı rolünü destekler niteliktedir.

Çalışma sonucunda anneye kaygılı bağlanma ile özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması arasında bir ilişkinin olmaması sebebiyle kaygılı bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkinin temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığı ile sağlanmadığı görülmüştür. Bu duruma ek olarak, yapılan çalışmada kaygılı bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığı da görülmüştür. Bu çalışmada ulaşılan sonucun aksine yakın ilişkilerde reddedilmeye, terk edilmeye, ihtiyaç duyulduğunda başkalarının ulaşılabilirliklerine ve cevap verebilirliklerine ve başkalarının onları gerçekten sevip sevmediğine ilişkin duyulan yüksek düzeyde endişe ve korku ile karakterize olan kaygılı bağlanma boyutunun (Brennan, Clark ve Shaver, 1998; Fraley vd., 2011) temel psikolojik ihtiyaçlar ile olumsuz yönde bir ilişkiye sahip olması ve bu durumun da ergenlerde başarılı kimlik gelişimini etkilemesi beklenmiştir. Ancak çalışma sonucunda ergenlikte anneye kaygılı bağlanma ile temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması arasında bir ilişki görülmemiştir. Nitekim Wei ve diğerleri (2005) de yüksek düzeyde kaygılı bağlanan bireylerin, başkalarına ilişkin olumlu içsel modeller geliştirmiş olan ve ihtiyaçların karşılanması konusunda daha ılımlı bir yaklaşıma sahip olan kaçınan bağlanan bireylere oranla olumsuz benlik

modeli geliştirdiklerini, temel psikolojik ihtiyaçlarını kendilerinin sevilmesine engel teşkil edecek şeyler olarak dūřündüklerini ve bu sebeple ihtiyaçlarını bastırdıklarını ya da onların farkında olmadıklarını belirtmektedir. Çalışma sonuçlarını destekleyen bir biçimde literatürde yapılan birçok araştırma da, güvenli bağlanan bireylerin daha bireysel ve özerk biçimde hareket ederek sağlıklı kimlik gelişimi için önemli olan anlamlı denemeler ve araştırmalar yapabildiğini, dolayısıyla ebeveynle kurulan güvenli bağlanma ilişkisinin kimlik gelişimini olumlu yönde etkilediğini ve sağlıklı kimlik kazanımını kolaylaştırdığını göstermektedir (Kemptner, 1988; Benson, Harris ve Rogers, 1992; Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002). Marcia (1988) da güvensiz bağlanma grubunda olan ergenlerin güvenli bağlanma grubundaki ergenlere göre rolleri, tutumları ilişkileri hakkında daha az arayış göstereceği ve bu sebeple de bu gruptaki ergenlerin kimlik karmaşası statüsünde yer alabileceklerini belirtmiştir. Nitekim ölkemizde geç ergenlik dönemindeki bireylerle yapılan bir çalışma sonucunda da korkulu bağlanma stilineki ergenlerin çoğunlukla kimlik karmaşası statüsüne sahip olduğunu göstermiştir. Yine aynı çalışmada saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin ise moratoryum kimlik statüsüne sahip olduğu görölmektedir (Morsünböl ve Tümen, 2008). Literatürde yer alan çalışma sonuçlarıyla ve bu araştırma sonuçlarını anlamlandırmak için yapılan yorumlarla çelişki gösteren bu durumun sebebi Morsünböl ve Tümen (2008) tarafından yapılan çalışmanın geç ergenlik döneminde bulunan 18-21 yaşları arasındaki üniversite öğrencileri ile yapılmış olmasından kaynaklanabilir.

Ergenlik döneminde, özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının anneye bağlanmanın olumsuz boyutları ve başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkideki rolünün tespit edilmesinin, gelişimsel rehberlik çerçevesinde hizmetlerini yürütmekte olan psikolojik danışmanlar ve bu hizmetlerden faydalanması muhtemel olan öğrenciler için faydalı bir kılavuz niteliğinde olduğu dūřünölmektedir.

5.2. SONUÇ

Orijinal formu yetişkin bağlanmasını kaygı ve kaçınma boyutunda ölçmekte olan YİYE-İY'nin ergen örneklemini için yapılan Türkçe uyarlama çalışması sonucunda, YİYE-İY'nin anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partner formunun tanımlanan örnekleme kapsamında geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu

görülmüştür. Ölçeğe ait alt formlardan baba formu'na ait DFA bulguları incelendiğinde bu forma ait bazı uyum iyiliği değerlerinin yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Ancak yine de ölçeğin baba formunun, AFA sonucunda orijinal faktör yüklerine benzer yüklere sahip olması, AFA'nın orijinal formdaki gibi iki faktörlü yapıyı desteklemesi, yüksek iç tutarlığa, yüksek madde toplam korelasyonlarına ve yüksek düzeyde test tekrar test güvenilirliğine sahip olması nedeniyle araştırmacılara kullanımı önerilmektedir.

Araştırmanın ikinci hipotezi olan ve kaygılı ve kaçınan bağlanma boyutlarıyla kimlik statüleri arasındaki ilişkinin temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması aracılığıyla sağlandığı yönündeki hipotezi, iki aşamalı yaklaşım çerçevesinde kurulması amaçlanan yapısal eşitlik modellemesine ait ölçme modelinin doğrulanmaması sebebiyle test edilememiştir. Araştırma kapsamında kaygılı bağlanma ile moratoryum, ipotekli kimlik statüsü ve kimlik karmaşası arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmekteyken, başarılı kimlik statüsü ile herhangi bir ilişki görülmemiştir. Ayrıca kaçınan bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki görülmekteyken, kimlik karmaşası ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Son olarak kaçınan bağlanma ile moratoryum ve ipotekli kimlik statüsü arasında herhangi bir ilişki görülmemiştir.

Araştırma kapsamında sınanan üçüncü hipotez kısmen doğrulanmıştır. Buna göre ergenlerde anneye kaçınan bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişki temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması aracılığıyla sağlanmaktayken, anneye kaygılı bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasında temel psikolojik ihtiyaçların karşılanıyor olmasının herhangi bir aracı etkisi görülmemiştir. Bununla birlikte anneye kaygılı bağlanma ile başarılı kimlik statüsü arasında bir ilişki görülmemiştir.

5.3. ÖNERİLER

Tamamlanan bu araştırma sonucunda elde edilen veriler ve bilgiler ışığında araştırmacılara ve uygulamacılara birtakım önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler aşağıdaki biçimde sıralanabilir:

5.3.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Araştırma kapsamında ergenler için Türkçe uyarlaması yapılmış olan YİYE-İY'nin orijinal formda ölçmeyi amaçladığı gibi yetişkin bağlanmasını ölçmek amacıyla da Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılabilir.
- Kültürel rengi olan bir konu olan bağlanmayı ölçmek amacıyla yapılacak olan ölçek uyarlama ya da geliştirme çalışmalarında bağlanma konusunda kültüre özgü olan temel konuların nitel yöntemlerle keşfedilmesi ve keşfedilen konuya ilişkin birkaç maddenin uyarlaması ya da geliştirilmesi planlanan çalışmaya dahil edilebilir.
- Araştırma kapsamında Türkçe uyarlaması yapılan YİYE-İY için veri toplanmış olan katılımcı grubunun büyük çoğunluğu yüksek eğitim düzeyine sahip olan, orta ve üst sosyo-ekonomik düzey grubunda yer alan ailelerden gelmiş oldukları göz önünde bulundurularak gelecek çalışmalarda bu ölçme aracına ilişkin bulgular farklı örneklemeler kapsamında da araştırılabilir.
- YİYE-İY'nin yetişkin örneğinde Türkçe uyarlama çalışması yapılarak, bu çalışma sonucunda elde edilen bulgularla karşılaştırma yapılabilir.
- YİYE-İY'nin ergen örneğinde uyarlaması yapılmış olan diğer kültürlerdeki araştırmacılar ile ortak çalışmalar yürütülerek ergenlik dönemindeki bağlanma örüntülerine ilişkin farklı kültürleri içeren kültürler arası çalışmalar yapılabilir.
- Bu araştırma kapsamında sınanan ilk model kimlik gelişimini anlamaya yönelik olarak ortaya atılmış olan yeni kavramsallaştırmalardan hareket ederek ve kimlik statülerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş olan farklı ölçme araçları (örneğin, Ego Kimlik Süreci Ölçeği) kullanılarak tekrar incelenebilir.

- Her ne kadar temel psikolojik ihtiyaçlar evrensel ihtiyaçlar olarak tanımlanıyor olsa da birçok güncel çalışma kültürel özelliklerin temel psikolojik ihtiyaçların karşılanma yolları üzerinde etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple araştırma kapsamında önerilen her iki yapısal eşitlik modellemesi de bireyci ve toplulukçu kültürler bağlamında incelenebilir.
- Araştırma kapsamında güvensiz bağlanma boyutlarının bağımsız değişken olarak incelendiği bir yapısal eşitlik modellemesi kurulmuştur. Bu alışma kapsamında test edilen model güvenli bağlanma boyutunun eklenmesi ile de test edilebilir.
- Araştırma kapsamında sinanan her iki yapısal eşitlik modellemesi de çoklu grup testleri kullanılarak cinsiyet gibi çeşitli demografik değişkenler bazında incelenebilir.
- Araştırma kapsamında önerilen her iki yapısal eşitlik modellemesi de hem üniversite öğrencileri yani beliren yetişkinler hem de yetişkin örnekleminde test edilebilir. Elde edilen sonuçlar, bu araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılarak ilgili konularda ortaya çıkabilecek dönemsel farklılıklar betimlenebilir.
- Araştırma kapsamında incelenen her iki model de anneye bağlanmadan farklı olarak YİYE-İY'nin alt ölçekleri olan babaya, romantik partnere ve yakın arkadaşa bağlanma kapsamında da sinanabilir.
- Araştırma kapsamında önerilen üçüncü modelin, ergen öznel iyi oluşu ile ilişkisi incelenebilir.
- Yapılacak olan yeni çalışmalarda ebeveyn tutumları ve başarılı kimlik statüsü arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolü incelenebilir.
- Bu araştırma kapsamında YİYE-II'nin kısa formu konumunda bulunan YİYE-İY kullanılmıştır. Bir başka çalışmada YİYE-II kullanılarak ulaşılan sonuçlar bu araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılabilir.

5.3.2. Uygulamacılara Yönelik Öneriler

Araştırma kapsamında birbirine etkisi incelenen üç temel değişken grubunun gelişimsel rehberlik programlarının hazırlanmasına ve bu programların uygulanması sürecinde yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Yaklaşık olarak 5.5 milyon (Milli Eğitim Bakanlığı, 2014) lise öğrencisiyle bir başka deyişle ergen grubuyla çalışmakta olan okul psikolojik danışmanlarının ve eğitimcilerin gelişimsel rehberlik yaklaşımı çerçevesinde verilecek rehberlik hizmetlerinde bu çalışma sonucunda ortaya çıkan kuramsal temeli göz önünde bulundurmaları önerilmektedir. Nitekim gelişimsel rehberlik yaklaşımı çerçevesinde çalışmakta olan psikolojik danışmanların, öğrencilerinin fizyolojik, psikolojik, sosyal ve zihinsel yönden gelişmelerini kolaylaştırıcı bir yaklaşım içerisinde bulunarak ergenlerin iyi oluşuna ve kendini gerçekleştirme katkısında bulunabilmesi önemli görülmektedir (Yeşilyaprak, 2010). Bu yaklaşım çerçevesinde alanda çalışmakta olan psikolojik danışmanlara ve eğitimciler için hazırlanan birtakım öneriler aşağıda belirtilmiştir.

- Kişinin kendisini yakın hissettiği diğer kişiler için geliştirdiği güçlü duygusal bağlar olarak tanımlanan bağlanma davranışının içsel çalışan modeller aracılığıyla yaşamın diğer aşamalarındaki yakın ilişkilere etki ettiği düşünüldüğünde çocukluk döneminde geliştirilen ve güvensiz olarak tanımlanan bağlanma örüntülerinin etkileri, ergenlerin ya da yetişkinlerin özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak tanımlanan temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli koşulların sağlanmasıyla minimuma indirilebilir. Örneğin, kaygılı veya kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip olan ve yakın ilişkiler kurmaktan çekinen ergenlerle yapılacak çalışmalarda özerk benlik yönetimini destekleyici okul ortamı sağlanabilir.
- Güvensiz bağlanma örüntülerinin etkisini minimuma indirmek amacıyla, ebeveyn işbirliği sağlanarak ergenin özerklik başta olmak üzere tüm temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması yönünde çalışmalar yapılabilir. Nitekim yapılan bu çalışma sonucunda güvensiz bağlanma örüntülerine sahip olan ergenlerin, temel psikolojik ihtiyaçları karşılandığında başarılı bir kimlik edinimi gerçekleştirebileceği görülmüştür.

- Okul psikolojik danışmanları, anne ve babaların katı, kural koyucu, sert ve soğuk davranışlarda bulunma gibi katı tutumların yerine özerkliği, yeterliği ve ilişkiselliği destekleyici davranışlar ve tutumlar geliştirebilmelerini sağlamak amacıyla, ebeveynlerin dâhil olduğu seminerler ya da grup rehberliği çalışmaları düzenleyerek onlara bu gibi konularda rehberlik edebilirler.
- Okullarda çalışmakta olan psikolojik danışmanlar, aynı kurumda çalışmakta olan diğer eğitimciler için sağlıklı kimlik gelişimi için önemli görülen keşfetme ve bağlanım gösterme davranışını pekiştirdiği araştırmalarca kanıtlanmış olan üç temel psikolojik ihtiyacın nasıl destekleneceği konusunda çeşitli bilgilendirme toplantıları düzenleyebilirler. Bu toplantılarda katılımcılarla çeşitli uygulama örnekleri paylaşarak kavramların somutlaştırılması sağlanabilir.
- ÖBK, temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasında ebeveynlerle birlikte öğretmenlerin de önemini belirtmektedir (Ryan ve Deci, 2000a; La Guardia, 2009). Bu sebeple öğretmenlerin sınıfta, öğrencileri öğrenmeye ve keşfetmeye teşvik edici yaklaşımları kullanması, öğrencilerin kendi öğrenme stillerini ifade etmelerine ve bunu deneyimleyebilmelerine olanak tanınmasına kısacası öğrencilerin özerkliğinin ve bireyselliğinin desteklendiği bir sınıf ikliminin oluşturulmasına imkan tanımaları sağlanabilir. Bu amaçla okul ortamında öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirilecek seminerler, grup çalışmaları ve yaratıcı drama çalışmaları hazırlanabilir.

Kısacası güvensiz bağlanma örüntülerinin etkilerini azaltabileceği, temel psikolojik ihtiyaçların karşılanma ihtimalini arttırabileceği ve dolayısıyla da sağlıklı bir kimlik kazanımını destekleyebileceği düşünüldüğünden dolayı, bu çalışma sonucunda alanda çalışmakta olan uzmanlara, öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılamasına olanak verecek bir okul iklimi oluşturmaları, benzer bir ortamın aile içerisinde sağlanabilmesi için ailelerin de katılımcı olarak yer aldığı çalışmaların yapılması gibi birtakım çalışmaların düzenlenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. New York: Psychology Press
- Allen, J. P. (2008). The Attachment System in Adolescence. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of Attachment Theory, Research, and Clinical Applications* (2. Baskı) içinde (419-435). New York: The Guildford Press.
- Allen, J. P. ve Land, D. (1999). Attachment in Adolescence. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of Attachment Theory, Research, and Clinical Applications* (1. Baskı) içinde (319-335). New York: The Guildford Press.
- Anderson, J. C. ve Gerbing, D. W. (1988). Structural Equation Modeling in Practice: A Review and Recommended Two-Step Approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411-423.
- Archer, S. L. (1993). Identity Status in Early and Middle Adolescents: Scoring Criteria. Marcia, J. E., Waterman, A. S., Matteson, D. R., Archer, S. L. ve Orlofsky, J. L. (Eds.). *Ego Identity A Handbook for Psychosocial Research* (1. Baskı) içinde (177-204). New York: Springer-Verlog.
- Armsten, G. C. ve Greenberg, M. T. (1987). The Inventory of Parent and Peer Attachment: Individual Differences and Their Relationship to Psychological Well-Being in Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(5), 427-454.
- Arseth, A. K., Kroger, J., Martinussen, M. ve Marcia, J. E. (2009). Meta-Analytic Studies of Identity Status and the Relational Issues of Attachment and Intimacy. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 9(1), 1-32.
- Atak, H. (2011). Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçemlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3, 163-213.

- Balisteri, E., Busch-Rossnagel, N. A. ve Geisinger, K. F. (1995). Development and Preliminary Validation of the Ego Identity Process Questionnaire. *Journal of Adolescence*, 18(2), 179-192.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Bartholomew, K. ve Shaver, P. R. (1998). Methods of Assessing Adult Attachment Do They Converge? J. A. Simpson ve W. S. Rholes, (Ed.), *Attachment Theory and Close Relationships* içinde (22-45). New York: The Guildford Press.
- Baş, N. (2013). *Ergenlerin Bağlanma Stilleri ve Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi* (1. Baskı). (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2007).
- Benson, M. J., Harris, P. B. ve Rogers, C. S. (1992). Identity Consequences of Attachment to Mothers and Fathers Among Late Adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 2(3), 187-204.
- Berzonsky, M. D. ve Adams, G. R. (1999). Reevaluating the Identity Status Paradigm: Still Usefull after 35 Years. *Developmental Review*, 19, 557-590.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Volume 1 Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Volume 2 Separation Anxiety and Anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1979). *The Making & Breaking of Affectional Bonds* (1. Baskı). Londra: Tavistock Publication.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss: Volume 3 Loss Sadness and Depression*. New York: Basic Books.

- Bowlby, J. (2012). *Güvenli Bir Dayanak Ebeveyn-Çocuk Bağlanması ve Sağlıklı İnsan Gelişimi* (1. Baskı). (S. Güneri, Çev.). İstanbul: İklim Ofset. (Orijinal çalışma basım tarihi, 1998).
- Brennan, K. A., Clark, C. L. Ve Shaver, P. R. (1998). Self Report of Measurement of Adult Attachment: An Integrative Overview. J. A. Simpson ve W. S. Rholes (Ed.), *Attachment Theory and Close Relationships* içinde (46-76). New York: The Guildford Press.
- Buist, K. L., Dekovic, M., Meeus, W. ve Van Aken, M. A. G. (2002). Developmental Patterns in Adolescent Attachment to Mother, Father and Sibling. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(3), 167-176.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (12. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Collins, N. L. ve Read, S. J. (1990). Adult Attachment, Working Models, and Relationship Quality in Dating Couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(4), 644-663.
- Crocetti, E., Rubini, M. ve Meeus, W. (2008). Capturing the Dynamics of Identity Formation in Various Ethnic Groups: Development and Validation of Three-dimensional Model. *Journal of Adolescence*, 31(2), 207-222.
- Çakır, S. G. (2007). *The Relationship of identity status with parental attitudes, family type and parental education level in adolescents*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, H. E. ve Yılmaz, V. (2013). *LISREL 9.1 ile Yapısal Eşitlik Modellemesi Temel Kavramlar-Uygulamalar-Programlama* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çuhadaroğlu Çetin, F., Tüzün, Z., Pehlivan Türk, B., Ünal, F. ve Gökler, B. (2010). Attachment Styles and Self-Image in Turkish Adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 20(4), 840-848. 05.01.2015, doi: 10.1111/j.1532-7795.2010.00674.x

- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior* (1. Baskı). New York: Plenum Press.
- Demir, İ. (2010). Ergenlik Döneminde Bağlanma. T. Solmuş, (Ed.). *Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi* (1. Baskı) içinde (259-274). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Demir, İ. (2011). Kimlik İşlevleri Ölçeği: Türkçe Geçerlik ve Güvenirliği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 571-586.
- Demirbaş, N. (2014). *Üst-Düzey Kişilik ve Yaşamda Anlam: Temel Psikolojik İhtiyaçların Rolünün Yapısal Eşitlik Modellemesi ile İncelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dereboy, İ. F., Dereboy, Ç., Sevinçok, L. ve Kaynak, H. (1999). Gençlerde Kimlik Gelişimi Sürecini Değerlendirmekte Kullanılan İki Ölçeğin Psikometrik Özellikleri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 10(2), 92-101.
- Donbaek, D. F. ve Elklit, A. (2014). A Validation of the Experiences in Close Relationships- Relationship Structures scale (ECR-RS) in adolescents. *Attachment & Human Development*, 16(1), 58-76.
- Dwyer, K. M. (2005). The Meaning and Measurement of Attachment in Middle and Late Childhood. *Human Development*, 48, 155-182. 29.12.2014, doi: 10.1159/000085519.
- Erarslan Çapan, B. (2009). Öğretmen Adaylarının Kişilerarası İlişkileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, 9(2), 127-142.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity Youth and Crisis* (1. Baskı). New York: W. W. Norton & Company, Inc.
- Erikson, E. H. (1977). *Childhood and Society*. Londra: Paladin Books.

- Erikson, E. H. (2014). *İnsanın 8 Evresi*(1. Baskı). (G. Akkaya, Çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayın Eğitim Danışmanlık Tıbbi Malzeme ve Reklam Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Sti. (Orijinal çalışma basım tarihi, 1982).
- Eryüksel, G. N. (1987). *Ergenlerde Kimlik Statülerinin İncelenmesine İlişkin Kesitsel Bir Çalışma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Faber, A. J., Edwards, A. E., Bauer, K. S. ve Wetchler, J. L. (2003). Family Structure: Its Effects on Adolescent Attachment and Identity Formation. *The American Journal of Family Therapy*, 31(4), 243-255.
- Faye, C. ve Sharpe, D. (2008). Academic Motivation in University: The Role of Basic Psychological Needs and Identity Formation. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 40(4), 189-199.
- Feeney, J. A. ve Noller, P. (1990). Attachment Style as a Predictor of Adult Romantic Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(2), 281-291.
- Fraley, C. R. (2011). *Relationship Structures (ECR-RS) Questionnaire*. 12.12.2014, <http://internal.psychology.illinois.edu/~rcfraley/asures/relstructures.htm>
- Fraley, C. ve Shaver, P. R. (2000). Adult Romantic Attachment: Theoretical Developments, Emerging Controversies, and Unanswered Questions. *Review of General Psychology*, 4(2), 132-154.
- Fraley, R. C., Brennan, K. A. ve Waller, N. G. (2000). An Item Response Theory Analysis of Self-Report Measures of Adult Attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 350-365.
- Fraley, R. C., Heffernan, M. E., Vicary, A. M. ve Brumbaugh, C. C. (2011). The Experiences in Close Relationships-Relationships Structures Questionnaire: A Method for Assessing Attachment Orientations Across Relationships. *Psychological Assessment*, 23(3), 615-625.
- Freud, S. (1923). *The ego and the id*. United States: Pacific Publishing Studio

- Gagne, M. (2003). The Role of Autonomy Support and Autonomy Orientation in Prosocial Behavior Engagement. *Motivation and Emotion*, 27(3), 199-223.
- Gagne, M. ve Deci, E. L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior*, 26, 331-362.
- Gagne, M., Ryan, R. M. ve Bargman, K. (2003). Autonomy Support and Need Satisfaction in the Motivastion and Well-Being of Gymnasts. *Journal of Applied Sport Psychology*, 15, 372-390.
- Griffin, D. ve Bartholomew, K. (1994). Models of the Self and Other: Fundamental Dimensions Underlying Measures of Adult Attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(3), 430-445.
- Grolnick, W. S., Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1997). Internalization within the family. J. E.Grusec ve L. Kuczynski (Ed.), *Parenting and Children's internalization of values: A handbook of contemporary theory* içinde (135-161). New York: Wiley Publishing
- Grotevant, H. D. ve Adams, G. R. (1984). Development of an objective measure to assess ego identity in adolescence: Validation and replication. *Journal of Youth and Adolescence*, 13(5), 419-438.
- Günaydın, G., Selçuk, E. Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formu'nun Psikometrik Açıdan Değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 13-23.
- Güngör, D. ve Bornstein, M. H. (2010). Culture-General and -Specific Associations of Attachment Avoidance and Anxiety with Perceived Parental Warmth and Psychological Control among Turk and Belgian Adolescents. *Journal of Adolescence*, 3(5), 593-602.
- Harlow, H. F. (1958). The Nature of Love. *American Psychologist*, 13(12), 673-685. 12.01.2015, <http://dx.doi.org/10.1037/h0047884>
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.

- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hesse, E. (2008). The Adult Attachment Interview: Historical and Current Perspectives. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of Attachment Theory, Research, and Clinical Applications* (2. Baskı) içinde (552-598). New York: The Guildford Press.
- Hortaçsu, N., Oral, A. ve Yasak-Gültekin, Y. (1991). Factors Affecting Relationships of Turkish Adolescents with Parents and Same-Sex Friends. *The Journal of Social Psychology*, 131(3), 413-426.
- Hünefeldt, T., Laghi, F., Ortu, F. ve Belardinelli, M. O. (2013). The Relationship between ‘Theory of Mind’ and Attachment-Related Anxiety and Avoidance in Italian Adolescents. *Journal of Adolescence*, 36(3), 613-621.
- Johnson, S. C., Dweek, C. S. ve Chen, F. S. (2007). Evidence for Infants’ Internal Working Models of Attachment. *Psychological Science*, 18(6), 501-502.
- Johnson, S. C., Dweek, C. S. ve Chen, F. S., Stern, H. L., Ok, S. ve Barth, M. (2010). At the Intersection of Social and Cognitive Development: Internal Working Models of Attachment in Infancy. *Cognitive Science A Multidisciplinary Journal*, 34, 807-825.
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (2001). *LISREL 8.51 for Windows (Computer Software)*. Skokie, IL: Scientific Software International Inc.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi* (3. Baskı). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kaplan, A. ve Flum, H. (2009). Motivation and Identity: The Relations of Action and Development in Educational Contexts – An Introduction to the Special Issue. *Educational Psychologist*, 44(2), 73-77.
- Kemptoner, N. L. (1988). Identity Development in Late Adolescence: Causal Modeling of Social and Familial Influences. *Journal of Youth and Adolescence*, 17(6), 493-514.

- Kerns, K. A. (2008). Attachment in Middle Childhood. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of Attachment Theory, Research, and Clinical Applications* (2. Baskı) içinde (366-382). New York: The Guildford Press.
- Kındap, Y. (2011). *Kendini Belirleme Kuramı Temelinde Ergenlikte Destekleyici Ebeveynlik, Akademik ve Sosyal Uyum ve Kendini Belirleme Düzeyi Arasındaki İlişkilerin Boylamsal Olarak İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocayörük, E. (2010). A Turkish Adaptation of the Inventory of Parent and Peer Attachment: The Reliability and Validity Study. *Eurasian Journal of Educational Research*, 40, 133-151.
- Kroger, J. (1985). Separation-Individuation and Ego Identity Status in New Zealand University Students. *Journal of Youth and Adolescence*, 14(2), 133-146.
- Kroger, J. ve Haslett, S. (1988). Separation-Individuation and Ego Identity Status in Late Adolescence: A Two-Year Longitudinal Study. *Journal of Youth and Adolescence*, 17(1), 59-79.
- La Guardia, J. G. (2009). Developing Who I Am: A Self-Determination Theory Approach to the Establishment of Healthy Identities. *Educational Psychologist*, 44(2), 90-104.
- La Guardia, J. G., Ryan, R. M., Couchman, C. E. ve Deci, E. L. (2000). Within-Person Variation in Security of Attachment: A Self-Determination Theory Perspective on Attachment, Need Fulfillment, and Well-Being. *Journal of Personality Social Psychology*, 79(3), 367-384.
- Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbek, G. ve Duckett, E. (1996). Changes in Adolescents' Daily Interactions with Their Families from Ages 10 to 18: Disengagement and Transformation. *Development Psychology*, 32(4), 744-754.
- Levy, M. B. ve Davis, K. E. (1988). Lovestyles and Attachment Styles Compared: Their Relations to Each Other and to Various Relationship Characteristics. *Journal of Social and Personal Relationships*, 5, 439-471.

- Lopez, G. F., Melendez, M. C., Sauer, E. M., Berger, E. ve Wyssmann, J. (1998). Internal Working Models, Self-Reported Problems, and Help-Seeking Attitudes among College Students. *Journal of Counseling Psychology*, 45(1), 79-83.
- Luyckx, K., Vansteenkiste, M., Goossens, L. ve Duriez, B. (2009). Basic Need Satisfaction and Identity Formation: Bridging Self-Determination Theory and Process-Oriented Identity Research. *Journal of Counseling Psychology*, 56(2), 276-288.
- MacCallum, R. C., Browne, M. W. ve Sugawara, H. M. (1996). Power Analysis and Determination of Sample Size for Covariance Structure Modeling. *Psychological Methods*, 1, 130-149.
- Marcia, J. E. (1966). Development and Validation of Ego-Identity Status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551-558.
- Marcia, J. E. (1988). Common Processes Underlying Ego-Identity, Cognitive/Moral Development and Individuation. D. K. Lapsley ve F. C. Power, (Ed.), *Self, Ego, and Identity* (1. Baskı) içinde 211-225.
- Marcia, J. E. (1993a). The Ego Identity Status Approach to Ego Identity. Marcia, J. E., Waterman, A. S., Matteson, D. R., Archer, S. L. ve Orlofsky, J. L. (Eds.). *Ego Identity A Handbook for Psychosocial Research* (1. Baskı) içinde (1-21). New York: Springer-Verlog.
- Marcia, J. E. (1993b). The Status of the Statuses: Research Review. Marcia, J. E., Waterman, A. S., Matteson, D. R., Archer, S. L. ve Orlofsky, J. L. (Eds.). *Ego Identity A Handbook for Psychosocial Research* (1. Baskı) içinde (22-41). New York: Springer-Verlog.
- Marcia, J. E. (2002). Identity and Psychosocial Development in Adulthood. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2(1), 7-28.
- Marsh, H. W., Hau, K., ve Wen, Z. (2004). In search of golden rules: Comment on hypothesis-testing approaches to setting cutoff values for fit indexes and

- dangers in overgeneralizing Hu and Bentler's (1999) findings. *Structural Equation Modeling*, 11, 320-341.
- Matos, P. M., Barbosa, S., de Almeida, H. M. ve Costa, M. E. (1999). Parental Attachment and Identity in Portuguese Late Adolescents. *Journal Of Adolescence*, 22(6), 805-818.
- McElhaney, K. B., Immele, A., Smith, D. D. ve Allen, J. P. (2006). Attachment Organization as a Moderator of the link between Friendship Quality and Adolescent Delinquency. *Attachment & Human Development*, 8(1), 33-46.
- Meeus, W. (2011). The Study of Adolescent Identity Formation 2000-2010: A Review of Longitudinal Research. *Journal of Research on Adolescence*, 21(1), 75-94.
- Meeus, W., Oosterwegel, A. ve Vollebergh, W. (2002). Parental and Peer Attachment and Identity Development in Adolescence. *Journal of Adolescence*, 25, 93-106.
- Mikulincer, M. ve Shaver, P. R. (2008). Adult attachment and Affect Regulation. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of Attachment Theory, Research, and Clinical Applications* (2. Baskı) içinde (503-531). New York: The Guildford Press.
- Miller, P. H. (1993). *Theories of Developmental Psychology* (3. Baskı). New York: W. H. Freeman and Company.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2014). *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2013-2014* (ISBN 978-975-11—3808-8). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Montemayor, R. ve Brownlee, J. R. (1987). Fathers, Mothers, and Adolescents: Gender-Based Differences in Parental Roles During Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(3), 281-291.
- Moreira, H., Martins, T., Gouveia, M. J. ve Cristina, M. (2015). Assessing Adult Attachment Across Different Contexts: Validation of the Portuguese Version

of the Experiences in Close Relationships-Relationship Structures Questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, 97(1), 22-30.

Morsünbül, Ü. (2005). *Ergenlikte Kimlik Statülerinin Bağlanma Stilleri, Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Morsünbül, Ü. (2011). *Ergenlikte Özerkliğin ve Kimlik Biçimlenmesinin Öznel İyi Oluş Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Morsünbül, Ü. ve Atak, H. (2013). Ego Kimlik Süreci Ölçeği Türkçe Versiyonunun Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(4), 2043-2058.

Morsünbül, Ü. ve Tümen, B. (2008). Ergenlik Döneminde Kimlik ve Bağlanma İlişkileri: Kimlik Statüleri ve Bağlanma Stilleri Üzerinden Bir İnceleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(1), 25-31.

Morsünbül, Ü., Crocetti, E., Çok, F. ve Meeus, W. (2014). Brief report: the Utrecht-Management of Identity Commitments Scale (U-MICS): Gender and age measurement invariance and convergent validity of the Turkish Version. *Journal of Adolescence*, 37(6), 799-805.

Moshman, D. (2011). Erikson's Theory of Identity Formation. *Adolescent Rationality and Development Cognition, Morality, and Identity* (3. Baskı) içinde (117-141). New York: Psychology Press.

Özer, G. (2009). *Öz-Belirleme Kuramı Çerçevesinde İhtiyaç Doyumu, İçsel Güdülenme ve Bağlanma Stillerinin Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşlarına Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Pitmann, J. F., Keiley, M. K., Kerpelman, J. L. ve Vaughn, B. E. (2011). Attachment, Identity, and Intimacy: Parallels Between Bowlby's and Erikson's Paradigms. *Journal of Family Theory and Review*, 3(1), 32-46.

- Quintana, S. M. ve Lapsley, D. K. (1987). Adolescent Attachment and Ego Identity: A Structural Equations Approach to the Continuity of Attachment. *Journal of Adolescent Research*, 2(4), 393-409.
- Raja, S. N., McGee, R. ve Stanton, W. R. (1992). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21(4), 471-485.
- Rothbaum, F., Weisz, J., Pott, M., Miyake, K. ve Morelli, G. (2000). Attachment and Culture: Security in the United States and Japan. *American Psychologist*, 55(10), 1093-1104.
- Ryan, R. M. (1995). Psychological Needs and the Facilitation of Integrative Processes. *Journal of Personality*, 63(3), 397-428.
- Ryan, R. M. ve Brown, K. W. (2003). Why We Don't Need Self-Esteem: On Fundamental Needs, Contingent Love, and Mindfulness. *Psychological Inquiry*, 14(1), 71-82.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000a). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000b). The Darker and Brighter Sides of Human Existence: Basic Psychological Needs as a Unifying Concept. *Psychological Inquiry*, 11(4), 319-338.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2001). On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being.
- Saymaz Demir, İ., (2007). *Gençlerin Kimlik Yapıları: Farklı Yerellikler Ekseninde Nitel Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saymaz, İ. (2003). *Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Yetişkin Bağlanma Boyutları İçin Yeni Bir Ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk Örneğinde Psikometrik Açıdan Değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 1-11.
- Serafini, T. E. ve Adams, G. R. (2002). Functions of Identity: Scale Construction and Validation. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2(4), 363-391.
- Shaver, P. R. ve Fraley, C. R. (2004). *Self-Report Measures of Adult Attachment*. 07.01.2015, <http://internal.psychology.illinois.edu/~rcfraley/measures/measures.html>
- Solomon, J. ve George, C. (2008). The Measurement of Attachment Security and Related Constructs in Infancy and Early Childhood. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of Attachment Theory, Research, and Clinical Applications* (2. Baskı) içinde (383-415). New York: The Guildford Press.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (1. Baskı). (F. Çok, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 2005).
- Sümer, N. (2006). Yetişkin Bağlanma Ölçeklerinin Kategoriler ve Boyutlar Düzeyinde Karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(56), 1-22.
- Sümer, N. ve Anafarta Şendağ, M. (2009). Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 86-101.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örnekleme Üzerinde Psikometrik Değerlendirmesi ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.
- Sunar, D. (2002). Change and Continuity in the Turkish Middle Class Family. R. Liljestrom ve E. Özdalga (Ed.), *Autonomy and Dependence in the Family* içinde (219-240). İstanbul: Swedish Research Institute in Istanbul.

- Şahin, E. S. (2007). *Psikolojik İhtiyaçları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, E. S. ve Korkut Owen, F. (2009). Psikolojik İhtiyaçları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 64-74.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş (Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları)* (1. Baskı). Ankara: Ekinoks.
- Thompson, R. A. (2008). Early Attachment and Later Development Familiar Questions, New Answers. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of Attachment Theory, Research, and Clinical Applications* (2. Baskı) içinde (348-365). New York: The Guildford Press.
- Türk Dil Kurumu, (2015). *Büyük Türkçe Sözlüğü*. 14.01.2015, www.tdk.gov.tr
- van Hoof, A. (1999). The Identity Status Field Re-reviewed: An Update of Unresolved and Neglected Issues with a View on Some Alternative Approaches. *Developmental Review*, 19, 497-556.
- Waterman, A. S. (1993). Developmental Perspectives on Identity Formation: From Adolescence to Adulthood. Marcia, J. E., Waterman, A. S., Matteson, D. R., Archer, S. L. ve Orlofsky, J. L. (Eds.). *Ego Identity A Handbook for Psychosocial Research* (1. Baskı) içinde (42-69). New York: Springer-Verlog.
- Waters, E., Merric, S., Treboux, D., Crowell, J. ve Albersheim, L. (2000). Attachment Security in Infancy and Early Adulthood: A Twenty Year Longitudinal Study. *Child Development*, 71(3), 684-689.
- Wei, M., Shaffer, P. A., Young, S. K. ve Zakalik, R. (2005). Adult Attachment, Shame, Depression, and Loneliness: The Mediation Role of Basic Psychological Needs Satisfaction. *Journal of Counseling Psychology*, 52(4), 591-601.

Yeşilyaprak, B. (2010). *Eğitimde Rehberlik Hizmetler, Gelişimsel Yaklaşım* (18. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Youniss, J. ve Ketterlinus, R. D. (1987). Communication and Connectedness in Mother-and Father-Adolescent Relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(3), 265-280.

Zimmermann, P. ve Becker-Stoll, F. (2002). Stability of Attachment Representations during Adolescence: the Influence of Ego-Identity. *Journal of Adolescence*, 25, 107-124, 05.01.2014, doi: 10.1006/jado.2001.0452.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Savaş KARATAŞ
Doğum Yeri ve Tarihi : Samsun - 1991

İletişim Bilgileri

E-Posta Adresi : savaskaratas91@gmail.com

Akademik Bilgiler

Lisans : İstanbul Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD 2009-2013

Yüksek Lisans : İstanbul Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı 2013-2016

Ziyaretçi Araştırmacı: Ljubljana Üniversitesi
Psikoloji Bölümü 10.2015-02.2016

Bilimsel Faaliyetleri

Sertelin Mercan, Ç., **Karataş, S.** ve Düzen, A. (2013). Ergenlerin Ebeveynleriyle İlişkilerine Yönelik Algıları. *12. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi: Gerçek Yaşamlar Sanal Bağlamlar*. Sözel Bildiri, İstanbul, Türkiye.

Karataş, S. (2013). Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Yaşlılık Algıları. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 117, 18-22.

Mesleki Geçmişi

Çalıştığı Kurumlar : İstanbul Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
(Asistan Öğrenci) 2011-2013

Çevre ve Kültür Değerlerini
Koruma ve Tanıtma Vakfı – ÇEKÜL
(Eğitim Sorumlusu) 2013-2014

Maltepe Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
(Araştırma Görevlisi) 2014- ...